J. HALKIN

ATLAS

DER

Algemeene Geschiedenis

en der Belgische Geschiedenis

1935

AD. WESMAEL-CHARLIER, NAMEN

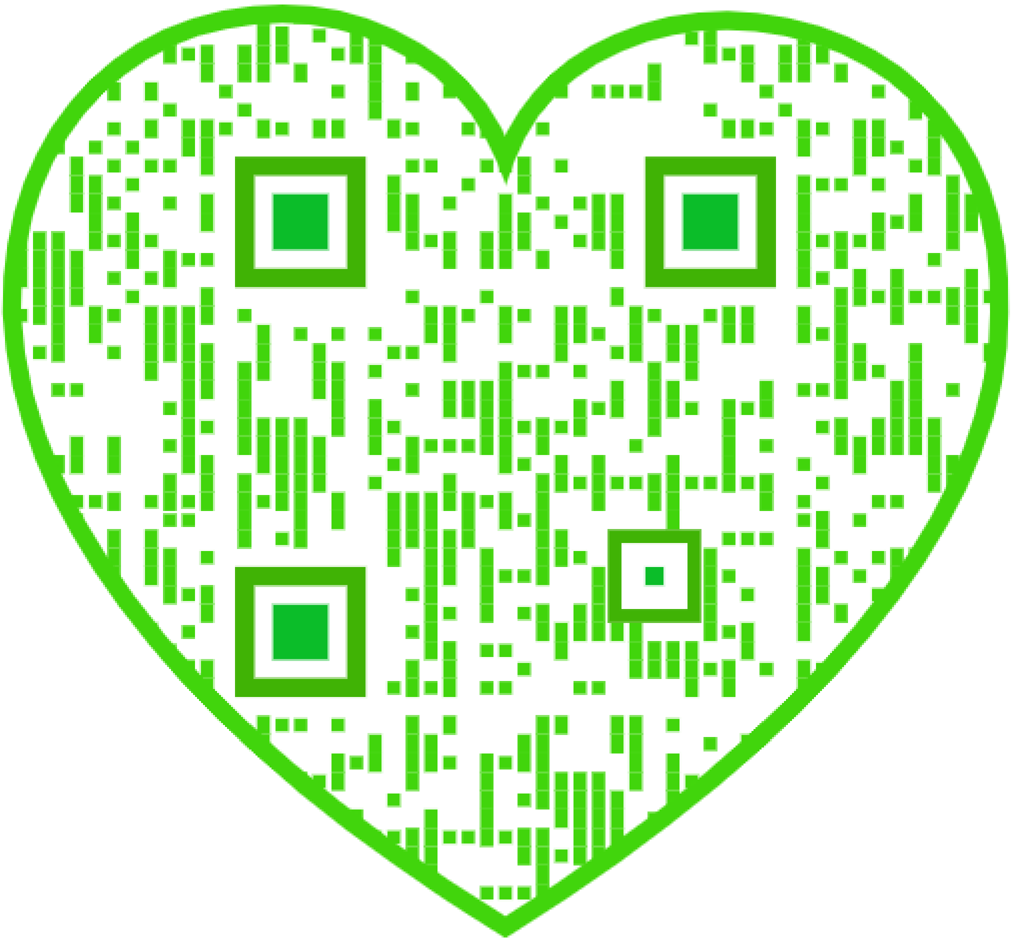

Verzameling J. ROLAND en E. DUCHESNE

LEERGANG DER GESCHIEDENIS

voor het Middelbaar Onderwijs

DOOR

Joseph HALKIN

Hoogleeraar aan de Universiteit te Luik

ATLAS

DER

Algemeene Geschiedenis

met Tabellen

Nieuwe uitgave overeenstemmend met het Leerplan van 1929

MAISON D'ÉDITION AD. WESMAEL-CHARLIER (S. A.)
Rue de Fer, 69, NAMUR — 1936

Eigendom

KAARTEN

Blz.

De oude wereld 5
Oud-Egypte 6
Assyrië en Babylonië; het Chaldeesche Rijk 9
Palestina en Phœnicië. 10
Het Perzische Rijk (West-Azië vóór Cyrus, het Perzische Rijk onder Darius) 13
Griekenland en zijne koloniën. 14
Griekenland en de naburige landen (plattegronden van Athene en van de Acropolis) 19
Het Rijk van Alexander (zijn verdeeling, plattegrond van Alexandrië) 20
Oud-Italië (plattegrond van Rome en Romeinsch Koninkrijk) 23
De veroveringen der Romeinen (Oud-België; plattegrond van Carthago). 24
Het Romeinsche Keizerrijk (plattegrond van Rome). . . 29

De Barbaren 30
Gallië ten tijde van Clovis. 33
Het Rijk van Karel den Groote (rijk der Franken, België na het verdrag van Verdun) 34
Europa onder het leenstelsel (een groot leen en zijn deelen). 37
Het Oost-Romeinsche Rijk en het Rijk der Arabieren. . . 38
De Kruistochten. 41
Het Duitsche Keizerrijk en Italië in de Middeleeuwen (België ten tijde van de Gemeenten) 42
Frankrijk en Engeland (de Honderdjarige oorlog) . . . 45
De groote Mongoolsche rijken : Europa op het einde der Middeleeuwen 46
De groote aardrijkskundige ontdekkingen 56-57

Het Rijk van Karel den Vijfde 51
De Hervorming en de Godsdienstoorlogen 52

Frankrijk en de Nederlanden ten tijde van Lodewijk XIV. 55
De Noordelijke Staten in de XVIIIe eeuw. 58
Europa ten tijde van Napoleon I 63
Amerika in de XIXe eeuw 64
Frankrijk in de XIXe eeuw 67
Duitschland en Italië in de XIXe eeuw. 68

Het Ottomaansche Rijk en het Balkanschiereiland. . . . 71
Europa staatkundig in 1935 72

TABELLEN

Blz.

Inleiding (voorhistorische tijden; groote indeelingen van de geschiedenis en van de tijdperken) 4
De Egyptenaren 7
De Assyriërs en de Babyloniërs 8
De Joden. — De Phœniciërs 11
De Perzen 12

De Grieken 15-18
Oud-Griekenland, het aardrijkskundig midden . . 15
Geschiedenis der Grieken 16
De Grieksche beschaving 18
De Macedoniërs. 21
De Romeinen, het aardrijkskundig midden 22-28
Oud-Italië 22
Geschiedenis der Romeinen 25
De Romeinsche beschaving 28
Het Christendom 31
De Galliërs 31
De Barbaren 31
De Merovingers. 32
De Karolingers 35

Leenroerig Europa 36
Het Oostersche Keizerrijk. — De Arabieren. 39
De Kruistochten 40
Het Pausdom 43
De Gemeenten 43
De Honderdjarige oorlog 44
Europa op het einde der Middeleeuwen en bij het begin van den Nieuwen Tijd 47
Groote uitvindingen en ontdekkingen 48-49
De Renaissance 50
Karel de Vijfde 50
Het Protestantisme. 53
De godsdienstoorlogen 53
De eeuw van Lodewijk XIV 54
De Noordelijke en de Oostelijke Staten in de XVIIIe eeuw. 59
De Fransche Omwenteling, de Republiek en het Keizerrijk 60-62
Amerika in de XVIIIe en in de XIXe eeuw. 65
Frankrijk in de XIXe en in de XXe eeuw 66
Duitschland en Italië in de XIXe en in de XXe eeuw . . . 69
De andere landen van Europa in de XIXe en in de XXe eeuw. 70
De groote politieke gebeurtenissen buiten Europa . . 73
De Oostersche Kwestie 74
De wereldoorlog en zijn gevolgen 75
De beschaving in de XIXe en de XXe eeuw 76

N. B. — *De Nederlandsche bewerking van deze nieuwe uitgave werd herzien door Dr L. Grootaers, Docent aan de Universiteit te Leuven.*

Inleiding

VOORHISTORISCHE TIJDEN

Bepaling: eeuwen verloopen vóór het oogenblik dat de historische bescheiden verschijnen.

Duur: kan niet bepaald worden.

Bijbelsche overlevering
- schepping van Adam en Eva.
- zondvloed.
- Noë; zijn zonen : Sem, Cham en Japhet.

Bronnen
- aardkunde.
- palaeontologie.
- vóórhistorische archaeologie.

Indeelingen
- vóórhistorische tijd of steentijdperk.
- protohistorische tijd of metaaltijdperk.

Voorhistorische tijden of tijdperk van den steen
- aeolithisch tijdperk, onbehouwen steen.
- palaeolithisch tijdperk
  - wapenen : behouwen steen.
  - woning : spelonken, grotten.
  - voedsel
    - jacht, vischvangst.
    - vruchten.
  - kleeding : dierenhuiden.
- neolithisch tijdperk
  - wapenen : gepolijste steen.
  - woning : hutten en paalwoningen.
  - voedsel : graangewassen.
  - beschaving
    - huisdieren.
    - landbouw.
    - pottenbakkerij.
    - monumenten.

Protohistorische tijden of metaaltijdperk
- kopertijdvak.
- bronstijdvak.
- ijzertijdvak.

Maatschappelijke stand der eerste volkeren
- jagersvolkeren.
- zwervers- of herdersvolkeren.
- landbouwers- of huiselijke volkeren.

HISTORISCHE TIJDEN

Groote indeelingen van de geschiedenis en van de tijdperken

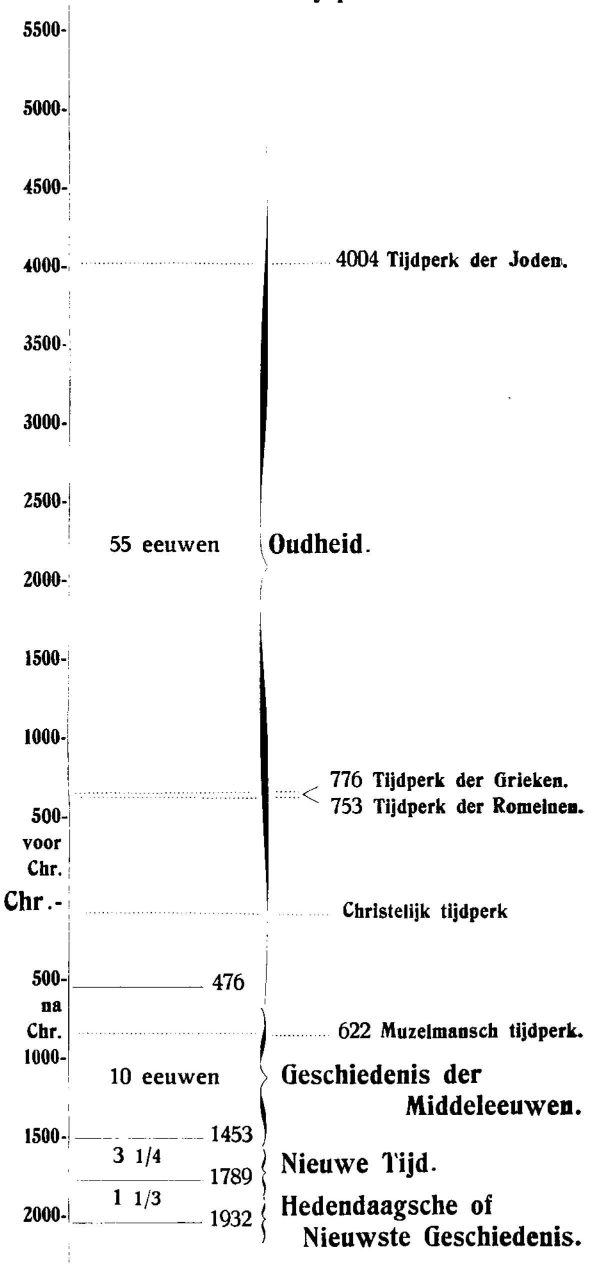

DE OUDE WERELD.

OUD-EGYPTE

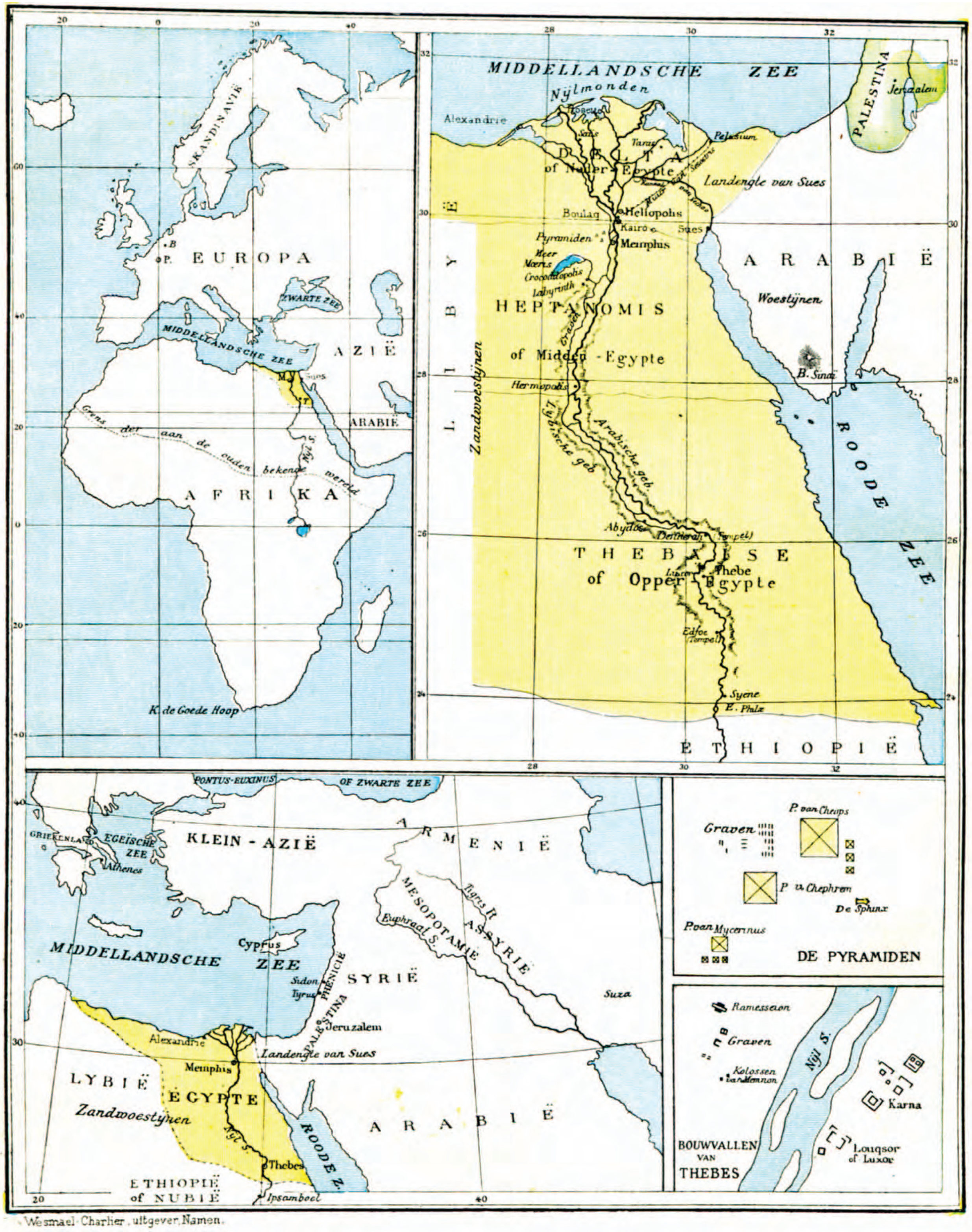

Wesmael-Charlier, uitgever, Namen.

De Egyptenaren

- 5000 v. Chr.
Menes
Pyramiden.
- 4000 v. Chr.
Hykso 's.
- 2000 v. Chr.
Ramses II.
- 1000
Cambyses.
Ptolomaeërs.
- Chr.
Romeinen.
Arabieren.
1e. - 1000 na Chr.
- 1900

I. Egypte, aardrijkskundig Midden.

- Ligging : voordeelen.
- Grenzen : zie de kaart.
- Indeeling
  - 1o *Thebaïs :* Thebe.
  - 2o *Heptanomis :* Memphis.
  - 3o *Delta :* Nijlmonden, Δ.
- De Nijl.
  - Vallei; 2 bergketens; 200 mijl lang en 1 tot 5 breed.
  - Oorsprong : meren in centraal Afrika.
  - Overstroomingen : uitzicht der vallei.
  - Gevolgen : vruchtbaarheid, voortbrengselen.
  - *Nijlmeters.*

II. Geschiedenis.

- Eerste bewoners : Nijlvallei.
- Menes : *Memphis.*
- Kheops, Khephren en Menkaoera : de *Pyramiden.*
- Het Mœris meer : zijn nut.
- De Hykso 's
  - Oorsprong. — Veroveringen : Laag- en Middel-Egypte.
  - Verjaging uit Egypte.
- Ramses II of Sesostris.
  - Veroveringen.
    - Onderworpen landen.
    - Gevolgen : schatten en slaven.
  - Werken.
    - Paleis (*Ramesseum*); tempels.
    - Kanalen : muur van Pelusium.
- Nechao.
  - Kanaal van den Nijl naar de Roode Zee (niet voltrokken).
  - Omzeiling van Afrika.
- Egypte veroverd : Cambyses, 525.
- Egypte onder
  - de Perzen.
  - Alexander.
  - de Ptolomaeërs : *Alexandrië.*
  - de Romeinen.

III. Beschaving.

- 1o Hiëroglyphen.
  - Ontdekking : de tafel van Rosette.
  - Champollion; Mariette.
  - Gevolg : echte geschiedenis van Egypte.
- 2o Regeering.
  - De koning : onbeperkte macht.
  - Bevolking : 5 voornaamste standen.
- 3o Godsdienst en doodenvereering.
  - Osiris, Isis en Horus; Amon, Moet en Khonsoe.
  - Planten : lotus, ajuin, enz.
  - Dieren : kat, ibis (reiger), stier Apis.
  - De *zielsverhuizing.* Gevolg : gebalsemde lijken; windsels.
  - *Mummies;* grafsteden : grafkelders.
- 4o Nijverheid.
  - Landbouw. — Schepen, papyrus, linnen, juweelen.
  - Handel : karavanen; schepen.
- 5o Wetenschappen
  - Sterrenkunde, landmeetkunde, bouwkunst.
  - De *hiëroglyphen.*
- 6o Gedenkteekenen.
  - Kenteekens : plompe vormen; kolossale afmetingen; duur.
  - De *Pyramiden :* 3 voorname, 137 m.
  - *Obelisken :* 4 zijden; Loeksor. — *Spkinx :* vorm, plaats.
  - *Labyrint :* 3000 zalen.
  - *Tempels :* Abydos, Edfoe, Denderah, Thebe (Loeksor, Karnak).
  - *Hypogeeën :* Thebe (gravenvallei).

De Assyriërs en de Babyloniërs

(Chaldeo-Assyriërs)

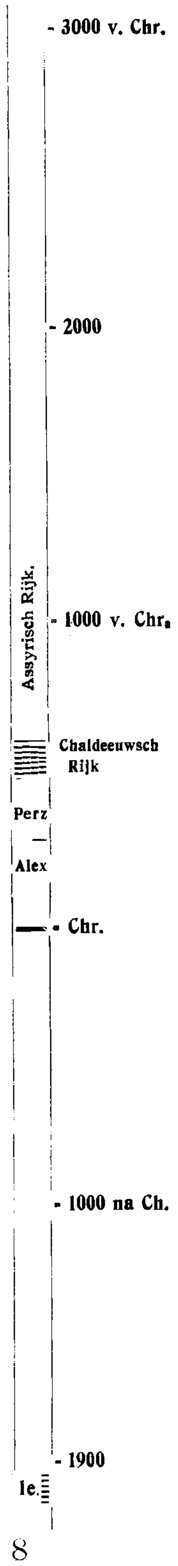

I. Het land, het aardrijkskundig Midden.

- Ligging; grenzen.
- Uitzicht. — Stroomvlakte; bergen.
- Stroomen.
  - Tigris en Euphraat.
  - Gevolg : eerste steden van het land.
- Streken : *Assyrië, Mesopotamië, Babylonië, Chaldea.*

II. Geschiedenis.

- *A.* — **Assyrisch Rijk.**
  - Ninive, hoofdstad.
  - Uitgestrektheid in de XIVe eeuw vóór Chr.
  - Voornaamste vorst : Sargon II.
  - Verwoesting van Ninive, 606.
- *B.* – **Chaldeeuwsch Rijk.**
  - Stichting : Hammoerabi.
  - Babylon, hoofdstad.
  - Nabuchodonosor II.
    - Veroveringen.
      - Jeruzalem, 606.
      - Tyr, 572.
    - Werken.
      - Kaaien, muren, hangende tuinen, tempels, enz.
      - Babylon, *koningin van 't Oosten.*
  - Inneming van Babylon door Cyrus : 536.

III. Beschaving.

- 1° **Instellingen.**
  - Koning : onbeperkt gezag.
  - Satrapen : gouverneurs.
  - Bevolking : vrije mannen, slaven.
- 2° **Godsdienst.**
  - Anoe, Enlil, Ea, enz.; Mardouk.
  - Priesters : bezweerders, wichelaars, zangers.
  - Vereering van de hemellichamen.
- 3° **Zeden.**
  - Bloeddorstig.
- 4° **Nijverheid.**
  - Landbouw; weilanden.
  - Potten; metaalbewerking; juweelen.
- 5° **Wetenschappen.**
  - Sterrenkunde : herders, vlakten, heldere hemel.
  - Empirische geneeskunst.
  - Wiskunde : maten en gewichten.
- 6° **Schrift.**
  - *Spijkervormige* letterteekens.
  - Bibliotheken : tafeltjes uit gebakken aarde.
- 7° **Groote werken.**
  - Puinen : ontdekkingen; Botta, Layard.
  - Paleis van *Khorsabad.*
  - Steenen muren; gebeeldhouwde steenen.
  - Bruggen, kanalen, groote wegen.
  - Heerlijkheid van Ninive en Babylon.

ASSYRIË EN BABYLONIË.

HET ASSYRISCHE RIJK
in de XIVe eeuw v. J.-C.

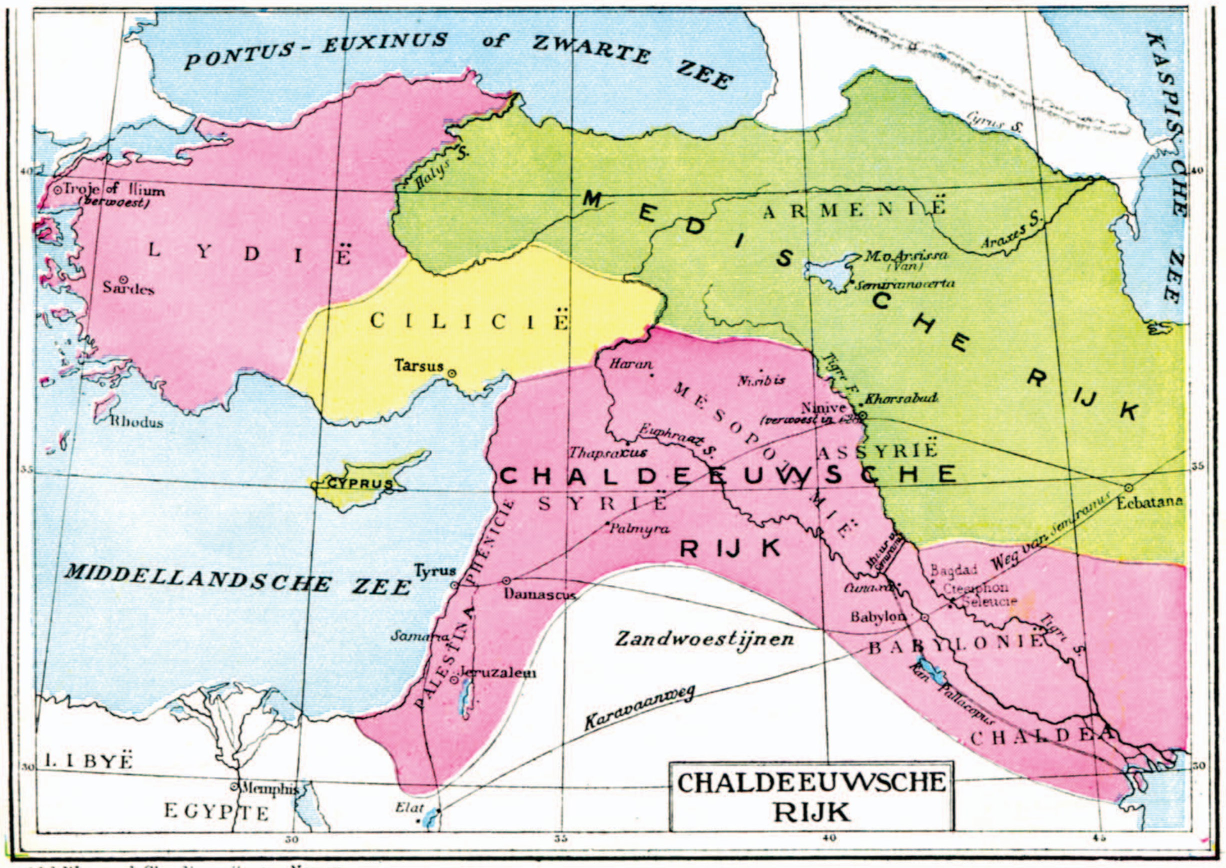

CHALDEEUWSCHE RIJK

Ad Wesmael-Charlier uitgever, Namen.

PALESTINA EN PHENICIË.

De Joden. — De Phœniciërs

- 3000 v. Chr.
- 2000
- 1000 v. Chr.
- Chr.
- 1000 na Chr.
- 1900

Hebr. — Mozes — Dav. Sal. — Is Ju — Perz. — Alex. — Rom. — 1 e.

A. — DE JODEN

I. Palestina.
- Zijn verschillende namen. — Ligging en grenzen.
- Uitzicht : rotsachtig land. — Libanon. — Wateren : Jordaan; Doode Zee.
- Streken en steden.

II. Geschiedenis.
- De Hebreërs : Abraham.
- De Israëlieten : de zonen van Jacob in Egypte, onder de Hykso 's.
- Mozes.
  - Uittocht uit Egypte.
  - Tocht door de woestijn.
- Josuë : verdeeling van Palestina.
- De koningen.
  - 1o **David.**
    - Koning en veroveraar.
    - Zijn koninkrijk : hoofdstad Jeruzalem.
  - 2o **Salomon.**
    - Vreedzame koning.
    - Koophandel; voorspoed : de Tempel.
  - 3o **Verdeeling.**
    - Koninkrijk Israël.
      - Hoofdstad : Samarië.
      - Veroverd in 718.
    - Koninkrijk Judea.
      - Hoofdstad : Jeruzalem.
      - Veroverd in 596.
- Palestina onder
  - de Perzen : Cyrus.
  - Alexander.
  - de Romeinen.
    - Geboorte, leven en dood van Chr.
    - Verwoesting van Jeruzalem : in 't jaar 70.

III. Beschaving.
- De *Pentateuch.*
- Leerstelsel : een eenige God : Jehovah. — De *Tien geboden.*
- Feesten : *Paschen, sabbatdag,* enz.
- Tempel : vier deelen.
- Priesters : *levieten.* — Het Oude Testament, psalmen, prophetiën.

B. — DE PHŒNICIËRS

I. Phœnicië.
- Ligging en grenzen.
- Libanon.
  - Uitzicht; voortbrengselen; Arabisch spreekwoord.
  - Slagboom en bolwerk : gevolg.
- Steden; zeehavens; Tyrus, Sidon.

II. Geschiedenis.
- Macht van Sidon, daarna van Tyrus.
- Hiram : groote werken.
- Pygmalion : Dido, Carthago.
- Verwoesting van
  - oud Tyrus : Nabuchodonosor, 572.
  - nieuw Tyrus : Alexander, 332.

III. Beschaving.
- 1o **Godsdienst.**
  - Natuurkrachten. — Vereering van de hemellichamen.
  - Goden : Baal, Astarte, Melkarth, Moloch.
- 2o **Schrift** : Alphabet met 22 letters.
- 3o **Nijverheid** : Juweelen; glas; purper.
- 4o **Koophandel.**
  - *a)* Te land : karavanen : drie richtingen
  - *b)* Te water.
    - Naar het Z.-O. : Arabië. — Ethiopië. — Indië.
    - Naar het Westen.
      - Middel. Zee : Egypte, Cyprus, enz.
      - Oceaan : Zuilen van Hercules, Cassiteriden, enz.

De Perzen

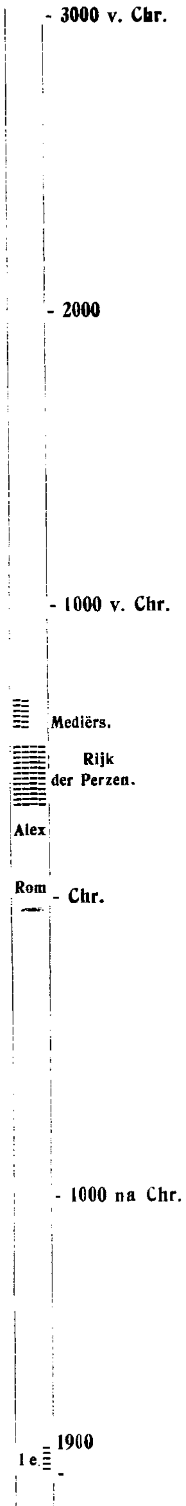

I. Het land.

- Ligging.
- Hoogvlakte van Iran.
- Medië; Perzië.
- Bewoners.
  - De *Arya 's*, hun verspreiding, hun taal.
  - *Mediërs :* naburen der Assyriërs : verwijfdheid.
  - *Perzen :* herdersvolkeren; kloek gebouwd.
  - Gevolg.

II. Geschiedenis.

- *A.* — **Mediërs.**
  - 1o *Cyaxares.*
    - Stichting : 625.
    - Hoofdstad : Ecbatana.
    - Oorlog tegen Lydië : de stroom Halys.
  - 2o *Astyages.*
    - Verovering van Medië door Cyrus.
- *B.* — **Perzen.**
  - 1o *Cyrus.*
    - Zijn veroveringen.
      - 1o *Medië :* Astyages, VIe e.
      - 2o *Lydië :* Cresus, *Thymbrea.*
      - 3o *Grieksche steden* in Ionië.
      - 4o *Land van Iran.*
      - 5o *Babylonië* en afhankelijkheden, 536.
      - Einde van de Babylonische ballingschap.
    - Zijn rijk.
      - Grenzen.
  - 2o *Cambyses.*
    - Verovering van Egypte : 525.
  - 3o *Darius.*
    - Veldtochten.
      - *a)* Naar Indië : oevers van den Indus.
      - *b)* Naar Scythië : brug over den Donau.
      - *c)* Naar Griekenland : *Medische oorlogen.*
    - Verdeeling van zijn rijk in *satrapiën.*
    - Hoofdstad : Persepolis.
  - 4o *Xerxes.*
  - 5o *Artaxerxes.*
    - Vervolg en einde der Perzische oorlogen (zie blz. 17).
  - 6o Verovering van het Perzische Rijk door Alexander, in 330.

III. Beschaving.

- 1o **Godsdienst.**
  - Monotheïsme. — Vereering van de natuurkrachten en hemellichamen.
  - Zoroaster : zijn leer.
  - Het heilig vuur. — De *Wijzen.*
- 2o **Staatsbestuur.**
  - Koning : onbeperkte macht.
  - Satrapen.
- 3o **Monumenten.**
  - Paleizen en grafsteden.
  - Puinen van Persepolis.

HET PERZISCHE RIJK.

GRIEKENLAND EN ZIJNE KOLONIËN.

Ad Wesmael Charlier uitgever, Namen.

De Grieken

- 3000 v. Chr.
- 2000
- 1000 v. Chr.
338 Mac
Rom
- Chr.
- 1000 na Chr.
1900 Ie.

Onafhankelijkheid van Griekenland.

ALGEMEENE SAMENVATTING.

- 1o Griekenland : vier aardrijkskundige onderdeelen.
- 2o Geschiedenis.
  - *A.* — **Oudste tijden.**
    - Tot in 't jaar 1000.
    - Invallen. — Bevolking.
    - De helden.
  - *B.* — **Werkelijk historische tijden.**
    - 1o Lycurgus te Sparta.
    - 2o Solon te Athene.
    - 3o Medische oorlogen.
    - 4o De eeuw van Pericles.
    - 5o Peleponnesische oorlog.
    - 6o Thebaansche oorlog.
    - 7o Onderwerping van Griekenland.
- 3o Beschaving.
  - Begrippen van godenleer.
  - Instellingen; zeden en gebruiken; kunsten en letteren.

I. — Oud-Griekenland; het aardrijkskundig midden

Ligging; gevolgen.
Grenzen.

Vier onderdeelen.
- Peleponnesus.
- Hellas.
- Noord-Griekenland.
- De eilanden.

1o **Peleponnesus.**
- Uitzicht : bergen.
- Streken : Laconië, enz.
- Steden : Sparta, Olympia.

2o **Hellas.**
- Uitzicht.
- Streken : Attica, Beotië, Phocis, enz.
- Steden : Athene, Thebe.

3o **N.-Griekenland.**
- Uitzicht.
- Streken : Thessalië, Epirus.
- Stad : Dodona.

4o **Eilanden.**
- Aegeïsche Zee : Eubea, Cycladen en Sporaden, enz.
- Ionische Zee : Corcyra, enz.

AARDRIJKSKUNDIGE KENMERKEN EN HUN INVLOED OP DE BEWONERS

1o Uitgesneden kusten; talrijke, diepe en veilige baaien.	Zeehavens : zeehandel. Grieksche koloniën.
2o Door bergketens doorsneden land.	Afgezonderde kantons; onderscheiden staten; regionalisme. Plaatselijke gewoonten en overleveringen.
3o Schoonheid van hemel, zee en dalen.	Bewondering voor de natuur, verpersoonlijking van haar verschijnselen : godenleer. Neiging tot schoone kunsten : de Grieken kunstenaars.
4o Bergachtig land, slechts vruchtbaar in de dalen.	Hardnekkige arbeid : kloek gebouwde en dappere mannen.

- 3000 v. Chr.
- 2000
Oud ste t.
- 1000 v. Chr.
Lyc.
Hist t.
Sol.
Perz. o.
Alex.
Mac
Rom
- Chr.
- 1000 na Chr.
1900
1e

II. — Geschiedenis der Grieken

A. — OUDSTE TIJDEN

1° Eerste bewoners.
- *a*) De *Pelasgen :* cyclopische bouwwerken en beschaving.
- *b*) *Hellenen.*
  - Achajers, Ioniërs, Eoliërs.
  - Doriërs, Homerische beschaving.
- *c*) De Grieksche koloniseering op de oevers van de Middellandsche Zee.
- *d*) De Helleensche wereld.

2° De Helden; De legende overdreven feiten.
- Kenmerk : ware, maar door de legende overdreven feiten.
- Cecrops, Cadmus, Pelops.
- Heracles : zijn werken.
- Theseus : de Doolhof; de *Minotaurus.*
- De Argonauten : het *Gulden Vlies.*
- Trojaansche oorlog, 1200. — Ulysses : de *Ilias,* de *Odyssea.*

B. — WERKELIJK HISTORISCHE TIJDEN

2° Lycurgus en de Spartaansche maatschappij.
- Zijn reizen.
- Zijn wetten.
  - Drievoudig doel.
    - Spartanen, onoverwinnelijke soldaten.
    - Gelijkheid der burgers.
    - De overheersching van de Spartanen verzekeren.
  - *a*) Opvoedkundige.
    - Geboorte; 7 jaar; lichaamsoefeningen.
  - *b*) Maatschappelijke.
    - 3 klassen.
      - *Spartanen :* politieke rechten.
      - *Perioeci :* persoonlijke vrijheid.
      - *Heloten :* slaven.
    - Verdeeling van den grond.
    - Koophandel belemmerd : ijzergeld.
    - Openbare maaltijden.
  - *c*) Politieke.
    - Twee koningen.
    - Senaat of Geroesia : 28 leden.
    - Volksvergadering.
    - Ephoren.
- Uitslagen : krijgsmacht van Sparta.

2° Solon en de Atheensche maatschappij.
- Athene.
  - De koningen.
  - De archonten.
- Zijn reizen.
- Zijn verkiezing tot archont : 594.
- Zijn wetten.
  - Doel : Atheners, verlichte burgers.
  - *a*) Sociale.
    - Bevolking.
      - 4 standen : naar het vermogen.
      - Burgers, meteken, slaven.
    - Verzachte strafwetten.
    - Bescherming van den koophandel.
  - *b*) Politieke.
    - 9 archonten.
    - Senaat : 400 leden.
    - Volksvergadering.
    - Areopagus.
- Uitslag : schitterende beschaving te Athene.

- **3° Medische oorlogen.**
  - Oorzaken.
    - Heerschzucht der Perzische koningen.
    - Opstand der Ionische steden.
  - Feiten.
    - 1e veldtocht, 493
      - Landtroepen in Thracië.
      - Vloot bij den berg Athos.
    - 2e veldtocht, 490
      - Veldslag bij Marathon, 490.
      - Miltiades.
    - 3e veldtocht, 480
      - Leger en vloot trekken te gelijkertijd vooruit.
      - De Thermopylen : Leonidas, 480.
      - Slag bij Salamis, Themistocles; Aristides.
    - Afwisselende voordeelen en verliezen.
    - Vrede van Cimon : 449. — Voorwaarden.
  - Gevolg : Hegemonie van Athene.
- **4° Eeuw van Pericles.** (Ve eeuw.)
  - Pericles : zijn afkomst; zijn eigenschappen; zijn macht.
  - Zijn bestuur.
    - Verfraaiing van Athene : Odeon, Parthenon, enz.
    - Kunsten en letteren : de *eeuw van Pericles.*
    - Beroemde mannen : Herodotos, Socrates, Phidias, enz.
    - Glans van Athene.
- **5° Peleponeesche oorlog.**
  - Oorzaken.
    - Afgunstige naijver tusschen Sparta en Athene.
    - Ontevredenheid der bondgenooten van Athene.
  - Feiten.
    - 1e tijdvak.
      - Oorlog in Attica; pest.
      - Wapenstilstand van Nicias, 421.
    - 2e tijdvak.
      - Alcibiades te Syracuse.
      - Nederlaag der Atheners : de *latomieën.*
    - 3e tijdvak.
      - Slag bij den Ægos-Potamos.
      - Athene ingenomen, 404.
  - Gevolg : Hegemonie van Sparta.
- **6° Thebaansche oorlog.**
  - Oorzaken.
    - Dwingelandij van Sparta.
    - De Cadmea : bezetting.
  - Helden : Epaminondas en Pelopidas.
  - Feiten.
    - Slag bij Leuctra, 371.
    - Beleg van Sparta.
    - Slag bij Mantinea, 362.
  - Gevolg : Hegemonie van Thebe.
- **7° Verovering door de Macedoniërs.**
  - Philips van Macedonië : zijn doel.
  - Demosthenes.
  - Slag bij Cheronea, 338.
  - Alexander (zie verder, blz. 21).
- **8° Verovering door de Romeinen.**
  - Mummius, te Corinthe, 146.
  - Achaïa.

3000 v. Chr.
2000
1000 v. Chr.
Eeuw van Pericles
Chr.
1000 na Chr.
1900
1e.

III. — De Grieksche beschaving

A. — GODSDIENST; GODENLEER

Het Grieksche polytheïsme.
- Oorsprong : verpersoonlijkte natuurkrachten.
- Belang : dringt door tot in Rome en vervolgens in 't heele Romeinsche Rijk.

1° Algemeene geloofsbegrippen.
- De wereld volgens de Grieken : het Noodlot.
- Kronos.
  - Zeus : hemel en aarde. — Olympus.
  - Poseidon : de zee.
  - Hades : de Onderwereld.
    - Cerberus; 5 stroomen; Caron.
    - *Elyzeesche velden.*
    - *Tartarus; foltering.*

2° Goden.
- *a)* Oppergoden.
  - Goden : Zeus, Ares, Hermes, Hephaistos, enz.
  - Godinnen : Hera, Athene, Aphrodite, enz.
- *b)* Ondergeschikte goden
  - Goden : Pan, Eolus, enz.
  - Godinnen : Iris, Themis, Flora, enz.
- *c)* Allegorische godheden : 9 Muzen; 3 Gratiën; 3 Parcen, enz.
- *d)* Lagere : Saters, Tritons, Nereïden, Naïaden, enz.
- *e)* Helden : Heracles, Thesus, enz.

3° Orakels
- te Dodona : de *stem* van den heiligen eik.
- te Delphi : de *Pythia.*

B. — INSTELLINGEN; ZEDEN EN GEBRUIKEN; KUNSTEN EN LETTEREN

1° Instellingen.
- Talrijke, afgezonderde staten. — Oorzaak.
- Koningdom, vervolgens republiek.
- Bevolking.
  - Vrije burgers.
  - Slaven.
- Nationale eenheid.
  - Taal.
  - Godsdienst.
  - Godsdienstige feesten en openbare spelen.

2° Godsdienstige Feesten : *Panatheneeën, Eleusinische, Mysteriën, Dionisiosfeesten.*

3° Openbare spelen.
- *Olympische spelen.*
- De hippodroom.
- Oefeningen; wedstrijden; beloonigen.
- 4 jaar : *Olympiaden.*

4° Levenswijze.
- Leven in de open lucht. — Oorzaak.
- Woningen.
- Kleederen.
- Schrift.
- Muziek.

5° Schoone kunsten.
- Schoonheidsgevoel.
- Bouwkunst : 3 orden.
- Monumenten : Parthenon, enz.
- Beeldhouwkunst : standbeelden van Venus, Minerva, Jupiter.

6° Groote mannen.
- Wijsgeeren.
- Geschiedschrijvers.
- Dichters en redenaars.
- Schilders en beeldhouwers.

7° Invloed der Grieksche beschaving.
- Taal : letterkunde, poëzie.
- Bouwkunst.
- Beeldhouwkunst.

GRIEKENLAND EN DE NABURIGE LANDEN.

RIJK VAN ALEXANDER.

Ad Wesmael Charlier uitgever Namen.

De Macedoniërs

- 2000 v. Chr.
- 1000 v. Chr.
60
Mac
Rijk van Alex.
Rom
- Chr.
- 1000 na Chr.
1900
I e.

I. — Macedonië

Ligging en grenzen.
Uitzicht : bergen; wouden.
Bewoners : kloek gebouwd en dapper.

II. — Zijn geschiedenis

A. — **Philips van Macedonië.**

- Oorsprong van het koninkrijk : 600.
- Zijn doel : verovering van Griekenland.
- Middelen
  - *Macedonische phalanx*
  - Goudmijnen.
- Zijn tegenstrever : Demosthenes.
- Slag bij Cheronea, 338.
- Onderwerping van Griekenland.

B. — **Alexander de Groote.**

- Zijn geboorte. — Zijn opvoeding : **Aristoteles.**
- Zijn troonsbeklimming, 336.
- Opstand en onderwerping der Grieken.
- Zijn doel : verovering van het rijk der Perzen.
- Zijn veldtocht.
  - *Slag bij den Granicus, 334.*
  - De *Gordiaansche knoop.* — De Cydnus.
  - *Slag bij Issus, 333.*
  - Inneming en verwoesting van Tyrus : [heirbaan.
  - Palestina : Jerusalem.
  - Egypte : Alexandrië; Ammon.
  - *Slag bij Arbela, 330.*
  - Inneming van Babylon en van Persepolis.
  - Bactrië : Iaxartes.
  - Indië : Taxilus, Porus, 12 altaren.
  - Terugtocht.
    - Leger : Alexander.
    - Vloot : Nearchus.
- Zijn rijk.
  - Grenzen.
  - Vergeleken bij Macedonië, bij het Chaldeeuwsche rijk, bij het Perzische rijk.
- Zijn bestuur.
  - Grieksche beschaving in het oosten.
  - Voortbrengsels : suiker.
  - Kortstondigheid.

C. — **Verdeeling van het rijk.**

- Alexanders zoon vermoord.
- Twintigjarige strijd.
- Verdrag van Ipsus, 301.
- 4 rijken.
  - 1° Macedonië en Griekenland : *Cassander.*
  - 2° Thracië en Klein-Azië : *Lysimachus.*
  - 3° Syrië : *Seleucus.*
  - 4° Egypte en Palestina : de *Ptolemaeërs.*
    - Bloei van Alexandrië.
    - Museum, bibliotheek, obelisken, vuurtoren.
    - Egypte veroverd door de Romeinen : 30 j. v. Chr.

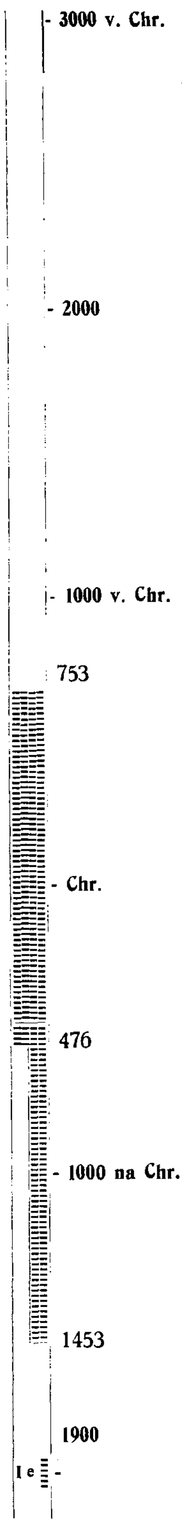

De Romeinen

ALGEMEENE SAMENVATTING.

1. **Italië :** Vier aardrijkskundige verdeelingen.
2. **Geschiedenis.**
   - *A.* Italië vóór de stichting van Rome.
   - *B.* Het Koningschap.
     - De koningen.
     - Instellingen.
   - *C.* De Republiek.
     - Inrichting.
     - Veroveringen.
       - Italië.
       - Carthago : drie punische oorlogen.
       - Romeinsche wereld
         - Oosten.
         - Westen.
     - Burgeroorlogen.
       - De Gracchen.
       - Marius en Sulla.
       - Caesar en Pompejus.
       - Octavius en Antonius.
   - *D.* Het Keizerrijk.
     - Inrichting.
     - De Romeinsche keizers.
     - Verdeeling van het keizerrijk.
3. **De Romeinsche beschaving.**

DIAGRAM VAN DEN DUUR DER VERSCHEIDENE TIJDPERKEN VAN DE ROMEINSCHE GESCHIEDENIS

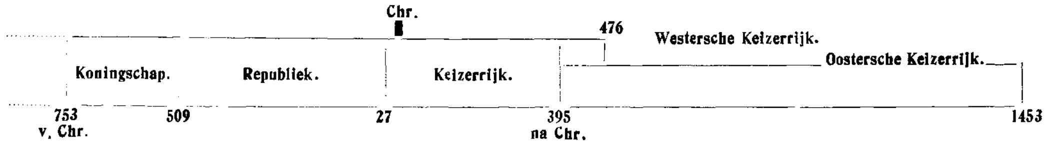

I. — Oud-Italië, het aardrijkskundig midden

Ligging; grenzen.
Uitzicht : bergen, laagvlakten.
Vier Verdeelingen : Noord-Italië; Midden-Italië; Zuid-Italië; Eilanden.

1° **Noord-Italië.**
- Grenzen.
- Uitzicht : Alpen, Po.
- Streken en steden.

2° **Midden-Italië.**
- Grenzen.
- Uitzicht : laagvlakten; moerassen; Vesuvius.
- Streken en steden : Rome.

3° **Zuid-Italië.**
- Grenzen.
- Uitzicht : bergen, wouden.
- Streken en steden : Sybaris.

4° **De Eilanden.**
- Corsica, Sardinië, Sicilië.
- De Etna.

Rome : Ligging in het centrum van Italië; van het Romeinsche Rijk; van de Middellandsche Zee.

OUD - ITALIË.

Ad Wesmael-Charlier uitgever, Namen

VEROVERINGEN DER ROMEINEN.

Ad. Wesmael-Charlier uitgever Namen

- 3000 v. Chr.
- 2000 v. Chr.
- 1000 v. Chr.
753
509
- Chr.
- 1000 na Chr.
1900

II. — Geschiedenis der Romeinen

A. — ITALIË VÓÓR DE STICHTING VAN ROME

De eerste volksstammen.
- Ariërs : Umbriërs, Samnieten, Latijnen, Grieken, Galliërs.
- Niet-Ariërs : Etrusken.

1o De Etrusken.
- Asiatische oorsprong. — Etrurië : Bondsstaat.
- Grafsteden. Hooge beschaving.
- Nijverheid : juweelen, penningen, spiegels. — Etruskische vazen.

2o De Latijnen.
- Latium : Bondsstaat. — Alba Longa.
- Het primitieve Rome op den oever van den Tiber.

3o De Grieken.
- Koloniseering van Zuid-Italië en Sicilië.

B. — HET KONINGSCHAP

Duur : 753 tot 509 : 244 jaren.

***a)* Koningen.**

Legendarische oorsprong van het Romeinsche rijk.
- Numitor, Rhea Sylvia.
- Romulus en Remus.
- Stichting van Rome, 753.
- De Sabijnen.

1o Romulus.

2o Numa.
- Godsdienstige wetgever der Romeinen.
- Nieuwe eerediensten : god Terminus, Janus.
- Colleges : Vestaalsche maagden, pontifices, auguren.

3o Tullus Hostilius
- De Horatii en de Curiatii.
- Verwoesting van Alba Longa : 665.

4o Ancus Martius.
- Werken : waterleidingen, zeehaven Ostia.

5o Tarquinius de Oudere.
- Etruskische afkomst : Tarquinii.
- Gevolg : groote werken te Rome : de groote riool.

6o Servius Tullius.
- Vestingmuur : 7 heuvelen.

7o Tarquinius Superbus.
- Dwingelandij.
- Gevolg : Afschaffing van het koningschap.

***b)* Instellingen.**

Staatsbestuur *3 machten.*
- De Koning.
- De Senaat.
- De volksvergadering. De comitiën.

***c)* Samenleving.**

Bevolking *4 klassen.*
- Patriciërs (adel).
- Cliënten.
- Plebejers.
- Slaven; — vrijgemaakten.

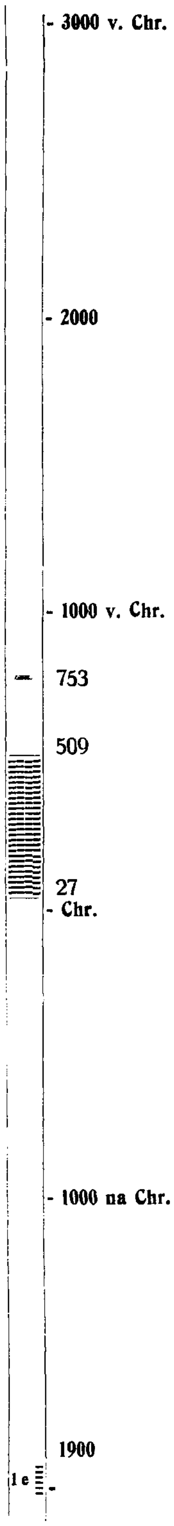

Duur : 509 tot 27 vóór Chr. : 482 jaar.

1. Instellingen.
- *a)* Senaat.
- *b)* Volksvergadering.
- *c)* Magistraten.
  - Twee consuls.
  - Praetoren.
  - Aedilen.
  - Censoren.
  - Quaestoren.
  - Dictator.
  - Tribunen.
  - → Hun macht.

2. Strijd tusschen de patriciërs en de plebejers.
- Oorzaak : politieke ongelijkheid.
- Kenteeken : voortdurende vooruitgang der plebejers.
- De Heilige Berg : het tribunaat.
- De Licinische wetten.
- Uitslag : volkomen gelijkheid der twee standen (300).

3. Veroveringen.
- *a)* In Italië.
  - 1o Latium.
  - 2o Etrusken.
  - 3o Galliërs.
  - 4o Inlijving der Grieksche koloniën.
- *b)* Carthago.
  - *De Punische oorlogen.*
  - Duur : 264 tot 146, of 118 jaar.
  - 1ste
    - Oorzaak : Romeinen op Sicilië, naijver.
    - Zeeslagen.
    - Sicilië, een Romeinsche provincie.
  - 2de
    - Oorzaak : inneming van Saguntum.
    - Feiten.
      - Veldtocht van Hannibal. — Ticino, Trebia, Cannae.
      - Belegering van Syracuse.
      - Slag bij Zama, 202.
      - Hannibal in Azië.
    - Uitslag : Carthago verliest zijn overmacht op zee.
  - 3de
    - Oorzaak : Massinissa.
    - Feiten.
      - Beleg van Carthago (gebeurtenissen).
      - Verwoesting (146).
    - Uitslag : macht van Rome.
- *c)* In het Oosten.
  - 1o Macedonië : Paulus-Emilius; Pydna, 168.
  - 2o Griekenland : Mummius, Corinthe, 146.
  - 3o Pergamum : Attalus, 129.
  - 4o Bithynië : Nicomedus, 75.
  - 5o Pontus : Mithridates, Lycos, 64.
  - 6o Syrië en Palestina : Pompejus, 64.
  - 7o Egypte : Octavius, 30.
- *d)* In het Westen.
  - 1o Spanje : Numantium, 133.
  - 2o Gallië.
    - Gallia Cisalpina.
    - Provence.
    - Centraal Gallië.
    - België : 50 vóór Chr.

- **4. Burgeroorlogen.**
  - *a)* **De Gracchen.**
    - Maatschappelijke toestand van Italië; rijken en armen.
    - De Gracchen, Tiberius en Caïus, zonen van Cornelia.
    - Hun hervormingen. — Hun dood. — Overwinning der rijken.
  - *b)* **Marius en Sulla.**
    - Marius : zijn karakter. Man uit het volk.
    - Sulla : zijn karakter. Man uit den adel.
    - Naijver om den oorlog tegen Mithridates.
    - Marius.
      - Moorderijen te Rome.
      - Zijn dood, 86.
    - Sulla.
      - Zijn moorderijen : *proscriptie-lijsten.*
      - Zijn macht.
      - Zijn dood : Cumae, 78.
  - *c)* **Caesar en Pompejus.**
    - Pompejus : zijn overwinningen. Hoofd van den adel.
    - Caesar : zijn eigenschappen. Hoofd van de volkspartij.
    - Doel van ieder hunner : oppergezag.
    - Eerste driemanschap.
      - Caesar, Pompejus, Crassus.
      - Verdeeling van het Romeinsche wereldrijk.
      - Dood van Crassus.
    - Strijd tusschen Caesar en Pompejus.
      - 1º Italië : de Rubicon.
      - 2º Spanje.
      - 3º Griekenland : Pharsalus, 48.
      - 4º Egypte : Cleopatra.
      - 5º Klein-Azië : Zela.
      - 6º Afrika : Thapsus.
      - 7º Spanje : Munda, 45.
    - Zegepraal van Caesar.
    - Zijn macht.
    - Zijn hervormingen : *Juliaansche* kalender.
    - Zijn dood : senaat, 44.
  - *d)* **Octavius en Antonius.**
    - Antonius. / Octavius. — Hun karakter.
    - Doel van ieder hunner : oppergezag.
    - Tweede driemanschap.
      - Antonius, Octavius, Lepidus.
      - Gewelddaden der driemannen.
      - Slag bij Philippi, 42.
      - Verdeeling van het Romeinsche wereldrijk.
      - Afstelling van Lepidus.
    - Strijd tusschen Octavius en Antonius.
      - Antonius in Egypte.
      - Slag bij Actium, 31.
      - Dood van Antonius en van Cleopatra.
      - Egypte, Romeinsche provincie, 30.
    - Zegepraal van Octavius.
    - Keizer in 't jaar 27, onder den naam *Augustus.*

D. — ROMEINSCH KEIZERRIJK

- 2000 v. Chr. — 1000 v. Chr. — Chr. — 1000 na Chr. — 1900 (Kon. — Rep. — 1e.)

1. Romeinsch Keizerrijk.

- Grenzen. — Uitgestrektheid. — Bevolking. — Duur.
- Inrichting : praefecturen, diocesen, provinciën.
- Verdediging.
  - Leger.
    - Legioenen, cohorten, centuriën.
    - Praetoriaansche wacht.
  - Romeinsche vestingen en grensposten.
  - Vloot en schepen.
- Betrekkingen.
  - Romeinsche heirbanen. Landbouwkoloniën.
  - Gevolg : verspreiding van de Rom. beschaving.

2. Romeinsche beschaving.

- Augustus.
  - Zijn macht.
  - Bestuur.
    - Financiën, openbare werken.
    - Letteren : de *eeuw van Augustus.*
  - Zijn ongeluk. Zijn dood : 14 j. na Chr.
- ***Geboorte van Christus : de Christelijke tijdrekening***
- Ie eeuw.
  - *Augustus 'verwanten :* Tiberius, Caligula, Claudius, Nero.
  - *De Flavische keizers :* Vespasianus, Titus, Domitianus.
- IIe eeuw.
  - *De Antonini :* Nerva, Trajanus, Hadrianus, Antoninus, Marcus-Aurelius.
  - De *gouden eeuw van 't Keizerrijk.*
- IVe eeuw.
  - *Diocletianus.*
  - *Constantijn.*
    - Zege van het christendom, 313.
    - Constantinopel, hoofdstad.
  - *Theodosius.*
    - Verdeeling van het Keizerrijk, 395.
    - Oostersch Rijk : Arcadius.
    - Westersch Rijk : Honorius.
- Laatste keizer van het Westersche Rijk : Romulus Augustulus, 476.

3. Oorzaken van den ondergang van Rome.

- Dwingelandij.
- Zeden.
- Huurlingen.
- Invallen der barbaren.
- Vervolging der christenen.

III. — Romeinsche beschaving

- **1o Godsdienst.**
  - *a)* Eeredienst ingesteld door Numa.
  - *b)* Grieksch polytheïsme : andere namen.
  - *c)* Christendom.
- **2o Taal.**
  - Latijnsche taal.
    - Oorsprong.
    - Uitbreiding.
  - Dochtertalen : Italiaansch, Fransch, Spaansch.
- **3o Woningen.**
  - *Huis der Vettii,* te Pompeï.
  - Thermen.
  - Verwarming : *hypocausten.*
  - Verlichting.
  - Romeinsche villa's.
- **4o Zeden.**
  - Maaltijden.
  - Kleederen : toga's, sandalen, enz.
  - Schrift : stift.
  - Grafsteden.
- **5o Openbare spelen.**
  - Naumachiën.
  - Circusspelen.
    - Gladiatoren.
    - Wilde dieren.
- **6o Monumenten.**
  - Bouwkunst : orden
    - Toskaansche.
    - Samengestelde.
  - Te Rome : Colosseum, zuilen, thermen, enz.
  - In Gallië : Vierkant Huis; brug over de Gard, enz.
- **7o Groote mannen.**
  - *a)* Wetenschappen : Archimedes, Plinius, Ptolomaeus, enz.
  - *b)* Letteren : Virgilus, Horatius, Tacitus, enz.
  - *c)* Kunsten : navolging van de Grieken.
- **8o Invloed.**
  - *a)* Latijnsche taal.
  - *b)* Romeinsche wetten.
  - *c)* Schoone kunsten : schilderkunst, beeldhouwkunst.
  - *d)* Verspreiding van het Christendom.

HET ROMEINSCHE RIJK.

Ad. Wesmael-Charlier, uitgever, Namen.

DE BARBAREN

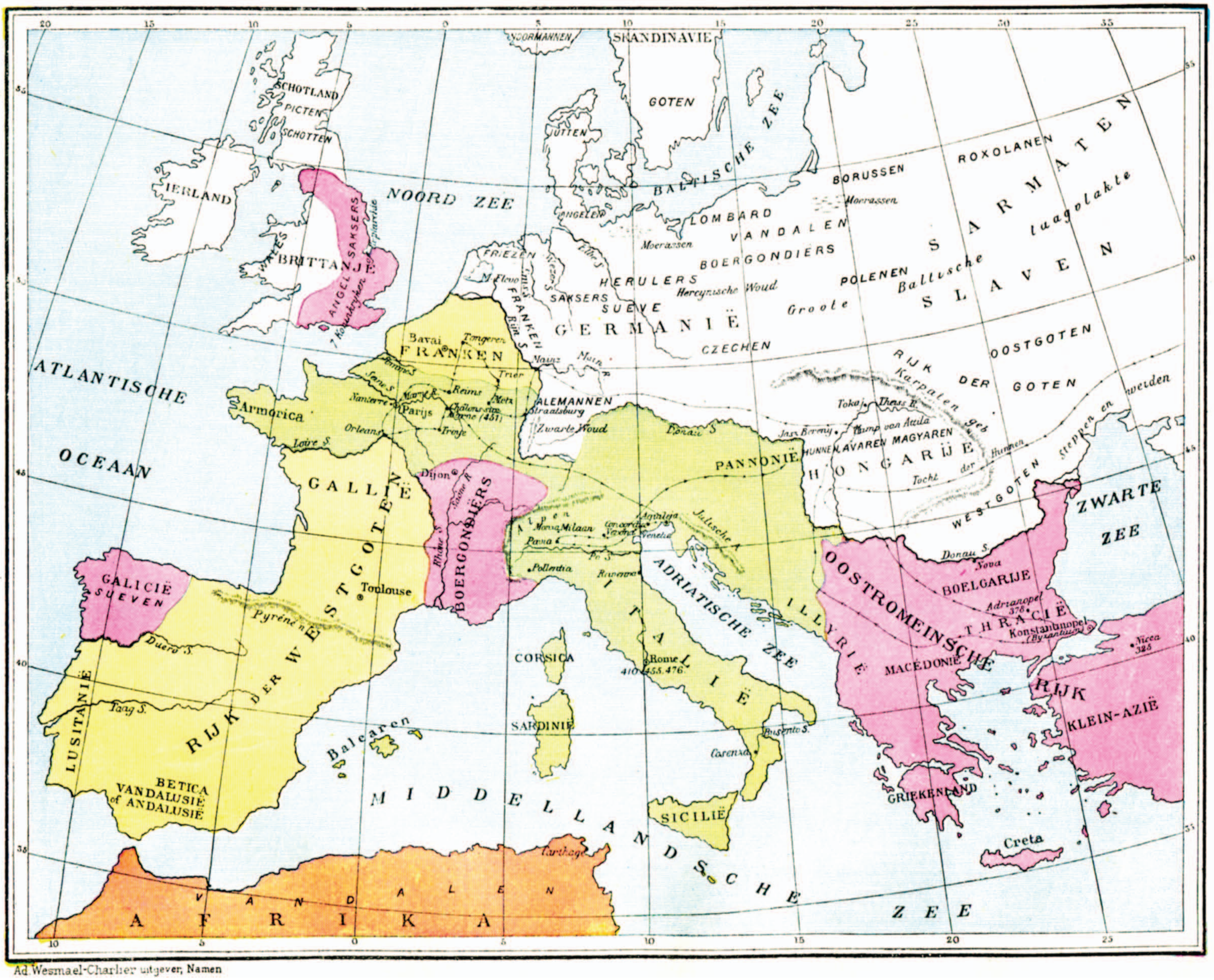

Ad Wesmael-Charlier uitgever, Namen

Het Christendom. — De Galliërs. — De Barbaren

- 2000 v. Chr.
- 1000 v. Chr.
- Chr.
- Invallen.
- 1000 na Chr.
- 1900
- 1 e.

I. — Het Christendom

Jezus-Christus.
- Zijn geboorte, zijn leven, zijn dood.
- De christelijke leering.
- De Bijbel : Oud en Nieuw Testament.

Vervolgingen.
- Prediking der Apostelen.
- De Martelaren : de h. Petrus te Rome, enz.
- Wreede martelingen.

Vorderingen.
- Zegepraal van het Christendom onder Constantijn.
- Zendelingen in Gallië, in Germanië.

Ketterijen.
- Het Arianisme.
- Concilie te Nicea, 325.

Het Pausdom.
- De h. Petrus te Rome : de Pausen.
- Vorsten
  - Van het Hertogdom Rome.
  - Exarchaat en Pentapolis.

II. — De Galliërs

Gallië : grenzen, verdeeling, uitzicht.
De Gallische invallen.
De Romeinen in Gallië : Caesar, beschaving.

De Galliërs.
- Lichaamsbouw, bedrijvigheid.
- Druiden, adel, vrije mannen.
- Godsdienst.

III. — De Barbaren

A. — DE BARBAARSCHE WERELD

Uitgestrektheid.

1o Germannen.
- Germanië : Uitzicht.
- Bewoners.
  - Ruwe en krijgszuchtige zeden.
  - Volkstammen : Saksers, Vandalen, enz.

2o Barbaren uit het Noorden en het Oosten.
- Slaven en Sarmaten in Rusland.
- De Goten.
- De Scandinaviërs.
  - Godsdienst : *Odin, Freya.*
  - Schrift : runen.
  - Reizen : Amerika.

3o Barbaren uit Azië.
- Zwervende volksstammen van het Mongoolsche ras.
- Hunnen, Magyaren, Tartaren.

B. — INVALLEN DER BARBAREN

Oorzaken.
- Rijkdommen van het Romeinsche rijk.
- Schraalheid van hun landstreken.
- Drang van uit Azië.

1o Spanje en Afrika.
- *a) West-Goten.*
  - Alarik
    - 1ste *uitplundering van Rome, 410.*
    - De Busento.
  - In Gallië (Toulouse) en in Spanje.
- *b) Vandalen.*
  - In Betica : *Andalousië.*
  - In Afrika : Genserik.
  - 2de *uitplundering van Rome, 455.*
- *c) Sueven.*
  - Bergen van Galicië.

2o Gallië.
- *West-Goten :* ten Zuiden van de Loire.
- *Bourgondiërs :* Bourgondië.
- *Franken* (zie verder, bl. 32).

3o Engeland.
- *Angelen :* Jutland.
- *Saksers :* Germanië.
- Heptarchie : 7 koninkrijken.

4o Hongarije.
- De *Hunnen :* Attila.
- Tocht van Attila *(zie de kaart).*
- In Gallië : Catalaunische Velden, 451.
- In Italië : Venetië.
- In Pannonië : *Hungrië* of *Hongarije.*

5o Italië.
- *a) Herulen :* 3de *uitplundering van Rome, 476.*
- *b) Longobarden :* De ijzeren kroon.

Gevolgen.
- Nieuwe *bevolkingen.*
- Nieuwe *Staten.*
- Deze Staten gaan tot het Christendom over.

De Merovingers

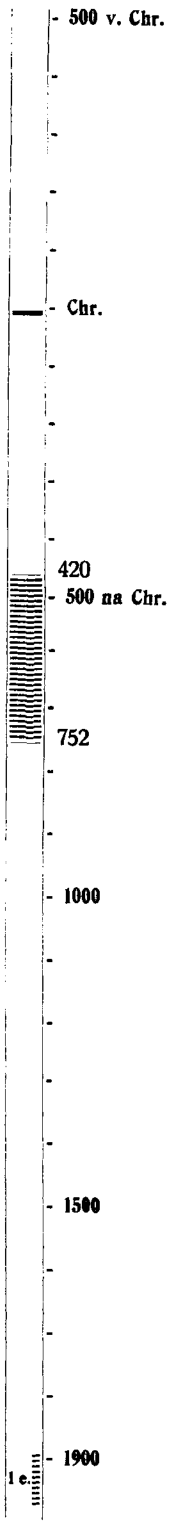

I. De Franken.

- Oorsprong : Germaansche volksstammen.
- De Saala : *Salische* Franken.
- Rijnoever : *Ripuarische* Franken.
- Taxandrië of Kempen.
- Tusschen Somme en Beneden-Rijn.

II. Hun koningen.

1° Clodio.
- Doornik, hoofdplaats.

2° Meroveüs.
- Slag in de Catalaunische Velden, 451.
- De *Merovingers.*

3° Clovis.
- Troonsbeklimming : 481.
- Oogmerk : verovering van heel Gallië.
- Volkeren : Franken; — Romeinen; — Bourgondiërs; — West-Goten.
- Veroveringen.
  - 1° *Gallo-Romeinen;* Syagrius, Soissons : 486.
  - 2° *Alemannen;* Zoogenaamde slag bij Tolbiac: 496. Clovis wordt gedoopt : 496.
  - 3° *Bourgondiërs;* Gondebald; Dijon : 500.
  - 4° *West-Goten;* Arianisme; Alaric; Vouillé : 507.
- Koninkrijk der Franken : Parijs, hoofdplaats.
- Dood van Clovis : 511.

4° Opvolgers.
- Verdeeling van Clovis' rijk.
- Neustrië en Austrasië.
- De *schijnkoningen.*
- De *hofmeiers.*
- Pepijn de Korte, koning : de *Karolingers.*

III. Beschaving.

1° Godsdienst.
- Bekeering van Clovis : nieuwe uitbreiding van het Christendom.
- Geloofszendelingen in Gallië.
- Kluizen, kloosters en kerken : oorsprong van steden.
- Invloed van geestelijken en monniken.

2° Taal.
- Gallo-Romeinen : Latijnsche taal.
- Franken : Germaansche taal.
- Oorsprong van het Romaansch (oud-Fransch) en van Nederlandsch.

3° Maatschappelijke toestand.
- *a)* Bevolking.
  - Overwinnaars : de Frankische heeren.
  - Overwonnenen : *lijfeigenen.*
- *b)* Woningen
  - der lijfeigenen : armzalige hutten.
  - der heeren : versterkte hoeven.

4° Bestuur.
- Erfelijk koningschap.
- Vergadering van de grooten.
- Rechtsgewoonten, de Salische wet.
- De graven.

GALLIË TEN TIJDE VAN KLOVIS

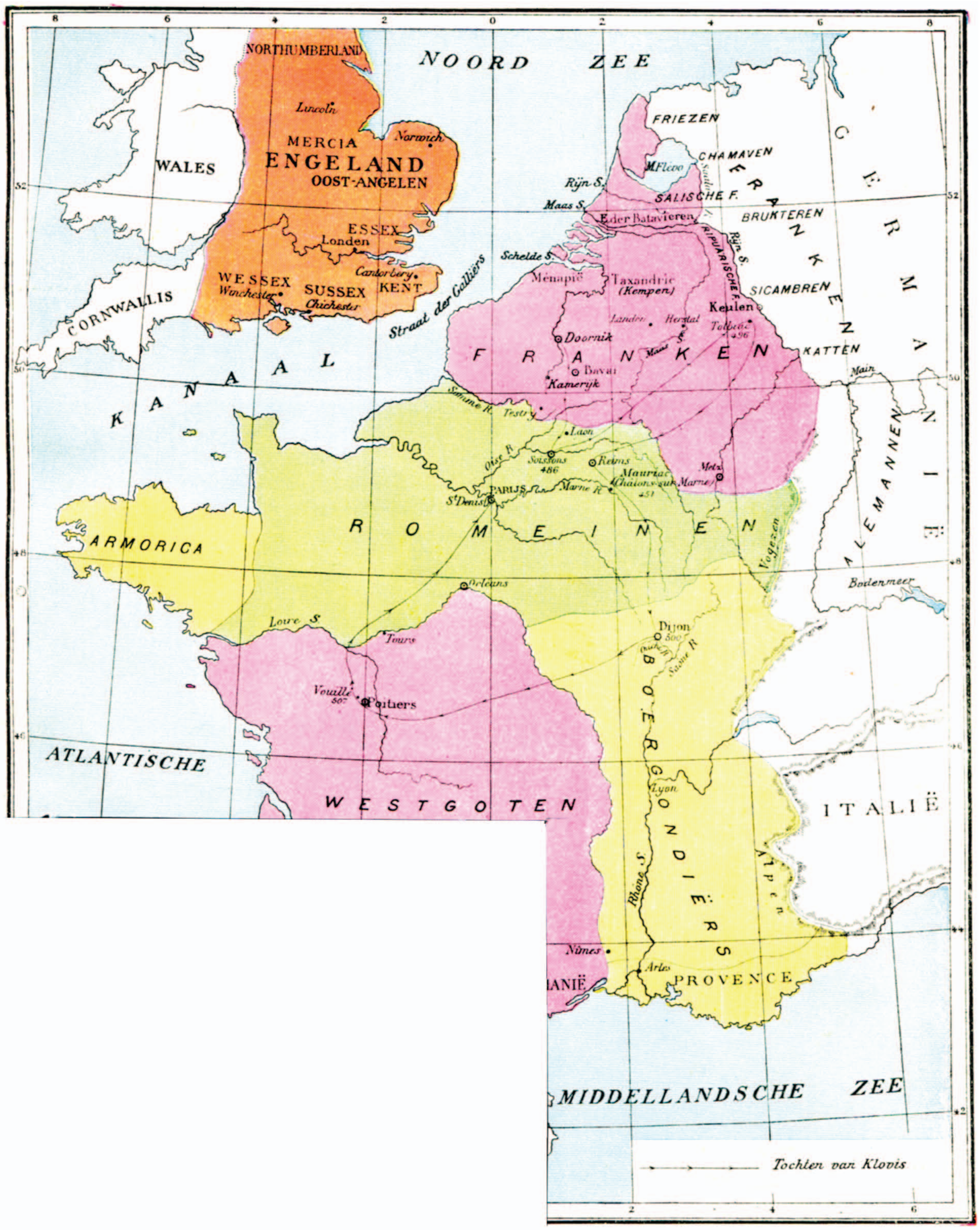

RIJK VAN KAREL DEN GROOTE.

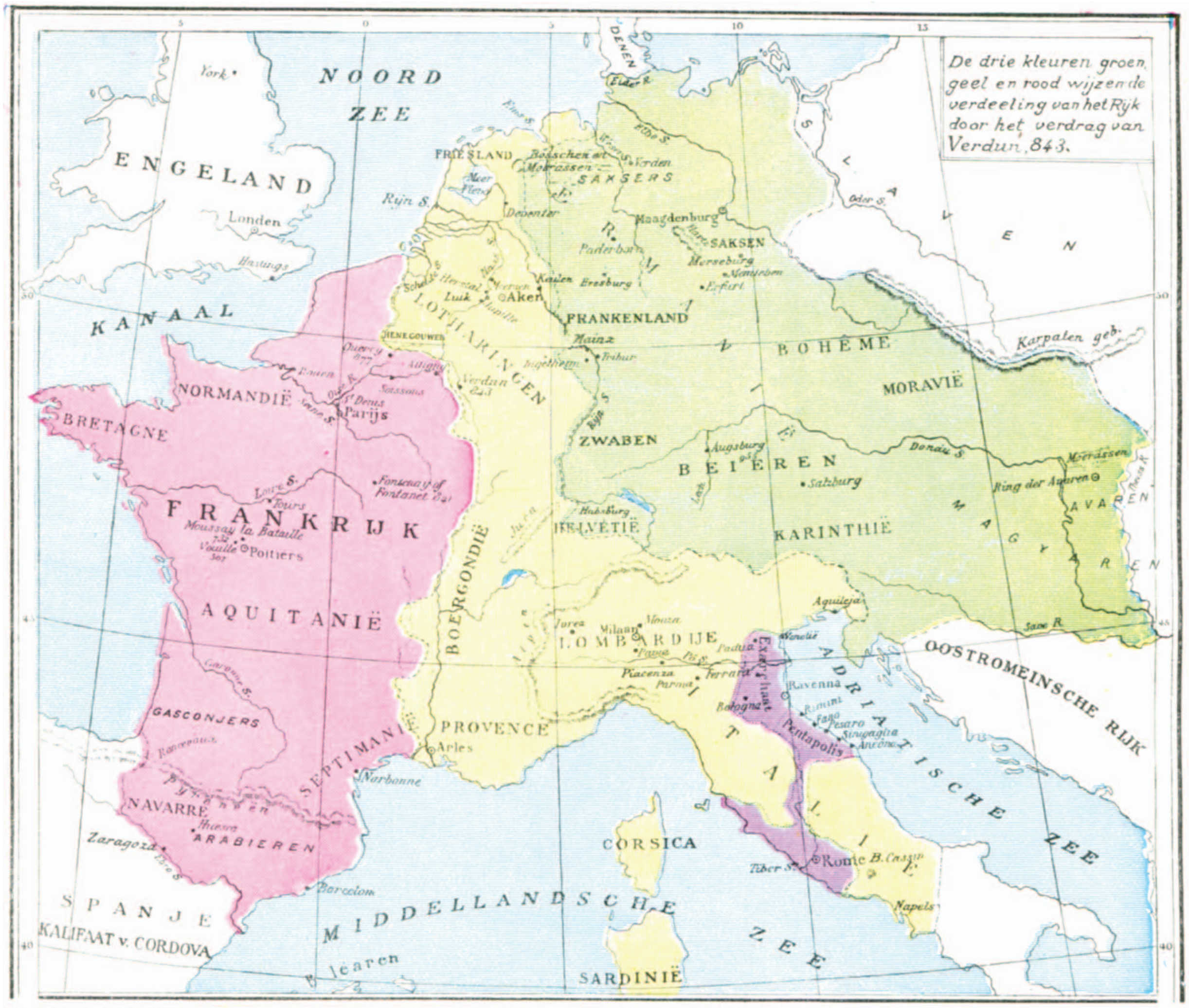

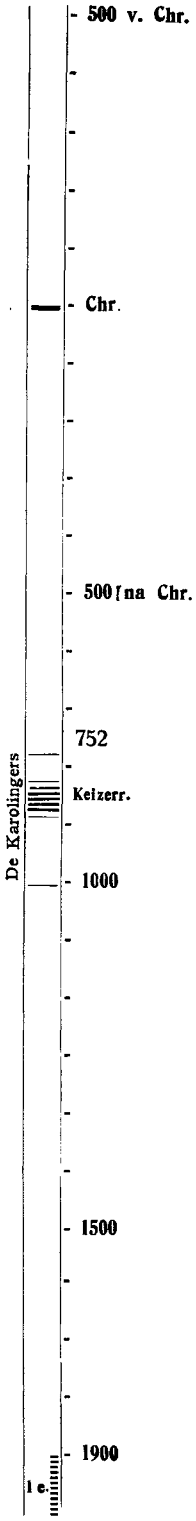

De Karolingers

I. Hofmeiers.

- *A.* — **Pepijn van Landen.**
  - Eigendommen in Haspengouw.
  - Hofmeier : 622.
- *B.* — **Pepijn van Herstal.**
  - Verblijfplaats : Luikerland.
- *C.* — **Karel Martel.**
  - Zijn eerste overwinningen.
  - De Arabieren : hun rijk *(zie kaart bl. 38)*.
  - Slag bij Poitiers : 732.
  - Macht van Karel Martel.
  - Zijn dood : 741.
- *D.* — **Pepijn de Korte.**
  - Eenig hofmeier.
  - Pepijn tot koning uitgeroepen : 752.
  - Veldtocht naar Italië. — De Pauselijke Staten : 756.
  - Dood van Pepijn : 768.

II. Karel de Groote.

- Zijn geboorte : 742.
- Zijn troonsbeklimming : 768.
- Eenig koning der Franken : 771.
- *A.* — **Zijn veroveringen.**
  - 1° *Saksers :* 33 jaar oorlog.
  - 2° *Longobarden :* Desiderius; Milaan.
  - 3° *Arabieren :* Roncevaux.
  - 4° *Beieren : Avaren :* ring.
  - 5° *Slaven* en *Denen.*
- Zijn rijk : grenzen *(zie de kaart).*
- Zijn kroning : Rome, 800.
- *B.* — **Zijn instellingen.**
  - 1° De *Kapitulariën.*
  - 2° Middenbestuur.
    - De Keizer; zijn raadsleden.
    - De *Meivelden.*
  - 3° De ambtenaren
    - plaatselijke : hertogen, graven, schepenen.
    - toezichters : *missi dominici.*
- *C.* — **Beschaving.**
  - Samenleving : vrije mannen, lijfeigenen, geestelijkheid.
  - Platteland : pachthoeven, villicus.
  - Dorpen, steden.
  - Onderwijs.
    - Stichting van scholen.
    - Vreemde geleerden.
- Zijn dood : Aken, 814.

Lodewijk de Vrome.
- Opstand zijner zonen.
- Zijn dood : Mainz, 840.

III. Verdeeling van het keizerrijk.

- Burgeroorlogen : 840-843.
- Verdrag van Verdun : 843.
- **Drie Koninkrijken.**
  - 1° *Frankrijk :* Karel de Kale.
  - 2° *Germanië :* Lodewijk de Duitscher.
  - 3° *Tusschenrijk :* Lotharius.
- **De Noormannen.**
  - Herkomst.
  - Zeden : plunderingen; lichte schepen.
  - In België : waterloopen.
  - In Frankrijk : *Normandië.*
  - Verovering van Engeland; Willem de Veroveraar.
- Politieke toestand : ondergang van het levenswerk van Karel de Groote.

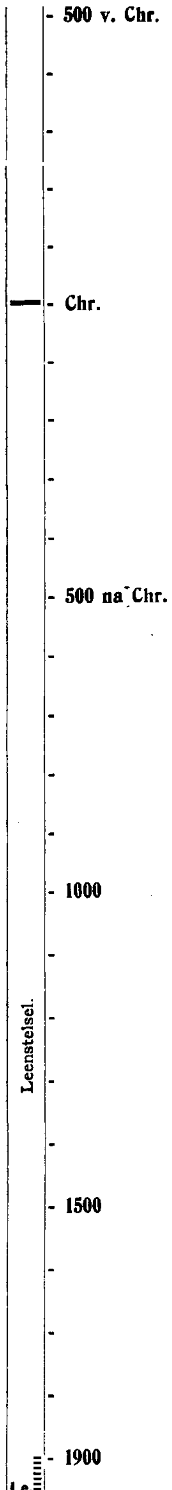

Leenroerig Europa

I. — Europeesche Staten

- *A.* — **In 't Zuiden.**
  - Spanje : Arabieren, Asturië.
  - Italië : Pauselijke Staten; talrijke kleine Staten.
  - Balkan : Het Grieksche of Oostersche Rijk.
- *B.* — **In 't midden.**
  - Frankrijk : Karolingers tot in 987. — De *Capetiërs.*
  - Germanië.
    - Karolingers tot in 911. — Het Huis van Saksen.
    - Otto de Groote.
      - De Magyaren.
      - In Italië : het *Duitsche keizerrijk,* 962.
- *C.* — **In 't Noorden.**
  - Engeland : zeven vereenigde koninkrijken. — Alfred de Groote.
  - Scandinavische Staten : drie Staten. — Knoet de Groote.
- *D.* — **In 't Oosten** : Slavische Staten : Bohemen, Polen, Rusland.

II. — Het Leenstelsel

BLOEITIJDPERK : XI^de^ — XV^de^ EEUW

- *A.* — **Algemeene kenmerken.**
  - Afhankelijkheid tusschen de personen.
  - Afhankelijkheid tusschen de eigendommen.
  - Politieke verbrokkeling van de Staten.
- *B.* — **Oorzaken.**
  - Verzwakking van de centrale macht.
  - Groote grondeigenaars.
  - Vrije mannen.
- *C.* — **Inrichting.**
  - Het leen; de leenheer; de leenman.
  - Hulde en investituur; leenverheffing.
  - *Het leenverdrag :* wederzijdsche rechten en plichten.
- *D.* — **Groote leenen.**
  - 1° *Frankrijk :* Normandië, Champagne, Guyenne, enz.
  - 2° *Germanië :* Lotharingen, Saksen, Frankenland, enz.
  - 3° *Italië :* Toskane, Ivrea, Montferrat, enz.
- *E.* — **Kleine leenen** : de heerlijkheden; gerechtshoven, gebruiken, pleithoven.
- *F.* — **Bevolking, leenroerige maatschappij.**
  - 1° *Heeren.*
    - De burchten : ligging, beschrijving.
    - Winter : wapenzaal; jacht. — Zomer : steekspelen.
    - De ridderstand.
  - 2° *Ingezetenen.*
    - *a) Vrije mannen* of *vrijen.*
    - *b) Lijfeigenen.*
      - Eigendom van den heer. — Aan den grond gehecht.
      - Schat- en heerendienstplichtig naar willekeur.
      - Verdwijning der lijfeigenschap.
- *G.* — **Het land.**
  - 1° *Het platteland*
    - Gebrekkige landbouw, magere oogsten.
    - Braaklanden : heiden en wouden.
  - 2° *De steden.*
    - Smalle, kromme en ongezonde straten.
    - Muren en grachten (van af de XI^de^ eeuw).
    - Kooplieden en handwerkslieden; zelfstandigheid.
  - 3° *Bijzondere veeten;* Godsvrede.

EUROPA ONDER HET LEENSTELSEL

Ad. Wesmael-Charlier, uitgever, Namen.

HET OOSTROMEINSCHE RIJK EN HET RIJK DER ARABIEREN

Ad Wesmael-Charlier, uitgever, Namen.

Het Oostersche Keizerrijk. — De Arabieren

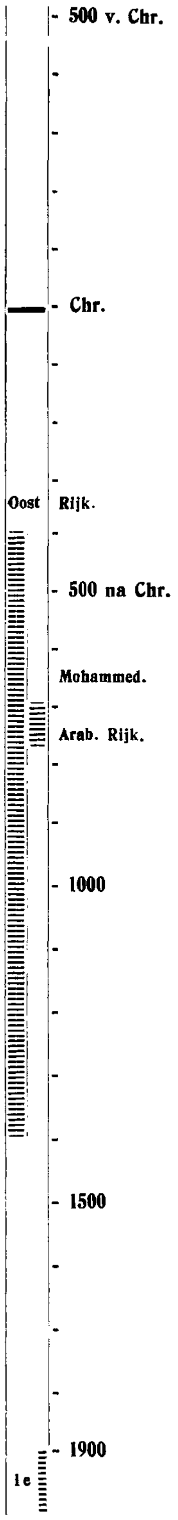

I. — Het Oostersche Keizerrijk.
- Duur : elf eeuwen.
- Justinianus.
  - Veroveringen : Belisarius.
  - Wetten : *Instituten, Pandecten.*
- Grieksche Kerk : Photius, 864.

II. — De Arabieren; Mohammed en het Islamisme

A. — **Arabië.**
- Ligging en grenzen.
- Uitzicht : dor en onvruchtbaar land. — Steden : Mekka, Medina.
- Bewoners : werden nooit onderworpen door de groote veroveraars.

B. — **Mohammed.**
- Zijn geboorte. — Zijn jeugd. — Zijn reizen. — Zijn overwegingen.
- Zijn doel : *Vereeniging der Arabieren in één Keizerrijk en één godsdienst.*
- Zijn strijd.
  - Eerste predikingen.
  - Vlucht naar Medina; — de *hegira,* 16 Juli 622.
  - Zijn overwinningen : inneming van Mekka.
- Zijn dood : 632. — Zijn graf te Mekka.
- De Koran.
  - Leer : Allah. — Noodlot. — Hemel.
  - Voornaamste plichten : bidden; vasten; bedevaarten, enz.
  - Zinnebeeld : de halve maan (☾).

C. — **Arabisch Rijk.**
- Voorschrift van Mohammed : zwaard, halve maan. — Veroveringen in het Oosten.
- Strijd tusschen het Kruis en de Halve Maan.
  - 1e phase : in Frankrijk en in Spanje.
  - 2e phase : in Palestina en in de Oostelijke Middellandsche Zee.
  - 3e phase : in den Balkan en in Oostenrijk.
- De Arabieren in Westelijk Europa.
  - Gibraltar : Xeres, 711.
  - Slag bij Poitiers, 732.
  - Stilstand van de Muzelmansche veroveringen.
- Rijk.
  - Grenzen en uitgestrektheid. — Hoofdstad : Bagdad.
  - Verdeeling : khalifaten Cordova, Egypte, Bagdad.
- De Turken.
  - Veroveraars.
  - West-Azië. — Jeruzalem : de *kruistochten.*

D. — **Muzelmansche beschaving.**
- 1o *Bestuur.*
  - Khalifen, alleenheerschers.
- 2o *Samenleving.*
  - Godsdienstambtenaren.
  - Muzelmannen : ware burgers.
  - Ongeloovigen, onderworpenen.
- 3o *Openbare werken.*
  - Ontgonnen grond; tuinen. Wegen; vaarten; fabrieken.
  - Monumenten.
    - Paleizen, moskeeën, enz.
    - Het *Alhambra* te Granada; moskee te Cordova.
    - Moorsche stijl : *Arabesken.*
- 4o *Wetenschappen.*
  - Geneeskunde : Avicenna.
  - Aardrijkskunde : Edrisi.
  - Wiskunde : stelkunde.
- 5o *Nieuwigheden.*
  - De steekspelen.
  - Oostersche voortbrengselen : buskruit, indigo, papier, enz.
  - Postdienst.

Godsdiensten in Europa.
- De Latijnsche Kerk.
- De Grieksche Kerk.
- De Islam.

Chr. – 500 – 1000 – 1096 – 1270 – 1500 – 1900 – 1e

De Kruistochten

Oorzaken.
- *a)* Godsdienstige : geest van geloof, graf van Christus
- *b)* Sociale : zucht naar avonturen.
- *c)* Politieke : oprukken der Turken naar Europa.

Duur : van 1096 tot 1270.

Aantal : Acht, waarvan vijf belangrijke : 1ste, 3de, 4de, 7de en 8ste.

1ste
- Concilie te Clermont.
- Prediking van Pieter den Kluizenaar.
- Volkskruistocht : Walter Habenichts.
- Kruistocht der edelen.
  - Godfried van Bouillon.
  - Samenkomst : Konstantinopel.
  - Bosporus; Nicea; Dorylen; Taurus; Antiochië.
  - Jeruzalem : 1099.
- Koninkrijk Jeruzalem.
  - Inrichting : leenstelsel.
  - Godfried vorst; zijn dood, 1100.
  - Einde, in 1187.

2de
- Koenraad III en Lodewijk VII; 1147.

3de
- Oorzaak : inneming van Jeruzalem door Saladin.
- Aanvoerders : Frederik Barbarossa, Richard Leeuwenhart, Philips August.
- Dood van Frederik : Cydnus.
- Beleg van Ptolemaïs.
- Tweedracht : terugkeer naar Europa.
- Richard Leeuwenhart gevangen.

4de
- Boudewijn van Konstantinopel.
- Samenkomst : Venetië; inneming van Zara.
- Inneming van Konstantinopel : 1204.
- Het Latijnsche keizerrijk.
  - Boudewijn keizer.
  - Zijn dood : Boelgaren, 1205.
  - Einde van het rijk : 1261.

7de
- De Heilige Lodewijk, koning van Frankrijk.
- Eiland Cyprus; Egypte; Damiette.
- Mansoerah, 1250 : de Heilige Lodewijk gevangen.
- Losgeld; — naar Palestina.
- Terugkeer naar Europa.

8ste
- Tunis.
- Pest; dood van den Heiligen Lodewijk, 1270.
- Einde der Kruistochten.

Gevolgen.
- Het dubbel hoofddoel niet bereikt, want
  - 1o De Turken heroveren Jeruzalem;
  - 2o Zij vestigen zich in Europa in 1359.
- Nochtans hebben de Kruistochten Europa gered.
- *a)* Politieke.
  - Uitbreiding van de koninklijke macht.
  - Vermindering van de macht der heeren.
  - Ontwikkeling der gemeenten.
  - Nationaliteitsgevoel.
- *b)* Godsdienstige.
  - Macht der Kerk.
- *c)* Economische.
  - Handelsbetrekkingen op zee met het Oosten.
  - Voorspoed van de havens der Middellandsche zee : Venetië, Genua; enz.
  - Nieuwe voortbrengselen en uitvindingen.
- *d)* Sociale.
  - Vorderingen van wetenschappen en letteren.
  - Verzachting der zeden.
- *e)* Herkenningsteekens.
  - 1o *Volkeren :* vluggen, banieren.
  - 2o *Heeren :* leuzen, wapenschilden.
  - 3o *Soldaten :* familienamen.
- *f)* Ridderorden.
  - 1o *Hospitaalridders.*
  - 2o *Tempeliers.*
  - 3o *Duitsche orde.*

DE KRUISTOCHTEN

Ad Wesmael-Charlier, uitgever, Namen

HET DUITSCHE RIJK EN ITALIË IN DE MIDDELEEUWEN

Wesmael Charlier uitgever, Namen

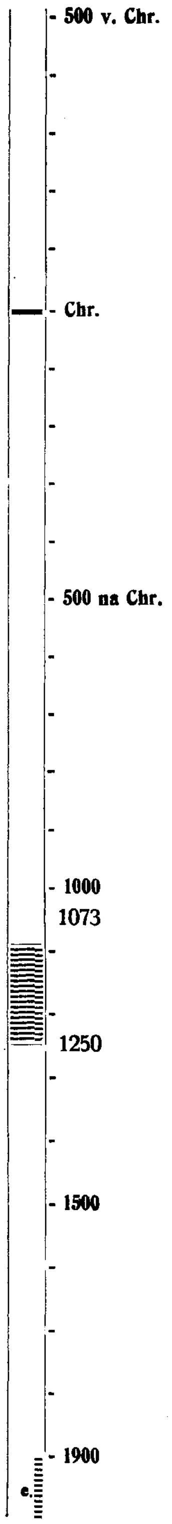

Het Pausdom — De Gemeenten

I. — Het Pausdom in de Middeleeuwen

Macht der pausen.

A. — **Investituurstrijd.**
- Hendrik IV en Gregorius VII.
  - Oorzaak : kerkelijke leenen; dubbele investituur.
  - Hendrik IV te Canossa, 1077.
  - Rudolf van Zwaben.
  - Gregorius VII te Salerno.
  - Concordaat van Worms, 1122.

B. — **Strijd der Welfen en Gibelijnen.**
- Frederik I Barbarossa en Alexander III.
  - Welfen en Gibelijnen.
  - Rijksdag te Roncaglia (neo-caesarisme).
  - De podesta's; vernieling van Milaan.
  - Lombardische Bond : Alessandrië; Legnano, 1176.
  - Vrede van Constanz.

C. — **Frederik II tegen Gregorius IX en Innocentius III.**
- Innocentius III, paus.
- Koninkrijk der Beide Siciliën.
- Concilie te Lyon, 1245.
- Dood van Frederik II, 1250.

D. — **Gevolgen.**
- Onafhankelijkheid der pausen en der Lombardische steden.
- Verzwakking van de keizerlijke macht in Duitschland.

E. — **De Groote Westersche Scheuring.**
- Clemens V : de pausen te Avignon, 1309.
- De groote westersche Scheuring : 1378-1414.
- Concilie te Constanz, 1414. — Martinus V : einde der Scheuring.

II. — De Gemeenten

A. — **Oorsprong.**
- *a)* Ontwikkeling van handel en nijverheid.
- *b)* Invloed van de aardrijkskundige ligging.

B. — **Vorming.**
- Gilden en vereenigingen van handwerkslieden.
- Stadrecht.

C. — **Inrichting.**
- 1° Vrijheden : Keuren de voornaamste vrijheden bevattend.
- 2° Attributen : Zegel, vaandel. — Gebouwen : stadhuis, belfort, halle, enz.
- 3° Genootschappen.
  - Militaire vereenigingen : broederschappen, wapens.
  - Arbeidersvereenigingen : neringen of ambachten.

D. — **Voornaamste gemeenten.**
- 1° Frankrijk : Amiens, Kamerijk, Nîmes, Toulouze, enz. — 2° Spanje : de *fueros*.
- 3° Engeland : Londen. — 4° Nederlanden : Gent, Luik, Brugge. De *Hanze*.

E. — **Het Koningdom** : Herovert zijn gezag.

F. — **Volksvergaderingen.**
- 1° Frankrijk : de *Staten-Generaal*. — 2° Spanje : de *Cortes*.
- 3° Engeland : *het Parlement*. — 4° Duitschland : de *Rijksdag*.

G. — **Verstandelijke ontwikkeling.**
- 1° Universiteiten : Bologna, Parijs, Oxford, Leuven, enz.
- 2° Taal.
  - Het *Latijn :* onderwijs, boeken.
  - Oudfransch : *Langue d'oc* en *Langue d'oïl.*
  - Werken : fabliaux, pastourelles, enz.
  - Tooneel : spelen, de Passie.
  - Rederijkerskamers. — De *Jeux floraux.*

H. — **Bouwkunst.**
- 1ste tijdperk : Romaansche stijl : grondslag : de *halve cirkel.* — Bogen en koepels.
- 2de tijdperk : spitsboogstijl : grondslag : de *spitsboog.* — Spitsen, pyramidevorm.

- 500 v. Chr.
- Chr.
- 500 na Chr.
- 1000 Wil. d. Verov.
- 1500
- 1900
- 1e.

De Honderdjarige oorlog

I. — Naijver tusschen de Capetingische en de Normandische koningen

A. — FRANKRIJK		B. — ENGELAND	
a) Philips August.	Slag bij Bouvines 1214. Aangroei van de koninklijke bezittingen. Zijn werk en zijn hervormingen.	*a)* Hendrik II Plantagenet.	Huwelijk met Eleonore van Guyenne. De Engelsch-Angevijnsche bezittingen : Engeland, Normandië, Anjou, Guyenne, enz.
b) De Heilige Lodewijk.	Zijn instellingen. Zijn rechtsspraak.	*b)* Richard Leeuwenhart; zijn kruistocht.	
c) Philips de Schoone.	Brugsche Metten; slag der Gulden Sporen, 1302. De Pausen te Avignon. Generale Staten; Parlement. De Tempeliers.	*c)* Jan zonder Land.	Verbeurdverklaring van de helft zijner bezittingen in Frankrijk. Zijn nederlaag bij Bouvines, 1214. De Charta Magna van 1215.
		d) Hendrik III : Verdrag van Parijs, 1259.	
		e) Edward I.	

Geslachtsboom om den naijver te verduidelijken, waarvan de Fransche troon het voorwerp was, aanleiding tot den Honderdjarigen oorlog.

Philips III, de Stoute (1270-1285)
- Philips IV, de Schoone (1285-1314).
  - Lodewijk X, (1314-1316).
    - Jan I, (1316).
    - Johanna.
  - Philips V, (1316-1322).
  - Karel VI, (1322-1328).
  - Isabella, huwt met Edward II, (1307-1327).
    - Edward III.
- Karel van Valois.
  - Philips VI van Valois, (1328-1350).
    - Jan II.

II. — Honderdjarige oorlog

Oorzaken: Macht der Engelsche koningen. Bedreiging voor het Fransche koningdom.

Aanleiding : Naijver van Edward III en Philips van Valois met het oog op den Franschen troon.

FRANSCHE KONINGEN.			ENGELSCHE KONINGEN.
Philips VI van Valois, 1328-1350 eigen neef van Karel VI.	Voordeelen der Engelschen.	1ste tijdvak. Van Artevelde. — Slag bij Sluis, 1340. Beleg van Doornik. Wapenstilstand. 2de tijdvak. Slag bij Crécy, 1346. Inneming van Kales. Gedwongen wapenstilstand : zwarte pest.	Edward III, 1327-1377 neef van Karel VI.
Jan II, 1350-1364 zoon van Philips VI.	Voordeel. der Engelsch.	Slag bij Poitiers, 1356 (de Zwarte Prins). Verdrag van Brétigny, 1360 *(zie de kaart)*.	
Karel V, 1364-1380.	Voordeel. der Franschen.	Du Guesclin, zijn dood. Zes vestingen blijven in de handen der Engelschen.	Richard II, 1377-1399.
Karel VI, 1380-1422.	Voordeel. der Engelsch.	Krankzinnigheid van den koning. De Bourgondiërs en de Armagnacs. Slag bij Azincourt, 1415.	Hendrik IV, 1399-1413. Hendrik V, 1413-1422.
Karel VII, 1422-1461.	Voordeel. der Franschen.	Jeanne d'Arc : Domremy. Haar overwinningen : Orléans, Reims. Haar tegenslagen; haar dood te Rouen, 1431.	Hendrik VI, 1422-1471.

Einde van den oorlog : Kales alleen nog in de handen der Engelschen.

Gevolgen:
- in Frankrijk, oorlogsellende, maar nationale en territoriale eenheid.
- in Engeland, Rozenoorlog; geen groote bezittingen meer op het vasteland.

FRANKRIJK EN ENGELAND (Honderdjarige oorlog)

Wesmael-Charlier, uitgever, Namen.

DE GROOTE MONGOOLSCHE RIJKEN – EUROPA op het einde der MIDDELEEUWEN

Ad Wesmael-Charlier, uitgever, Namen.

Europa op het einde van de Middeleeuwen en bij het begin van den Nieuwen Tijd

A. — Algemeene kenmerken van het einde der Middeleeuwen.

- *a)* Voor den Honderdjarigen oorlog.
  - Schitterend tijdperk.
  - Ontwaking van de nationaliteiten.
- *b)* Honderdjarige Oorlog : tijdperk van verval.
- *c)* Gebeurtenissen van het einde der XVe eeuw.

B. — Hertogen van Bourgondië

Philips de Stoute : vereeniging van Vlaanderen met Bourgondië.

Philips de Goede.
- Zijn rol in den Honderdjarigen oorlog.
- De Nederlanden.

Karel de Stoute : plan van een koninkrijk.

Maria van Bourgondië : het Groote Privilege.

C. — Duitschland

Het groote interregnum.

Rudolf van Habsburg.

Het Luxemburgsche huis : de Gouden Bul.

Maximiliaan van Oostenrijk en Maria van Bourgondië.

Statenbond. Onafhankelijkheid van Zwitserland.

D. — Frankrijk

Lodewijk XI versterkt het koninklijke gezag, verzwakt de leenmannen.

Vorming van het moderne Frankrijk.

E. — Engeland

De Rozenoorlog (1455-1485).

Versterking van de Engelsche koninklijke macht.

Het koninkrijk Schotland : de Stuarts.

F. — Italië

De Noordelijke republieken : Florence, Milaan, Genua, Venetië.

Pauselijke Staten.
- Bonifacius VIII.
- De pausen te Avignon.

De Beide Siciliën.
- De Siciliaansche Vespers.
- Verdeeling.

G. — Iberisch Schiereiland

Portugal : koninkrijk 1139; de Aviz; Hendrik de Zeevaarder.

Spanje.
- Noordelijk Koninkrijk.
- Castilië : las Navas de Tolosa.
- Ferdinand en Isabella; Granada, 1492.
- Versmelting in één rijk.

H. — Skandinavische Staten

Denemarken. Noorwegen. Zweden.	Rijksdag van Colmar 1396	Frederik I. Gustaaf Wasa.

I. — Slavische Staten

Volkverhuizing der Slaven.

Polen : Piast, Jagellons.

Bohemen : het Luxemburgsche huis; Jan Huss.

Servië : Doechan; Kossovo (1389).

Boelgarije.

Rusland : de Mongolen; Moskovia.

K. — Turkije

1359 : nederzetting der Turken in Europa.

1453 : inneming van Konstantinopel.

Soliman slaat het beleg voor Weenen.

L. — Algemeene kenmerken van het begin van den Nieuwen Tijd

- *a)* Voltooiïng der inrichting van talrijke Staten.
- *b)* Verval van het leenstelsel en der gemeenten.
- *c)* Groei van het koninklijk gezag.

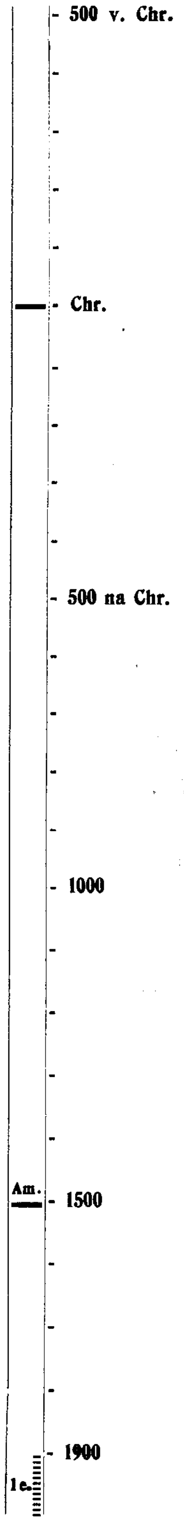

Groote uitvindingen en ontdekkingen

I. — Groote uitvindingen

A. — DE BOEKDRUKKUNST

1o Het papier.
- De schrijfkunst bij de ouden.
- De Chineezen : katoenpapier.
- Het papier in Europa : Xde eeuw.
- Vervaardiging : eertijds en thans.

2o Handschriften.
- Rollen : *volumen.*
- Werk, zeldzaamheid : prijs.
- Kloosters : verluchtingen.

3o De boekdrukkunst.
- Gutenberg; Mainz, 1436.
- Letters : van hout; van metaal.
- Gevolg : vele boeken; onderwijs.
- In België : Maertens te Aalst, 1473. — Plantijn te Antwerpen.

4o Letters.
- Gotische. Romeinsche. *Cursiefletters.*

B. — HET BUSKRUIT

1o Uitvinding. : Chineezen; Christelijke jaartelling.

2o Eerste gebruik.
- Belegeringen : Niebla, 1257.
- Veldslagen : Crécy, 1346.

3o Wapens.
- Eerste geweren : *haakbussen, musketten.*
- Eerste kanonnen : *donderbussen, veldslangen.*

4o Gevolgen.
- Voetvolk en ruiterij.
- Harnassen der ridders.
- Muren der burchten.

C. — HET ZEEKOMPAS

1o Uitvinding : Chineezen.

2o Overbrenging : Arabieren, Middellandsche Zee : *magneetnaald.*

3o Verbetering : Het kompas *(bussola).*

4o Gevolgen.
- Reizen in volle zee.
- Aardrijkskundige ontdekkingen.

II. — Aardrijkskundige ontdekkingen

A. — AARDRIJKSKUNDIGE KENNIS IN DE MIDDELEEUWEN

1o De in de XVde eeuw bekende wereld.
- Bezochte landen.
- Afgezonderde landen.
- Onbekende landen.
- Vergelijking : toen en nu *(zie kaart 24-25).*

2o Handelswegen.
- *a)* Landweg : Karavanen in Azië { Oostzee, Hanzesteden. / Middellandsche Zee.
- *b)* Voornaamste weg : Indische Oceaan, Roode Zee; Suez-Alexandrië; Middellandsche Zee.
- *c)* Gevolg : ontwikkeling van de Middellandsche havens.

B. — VASCO DE GAMA : DE ZEEWEG NAAR INDIË

1o Afrika.
- De kusten : regelmatig; *omvaringen.*
- Binnenland : onbekend.
- Bronnen van den Nijl.

2o Portugeezen in den Atlantischen Oceaan.
- Madera-eilanden.
- Azoren; Kaapverdische eilanden.
- Diaz : de linie (evenaar); kaap *der Stormen.*

3o De Portugeezen in Indië.
- Vasco de Gama.
  - Kaap *de Goede Hoop,* 1497.
  - Weg naar Indië : Calicut.
- Factorijen.
  - In Indië en in Japan.
  - Koloniaal rijk : 4000 mijlen kust.

C. — CHRISTOFFEL COLUMBUS : AMERIKA

1o Amerika.
- Algemeene vorm.
- Bergen : delfstoffen.
- Groote vlakten.
- Stroomen en meren.

2o Oude beschaving.
- Eerste bewoners : afkomst.
- De *Azteken :* Mexico.
- De *Inca's :* Peru.
- Werken en gedenkteekenen.
- Bouwvallen van Palenque.

3o Ontdekkingen.
- *a)* Skandinaviërs : Van de VIIde tot de XIde eeuw : Groenland, Labrador, enz.
- *b)* Christoffel Columbus.
  - Zijne geboorte : Genua of Korsika.
  - Zijn studies : aardrijkskunde.
  - Zijn plan : langs het Westen de kust van Azië bereiken.
  - Zijn pogingen : drie Spaansche schepen.
  - Zijn reizen.
    - 1ste
      - Vertrek : Palos, 3 Augustus 1492.
      - Kanarische eilanden. — Sargasso-zee.
      - Guanahani, 12 October 1492.
      - Terugkomst : voortbrengselen; geestdrift.
    - 2de : 17 schepen : kolonisatie.
    - 3de : vasteland; Orinoco.
    - 4de : gevangenschap.
  - Zijn dood : Valladolid.

4o Veroveringen en koloniën.
- Stroom van Europeanen naar Amerika.
- Mexico : *Cortez.* — Peru : *Pizarro.* — Chili : *Almagro.*
- Amazonenstroom : *Orellana.*
- Koloniaal rijk der Spanjaarden.
- Monopolie : handel, taal; boeken. — De mijnen : *slavenhandel.*
- De Portugeezen in Brazilië; Cabral.

5o Magellaan.
- Eerste reis om de wereld.
- Weg *(zie de kaart).*

6o Gevolgen.
- De Atlantische oceaan : vóór, na de ontdekkingen.
- Verplaatsing van den handelsweg en Spaansche, Angelsaksische en Fransche kolonisatie.
- Roerende goederen.
- Dieren en planten
  - uit Amerika naar Europa.
  - uit Europa naar Amerika.

Zie de dubbele kaart 24-25 tusschen bladzijden 30 en 31.

Chr. — 500 — 1000 — 1500 — 1900 — 1e.

De Renaissance

Oorsprong.
- Meesterstukken der Oudheid bewaard : *a)* in de kloosters; — *b)* te Konstantinopel.
- Eindstadium van een ontwikkeling.

De Renaissance.
- *a)* Italië
  - te Florence : de Medici 's.
  - te Rome : Julius II en Leo X.
  - De *eeuw van Leo X.*
- *b)* Frankrijk : Frans I.
- *c)* Nederlanden en West-Europa.

Bepaling.
- Hernieuwing door de studie van de meesterstukken der Oudheid.
- Terugkeer tot de heidensche Oudheid.

A. — Letteren.
- Italië.
  - Voorloopers: Dante, Petrarca, Boccaccio.
  - Tasso, Macchiavelli, enz.
- Frankrijk : Rabelais, Montaigne.
- Spanje : Cervantes.
- Portugal : Camoëns.
- Nederlanden : Justus Lipsius.

B. — Wetenschappen.
- Nederlanden : Simon Stevin, Mercator, Vesalius.
- Duitschland : Copernicus.

C. — Kunsten.
- Schilderkunst. Beeldhouwkunst. Graveerkunst.
  - Italië : Rafaël, Michel Angelo.
  - Spanje : Velasquez, Murillo.
  - Nederlanden : Van Eyck, Memling.
  - Duitschland : Dürer; Holbein.
- Muziek.
  - Orlandus Lassus.
  - De *viool;* de *clavecimbel.*
- Bouwkunst.
  - Renaissance-stijl.

Gevolgen.
- Ommekeer in het reizen, in de krijgskunst en in de levenswijze.
- Verspreiding van het onderwijs.
- Verzachting der zeden.
- Verzwakking van de christelijke gevoelens.

Karel V

Philips de Stoute, hertog van Bourgondië huwt Margareta van Male erfgename van Vlaanderen

Jan zonder Vrees.

Philips de Goede.

Karel de Stoute.

Maria van Bourgondië, huwt Maximiliaan van Oostenrijk.

1. Philips de Schoone, h. Johanna van Spanje. 2. Margareta van Oostenrijk.

Karel V. Ferdinand I.

Zijn jeugd.
- Zijn geboorte : Gent, 1500.
- Zijn opvoeding.
- Zijn staten.
  - 1515 : Nederlanden.
  - 1516 : Spanje, Beide Siciliën, Amerika.
  - 1519 : Oostenrijk en Duitschland.
- Zijn politieke rol.

Zijn oorlogen.
- 1° Tegen Frans I.
  - Oorzaak : naijver van Frans I.
  - 1ste
    - Pavia, 1515.
    - Verdrag van Madrid, 1526.
  - 2de
    - Inneming van Rome.
    - Verdrag van Kamerijk, 1529.
  - 3de : Wapenstilstand van Nice, 1538.
  - 4de : Verdrag van Crépy, 1544.
  - Gevolgen : het Doorniksche, het Milaneesche.
- 2° Tegen de Turken.
  - In Hongarije : Soliman II.
  - In Tunis : 20.000 christenen.
  - In Algiers : storm.
- 3° Tegen de Protestanten; *zie verder, blz. 53.*

Welvaart van de Staten van Karel V.

Zijn troonsafstand : Brussel, 1555.

Zijn dood : Yuste, 1558.

HET RIJK VAN KAREL V.

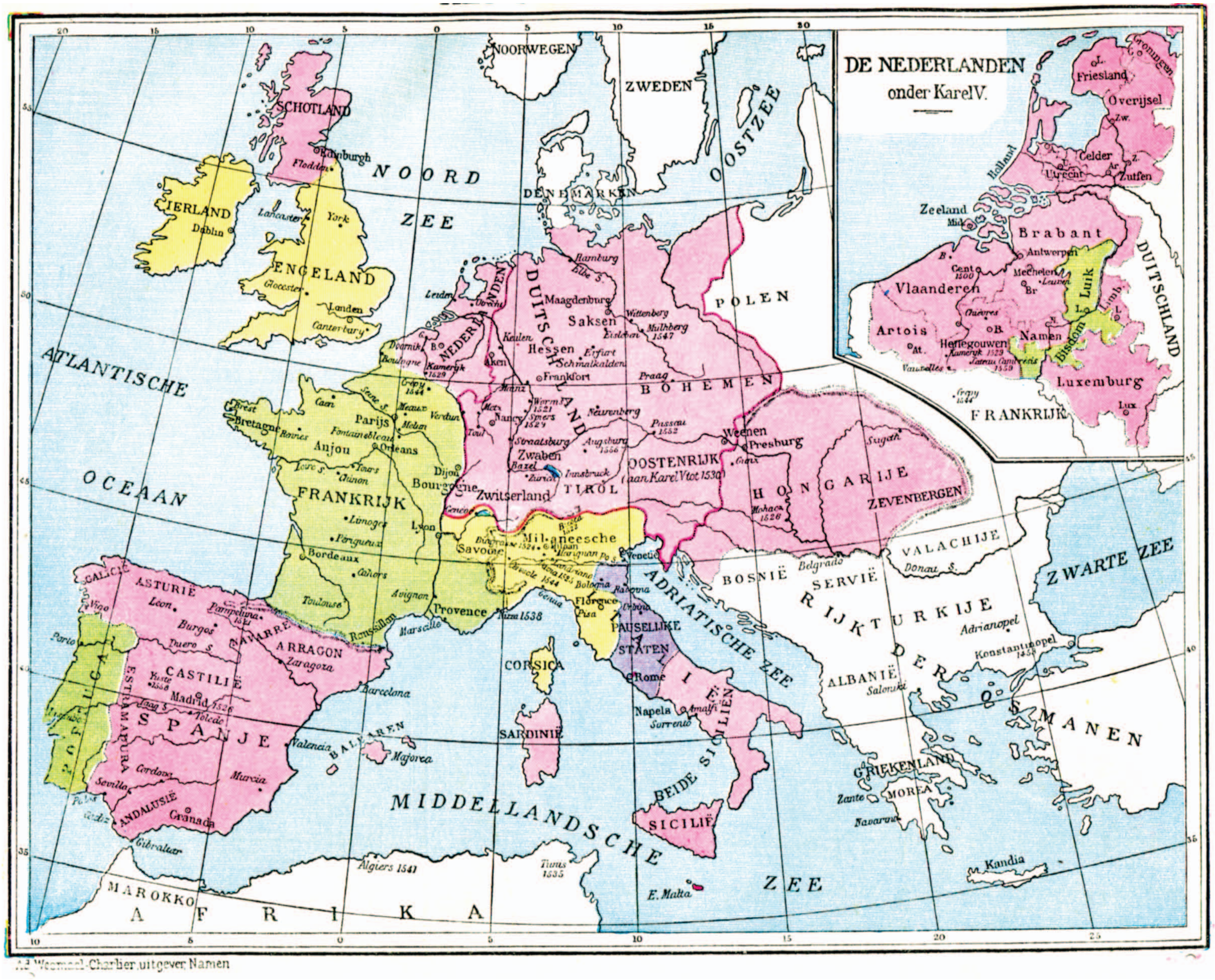

DE HERVORMING EN DE GODSDIENSTOORLOGEN

Ad Wesmael-Charlier, uitgever, Namen.

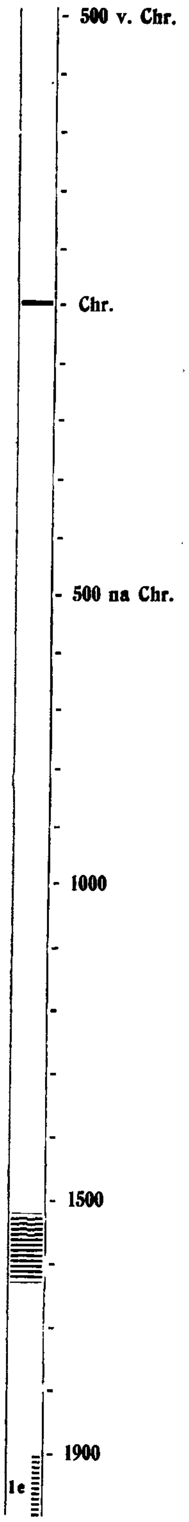

Het Protestantisme. — De Godsdienstoorlogen

I. — Het Protestantisme

De godsdiensten in Europa in het begin van de XVIe eeuw.

Oorzaken van het protestantisme.
- Leer van Wycliff en van Jan Huss.
- Groote scheuring van het Westen.
- Renaissance : boekdrukkunst.
- Rijkdommen der geestelijkheid.

Aanleiding : de prediking der aflaten. | Protestantsche en katholieke hervorming.

Duitschland.
- Luther.
  - Zijne prediking.
  - Wittenberg, 1520.
- Rijksdag van Worms, 1521.
- » Spiers, 1529.

Nederlanden : de *wederdoopers.*

Zwitserland.
- Zwingli.
- Calvijn : Genève; *calvinisten.*

Frankrijk : Theodoor de Bèze : *hugenoten.*

Schotland : John Knox : *presbyterianen.*

Engeland : Hendrik VIII : *anglikanen.*

Skandinavische Staten : Gustaaf Wasa.

De katholieke hervorming :
- De Inquisitie. De Index.
- Ignatius de Loyola : de Jezuïeten.
- *Concilie van Trente,* 1645.
- Credo, Catechismus; brevier, missaal.

II. — Godsdienstoorlogen in :

Nederlanden.
- *Omwenteling der XVIde eeuw.*
- Alva.
- De *Vereenigde Provinciën,* 1579.
- Zeehandel. Koloniën.

Frankrijk.
- Karel IX en Katharina van Medici.
- Bloedbad te Vassy.
- De *Bartholomeusnacht,* 1572.
- Hendrik III; Calvinistenverbond.
- Hendrik IV.
  - Het edict van Nantes, 1598.
  - Zijne hervormingen.

Spanje : Philips II; uitdrijving der Mooren.

Duitschland.
- Belijdenis van Augsburg.
- Edicten van Karel V.
- Schmalkaldische Bond.
- Slag bij Mühlberg, 1547.
- Vrede van Augsburg, 1555.

Engeland.
- Maria Tudor, huwt Philips I.
- Elisabeth.
  - Maria Stuart. De *Armada.*
  - De Engelsche zeemacht.

III. — De Dertigjarige oorlog
(1618-1648)

Oorzaken.
- Edicten van Ferdinand II.
- Poging tot centralisatie.

Vier tijdvakken :

1o *Paltsgrafelijk :* de Witte Berg.
2o *Deensch :* Tilly en Wallenstein.
3o *Zweedsch :* Gustaaf-Adolf I, Lech, Lützen.
4o *Fransch :* Richelieu, Rocroy, 1643.
Verdrag van Westfalen of van Münster, 1648.

Zijn bepalingen
- godsdienstige.
- politieke.

IV. — De Engelsche Omwentelingen

De Tudors. — De Stuarts. — Godsdienstige toestand.

Jacob I.
- Vereeniging van Engeland en Schotland, 1603.
- Buskruitverraad.

Karel I.
- *Eerste Engelsche Omwenteling,* 1648.
- Cromwell.
- Strijd tusschen koning en Parlement.
- Onthoofding van Karel I, 1649.

Republiek.
- Cromwell Protector. — Absolute macht.
- De *Akte van Navigatie,* 1651.

Karel II.
- De *whigs* en de *tories.*
- Test-bill, 1672.

Jakobus II.
- *Tweede Engelsche Omwenteling,* 1688.
- Willem III; verklaring van de rechten.

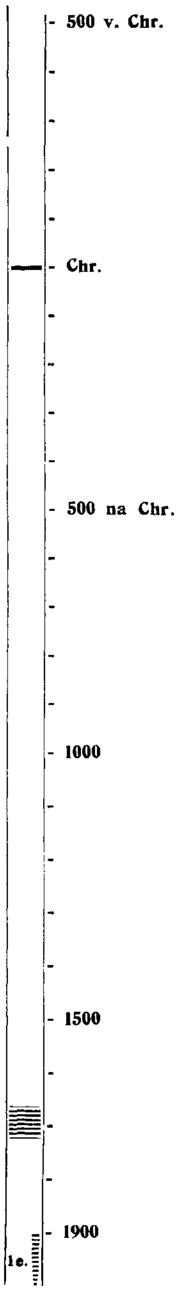

De eeuw van Lodewijk XIV

I. — Lodewijk XIII en Richelieu

Regentschap van Maria van Medici.

Richelieu : hij vernedert
- *a)* de Hugenoten : La Rochelle.
- *b)* den adel en de heeren.
- *c)* het Oostenrijksche huis : Dertigjarige oorlog.

II. — Lodewijk XIV (geboren 1638, gestorven 1715)

Zijne minderjarigheid.
- Regentschap van Anna van Oostenrijk; Mazarin. De *Fronde;* zegepraal van het koninklijk gezag.
- Oorlog met Spanje. *Vrede der Pyreneeën :* 1659.

Zijn doel : Overwicht van Frankrijk in Europa. Zijn onbeperkte macht in Frankrijk.

Zijne hulpmiddelen : Groote mannen in zijn omgeving. (Financiën; oorlog; marine.)

Zijn oorlogen.
- 1° Oorlog in Vlaanderen.
  - Devolutierecht.
  - *Verdrag van Aken,* 1668.
- 2° Oorlog met Holland.
  - Overtrekken van den Rijn : het doorsteken der dijken.
  - Spaansche Nederlanden : Seneffe. — Elzas : Turenne.
  - *Vrede van Nijmegen,* 1678.
- 3° Oorlog tegen het verbond van Augsburg.
  - Fleurus, Steenkerken, Neerwinden.
  - *Vrede van Rijswijk,* 1697.
- 4° Spaansche Successie-oorlog.
  - Ramillies, Malplaquet, Denain.
  - *Vrede van Utrecht* (1713), *vrede van Rastadt* (1714), *Barrière-traktaat* (1715).

Zijn bestuur.
- Nijverheid : nieuwe voortbrengselen : laken, zijde, spiegels, enz.
- Landbouw : waterstaat en boschwezen.
- Handel : jaarmarkten, vaart van Languedoc, koloniën.
- Praalgebouwen : Tuilerieën, Versailles, St-Cloud, enz.
- Herroeping van het edict van Nantes, 1685.

Het *Regentschap :* de bank van Law.

III. — De beschaving in de XVIIde eeuw

A. — **Letteren.**
- 1° Frankrijk.
  - De *eeuw van Lodewijk XIV :* de Fransche Academie.
  - Corneille, Racine, Boileau, Molière, La Fontaine, enz.
- 2° Engeland : Shakespeare, Milton, Bacon, enz.
- 3° Nederlanden : Grotius, Spinoza, Vondel, Hooft, P. Poirters, enz.
- 4° Duitschland : Leibnitz.

B. — **Kunsten.**
- 1° Frankrijk : Lesueur, Puget, Callot, enz.
- 2° Nederlanden : Rubens, Van Dyck, Teniers.
- 3° Spanje : Velasquez, Murillo.

C. — **Wetenschappen.**
- Groote vooruitgang : methode van onderzoek.
- 1° Sterrenkunde.
  - Copernicus, Kepler, Galileï, Newton, Halley.
  - Gregoriaansche kalender : 4-15 october 1582.
- 2° Natuurkunde : Newton, Galileï, Torricelli, Papin, von Guericke.
- 3° Wiskunde : *Binomium van Newton — Logarithmen* (Napier).
- 4° Geneeskunde : Harvey : *bloedsomloop.*

D. — **Samenleving.**
- Degenedelen, gewaadsedelen; voorrechten.
- Wereldlijke geestelijkheid, hoogere en lagere; voorrechten. — Reguliere geestelijkheid.
- Niet-adellijken; landbouwarbeiders, boeren, ambachtslieden, burgers, enz.

FRANKRIJK en de NEDERLANDEN ten tijde van LODEWIJK XIV

Ad Wesmael-Charlier, uitgever, Namen

DE GROOTE AARDRIJKSKUNDIGE ONTDEKKINGEN.

Ad. Wesmael-Charlier, uitgever, Namen.

DE STATEN VAN HET NOORDEN IN DE XVIII^{de} EEUW

Ad Wesmael-Charlier, uitgever, Namen

De Noordelijke en de Oostelijke Staten in de XVIII[de] eeuw

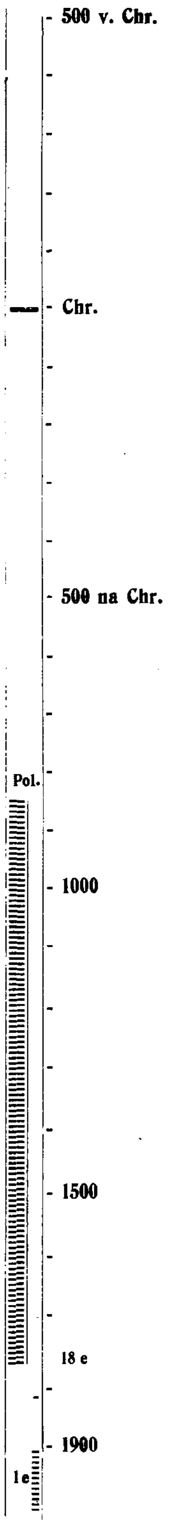

I. — Zweden en Rusland

Landen.
- 1° *Zweden :* Gustaaf Adolf; zijn macht.
- 2° *Rusland.*
  - Afgezonderd; geen havens.
  - Weinig ontgonnen rijkdommen.

Peter de Groote.
- 1° Zijn plannen.
  - 1° Rusland beschaven.
  - 2° Afzetgebieden ontsluiten.
- 2° Zijn reizen.
  - *a*) Duitschland : krijgskunst.
  - *b*) Holland : Zaandam, *Peter Baas.*
  - *c*) Engeland : werft zeelieden aan.
- 3° Zijn veroveringen.
  - *a*) Turken : Azow, Perekop.
  - *b*) Perzen : Derbent.
  - *c*) Zweden.
    - Narva; Poltawa, 1709.
    - Vrede van *Nystadt,* 1721.
    - Stichting van St-Petersburg.
- 4° Zijn hervormingen.
  - Afschaffing van de Strelitzen.
  - Orthodoxe kerk : de *Heilige Synode.*
  - Maatregelen ten gunste der beschaving : scholen; academie.
  - Bering : ontdekkingen.
- Zijn dood : 1725. — Catharina I.

Catharina II.
- Haar doel : verzwakking van de Turken : Tschesme, 1770.
- Verdeeling van Polen.

II. — Pruisen en Oostenrijk

Landen.
- 1° *Pruisen.*
  - De *Hohenzollern :* Brandenburg, 1415.
  - Het hertogdom Pruisen, 1525.
  - Het koninkrijk Pruisen, 1701.
  - Frederik-Willelm I, de *sergeant-koning.*
- 2° *Oostenrijk.*
  - Uitbreiding van grondgebied.
  - Karel VI : de *Pragmatieke Sanctie.*

Frederik II en Maria-Theresia.
- 1° *Oostenrijksche Successie-oorlog :* 1740-1748.
  - Frederik II; Beieren; Frankrijk.
  - De Hongaren; Fontenoy 1745.
  - Vrede van *Aken,* 1748.
- 2° *Zevenjarige oorlog :* 1756-1763.
  - Frankrijk en Engeland : koloniën.
  - Oostenrijk en Pruisen : Silezië.
- Vrede ven *Hubertsburg* en vrede van *Parijs :* 1763.

Hervormingen.
- van Frederik II / van Maria-Theresia. — Vooruitgang: stoffelijke. / verstandelijke.

III. — Polen

Stamhuizen.
- De *Piasten :* Casimir de Groote.
- De *Jagellons :* Jan Sobiëski.

Zwakkheid.
- 1° De koning verkiesbaar. / 2° *Liberum veto.* — Burgeroorlogen.
- 3° Geen natuurlijke grenzen.
- 4° Drie eerzuchtige naburen.

Verdeelingen.
- 1° 1772 : Rusland, Pruisen, Oostenrijk.
- 2° 1793 : Rusland, Pruisen.
- 3° 1795 : *Finis Poloniae.*

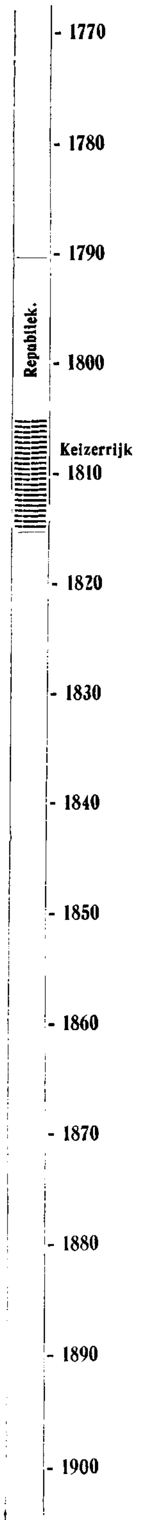

De Fransche Omwenteling, de Republiek en het Keizerrijk

I. — Fransche omwenteling (1789)

Oorzaken.

- Politieke toestand in Frankrijk.
- Alleenheerschappij van Lodewijk XIV en Lodewijk XV, de *lettres de cachet*
- Financiëele toestand : wanorde en schulden.
- Nieuwe denkbeelden verspreid door de wijsgeeren.
- Verzwakking van de godsdienstige gevoelens.
- Zedenbederf.
- Misbruiken in bestuur en rechtsspraak.
- Omwenteling in de Engelsche koloniën in Amerika (Vereenigde Staten).

Lodewijk XVI.

- Zijn troonsbeklimming : 1774.
- Zijn karakter.
- De financiën : Turgot en Necker.

Staten-Generaal.
Van 5 Mei tot 17 Juni 1789.

- Vergadering te Versailles.
- Oneenigheid : twee standen scheiden zich af.
- De eed in de zaal van het *Jeu de Paume.*

Nationale vergadering of Constituante.
Van 17 Juni tot 30 September 1791.

- Opgewondenheid te Parijs.
- Inneming van de Bastille : 14 Juli 1789.
- Nacht van den 4den Augustus. — De *nieuwe Grondwet* (1791).
- *a*) Grondwettelijke representatieve monarchie.
- *b*) Afschaffing der voorrechten : gelijkheid van alle burgers.
- *c*) Rechtsspraak : rechtbanken.
- *d*) Financiën : belastingen, *assignaten.*
- *e*) Eeredienst : burgerlijke inrichting van den priesterstand.
- *f*) Bestuur. — 83 departementen. — Burgerlijke stand.

Wetgevende vergadering.
Van 1 October 1791 tot 21 September 1792.

- Nieuwe leden : gevolg.
- Partijen : *Girondins, Montagnards, Feuillants.*
- De uitgewekenen in Duitschland : Coblenz.
- Aan de grenzen : Valmy, Jemappes, 1792.
- Te Parijs. — *Septembrisades.* — Gevangenneming van Lodewijk XVI.
- De Nationale Conventie.

II. — De Republiek (1792-1804)

Nationale Conventie.
Van 21 September 1792 tot 27 October 1795.

- De Republiek uitgeroepen.
- Veroordeeling, terechtstelling van Lodewijk XVI, 21 Januari 1793.
- Het Schrikbewind.
  - Moorden; de *guillotine.*
  - De *noyades* van Carrier.
- Hervormingen.
  - *Metriek stelsel.*
  - Het openbaar onderwijs : het *Institut,* de *École Normale.*
  - Chappe : de *luchttelegrafen.*
  - De *republikeinsche kalender.*

- 1770 - 1780 - 1790 Republiek. - 1800 Keizerrijk. - 1810 - 1820 - 1830 - 1840 - 1850 - 1860 - 1870 - 1880 - 1890 - 1900

Directoire. *Van 27 October 1795 tot 9 November 1799.*
- Inrichting.
  - Raad der Ouden en der Vijfhonderd.
  - Vijf Directeurs.
- Te Parijs : de zeden.
- Aan de grenzen : Hoche, Marceau, enz. — Bonaparte in Italië en in Egypte.

Consulaat. 1799-1804.
- *Zie hieronder.*

III. — Napoleon I : het Consulaat en het Keizerrijk

Zijn geboorte : Ajaccio. 1769.

Zijn studies : Militaire school
- te Brienne.
- te Parijs.

Begin van zijn loopbaan.
- Onderluitenant der artillerie : La Fère-regiment.
- Beleg van Toulon, 1793.
- Verdedigt de Conventie.

Onder het Directoire.
- **1ste Veldtocht in Italië 1796-1797.**
  - Oorzaak : oorlog tegen Oostenrijk.
  - Tocht over de Alpen.
  - Montenotte, Lodi, Arcola.
  - *Vrede van Campo-Formio,* 1797.
- **Veldtocht in Egypte 1798-1799.**
  - Doel : den weg naar Indië voor de Engelschen versperren.
  - Slag bij de Pyramiden.
  - Aboekir; Palestina.
  - Terugkeer naar Frankrijk : Fréjus, 1799.

HET CONSULAAT (1799-1804)

Staatsgreep van 18 brumaire, jaar VIII. — Grondwet van het jaar VIII.
3 consuls : Bonaparte, 1ste consul voor 10 jaren.

2de Italiaansche veldtocht. 1800.
- In Lombardije : Marengo, 1800.
- *Vrede van Lunéville,* 1801 (Oostenrijk).
- *van Amiens,* 1802 (Engeland).

Napoleon, levenslang consul.

Bestuur.
- *a*) Eeredienst : het *Concordaat.*
- *b*) Wetgeving : het *Burgerlijk wetboek.*
- *c*) Financiën : de *Fransche Bank* (*Banque de France*).
- *d*) Openbare werken.
  - Kanalen, straatwegen.
  - Havens : Antwerpen.

HET KEIZERRIJK (1804-1815)

Napoleon, keizer : 2 December 1804.

1ste Veldtocht tegen Oostenrijk. 1805.
- Oorzaak : macht van Napoleon.
- Coalitie : Engeland, Oostenrijk, Rusland.
- Trafalgar : Nelson, 21 October 1805.
- Austerlitz : 2 December 1805. — Napoleon te Weenen.
- *Vrede van Presburg,* 1805.
- Het Rijnverbond, en het keizerrijk Oostenrijk.

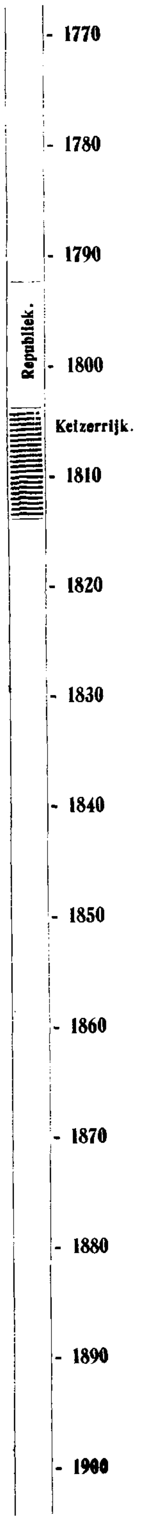

Veldtocht tegen Pruisen. 1806-1807.	Coalitie : Pruisen, Engeland, Rusland. Slag bij Jena, 1806. — Napoleon te Berlijn. Eylau en Friedland, 1807. *Vrede van Tilsitt*, 1807.
Continentaal Stelsel.	Doel : ondergang van den Engelschen handel. Verbodsbepalingen : waren, stoffen, brieven. Gevolgen. Buitensporige prijzen. / Uitvindingen : suiker; cichorei; stoffen.
Veldtocht in Spanje. 1808-1809.	Verovering van Portugal. Jozef Bonaparte, Koning van Spanje. Beleg van Saragossa, 1808-1809.
2de Veldtocht tegen Oostenrijk. 1809-1810.	Coalitie : Oostenrijk en Engeland. Eckmühl, Regensburg. — Napoleon te Weenen. Essling en Wagram, 1809. *Vrede van Weenen,* 1810. Tweede huwelijk van Napoleon : de koning van Rome, 1811.
Het Fransche Keizerrijk.	Grenzen en uitgestrektheid. Vazalstaten : vorsten, verwanten of bondgenooten van Napoleon. Macht van den Keizer.
Veldtocht tegen Rusland. 1812.	Oorzaak : de Czaar en het Continentaal Stelsel. Smolensk; de Moskowa. — Napoleon te Moskou. Brand : Rostopschin. Terugtocht uit Rusland : de *Berezina*.
Veldtocht in Duitschland. 1813.	Coalitie : Pruisen, Rusland, Oostenrijk, Engeland. Slag bij Lützen en Bautzen. Slag bij Dresden en Leipzig : *Volkerenslag*. De bondgenooten in Frankrijk; te Parijs; 1814.
Afstand van Napoleon.	Fontainebleau, 1814. Het eiland Elba. Lodewijk XVIII, koning van Frankrijk.
Weener Congres. 1814-1815.	Frankrijk : oude grenzen. De naburige Staten versterkt : Zwitserland, Pruisen, Holland. Het koninkrijk der Nederlanden.
De Honderd Dagen : Napoleon.	te Cannes, 1 Maart 1815. te Parijs, 20 Maart 1815. te Waterloo, 18 Juni 1815.

Zijn gevangenschap op St.-Helena : 1815-1821.
Zijn dood : 5 Mei 1821.

EUROPA TEN TIJDE VAN NAPOLEON I

A Wesmael Charlier, uitgever, Namen

AMERIKA IN DE XIXde EEUW

Ad Wesmael-Charlier, uitgever, Namen

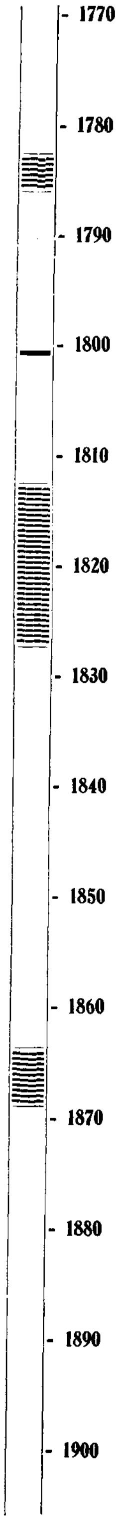

Amerika in de XVIIIe en in de XIXe eeuw

I. — Omwentelingen in Latijnsch Amerika

Oorzaak : Slecht bestuur van de Spanjaarden.

Aanleiding : Strijd van Spanje tegen Napoleon I.

Onafhankelijke Staten.

- 1° Argentijnsche Republiek, 1810.
- 2° Paraguay : Francia, 1813.
- 3° Chili : 1817.
- 4° Colombië : Bolivar, 3 Staten : Venezuela, Nieuw-Granada, Ecuador.
- 5° Peru en Bolivië, 1824.
- 6° Centraal-Amerika : 5 Staten.
- 7° Mexico, 1824.
- 8° Brazilië.
  - Keizerrijk in 1824. — Pedro II.
  - Republiek in 1889.

II. — Oorlog in Mexico

Oorzaak Onrechtvaardigheid tegenover de Europeanen.

Feiten.

- Fransche veldtocht : inneming van Mexico, 1863.
- Keizerrijk : Maximiliaan en Charlotte.
- Omwenteling : Juarez.
- Dood van Maximiliaan.

III. — De Vereenigde Staten van Amerika

Het land en zijn koloniseering : Franschen en Engelschen.

A. — VRIJHEIDSOORLOG

Oorzaken.

- Kosten van den Zevenjarigen oorlog.
- Beslatingen door Engeland opgelegd.

Feiten.

- Congres te Philadelphia.
- Verklaring van de rechten van den mensch.
- Washington, Franklin, de La Fayette — overwinning bij York-Town.
- Vrede van Versailles, 1783.

Inrichting van de Vereenigde Staten.

- Dertien Staten.
- Hoofdstad : Washington.
- President, twee Kamers, Oppergerechtshof.
- Heden : 48 Staten.
- Koloniale politiek van de Vereenigde Staten.

B. — SECESSIEOORLOG

Oorzaken.

- Slavernij in het Zuiden (planters).
- Protest van de Noordelijke Staten.

Secessie.

- Scheiding van de Zuidelijke Saten.
- Hoofdstad : Richmond.
- President : Jefferson Davis.
- Opperbevelhebber : Lee.

Noordelijke Staten : Lincoln, Grant, Sherman.

Feiten.

- Beleg van Charleston.
- Inneming van Richmond, 1865.
- Moord op Lincoln.

Uitslagen.

- De bond behouden.
- Afschaffing der slavernij.

Frankrijk in de XIXde en in de XXde eeuw

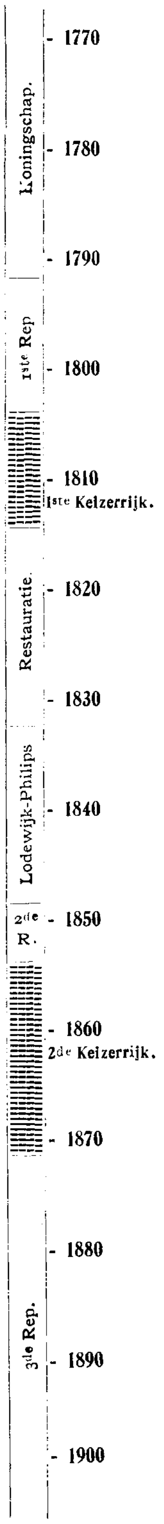

Lodewijk XVIII (1814-1824).
- De Honderd Dagen; vlucht naar Gent; slag bij Waterloo.
- De Restauratie.
  - Politiek.
  - Tusschenkomst in Spanje.

Karel X (1824-1830).
- Wetten tot schadevergoeding aan de emigranten; tegen de heiligschennis.
- De *ordonnantiën.*
- Juli-omwenteling, 1830.

Lodewijk-Philips (1830-1848). Juli-Monarchie.
- Constitutionneel en vredelievend koning : *koning der Franschen.*
- Werken : Eerste spoorwegen. — Vestingwerken van Parijs.
- Verovering van Algerië; tusschenkomst in België.
- Februari-omwenteling.
  - Socialistische woelingen; samenzweringen.
  - De feestmalen der reformisten verboden.
  - 1848 : de republiek uitgeroepen.
- Omwentelingen : in Italië — in Oostenrijk — in Pruisen.

2de Republiek (1848-1852).
- De nationale werkplaatsen.
- De Juni-dagen van 1848 : Cavaignac.
- Lodewijk Napoleon Bonaparte, president.
- Staatsgreep van 2 December 1851.

Napoleon III (1852-1870).
- Napoleon III Keizer : 2 December 1852.
- 1o Voorspoed.
  - Verfraaiing van Parijs : Boulogne, Vincennes.
  - Landbouw : Gewestelijke wedstrijden : schoolhoeven.
  - Tentoonstellingen te Parijs : 1855, 1867.
- 2o Oorlogen.
  - *a)* Krim : Sebastopol. — Vrede van Parijs, 1856.
  - *b)* Italië : Magenta; Solferino, 1859. — Nizza en Savoje.
  - *c)* Syrië : Drusen en Maronieten.
  - *d)* China : Palikao; de havens geopend.
  - *e)* Mexico : zie hierboven, *Amerika,* blz. 65.
  - *f)* 1870-71.
    - Oorzaak : naijver van Pruisen en Frankrijk.
    - Voorwendsel : troonsopvolging in Spanje.
    - Feiten.
      - Slagen bij Reichshoffen, Sedan.
      - Beleg van Straatsburg, van Metz, van Parijs.
      - Vrede van Frankfort, 10 Mei 1871.
    - Gevolg : 5 milliarden; Elzas-Lotharingen.
- Verbanning van Napoleon III; zijn dood in 1873.

3de Republiek (sedert 1870).
- Thiers, hoofd van de uitvoerende macht. — De Commune.
- Mac-Mahon. Republikeinsche grondwet, 1875.
- Grévy.
- Carnot; Fransch-Russisch verbond.
- Périer.
- Faure.
- Loubet
  - Entente cordiale.
  - Marokko.
- Fallières : Agadir.
- Poincaré; de wereldoorlog, zie blz. 75.
- Deschanel.
- Millerand.
- Doumergue.
- Doumer.
- Lebrun.

FRANKRIJK IN DE XIX^{de} EEUW

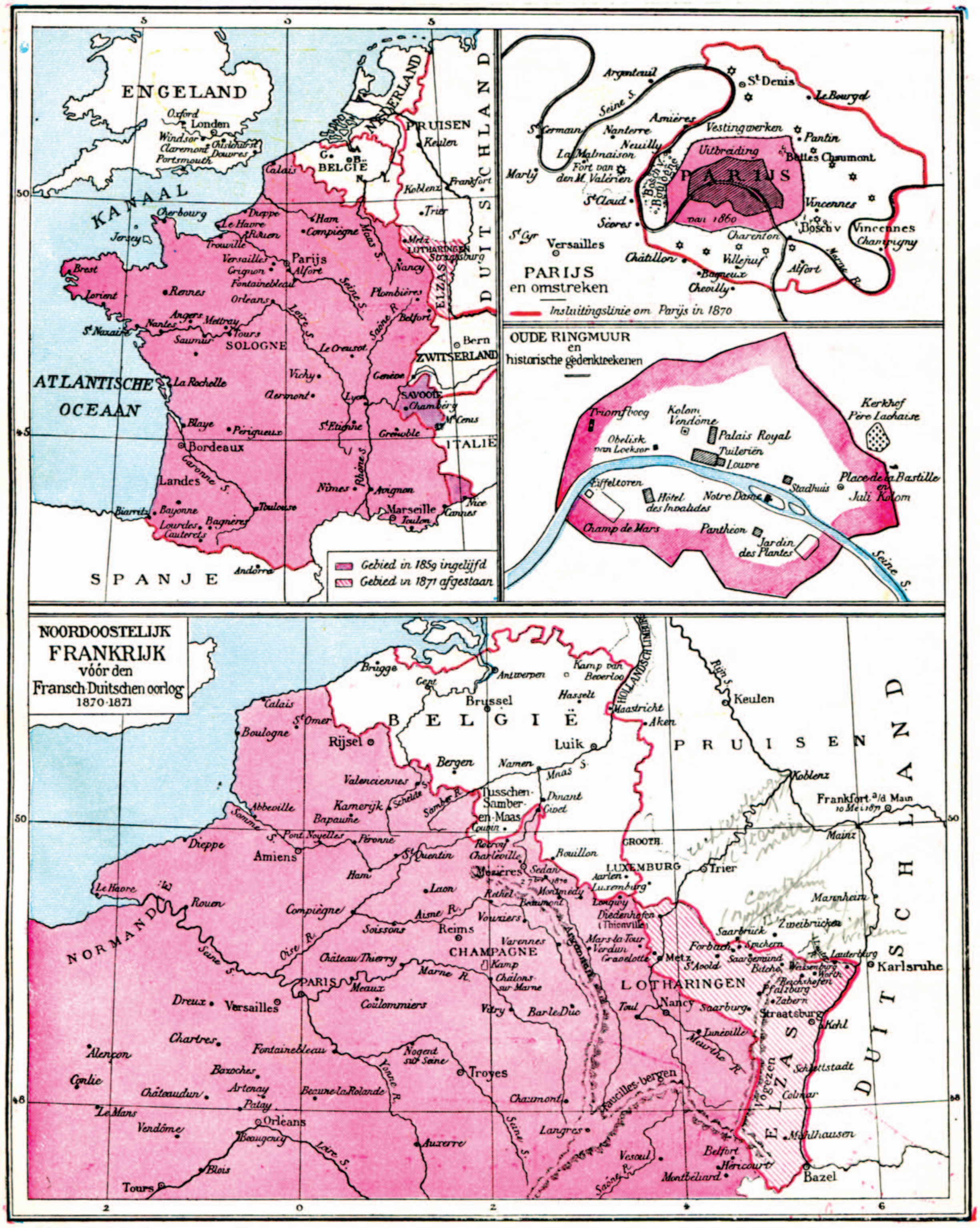

Ad Wesmael-Charlier, uitgever, Namen

DUITSCHLAND EN ITALIË IN DE XIXDE EEUW

Wesmael-Charlier, uitgever, Namen.

Duitschland en Italië in de XIX[de] en in de XX[ste] eeuw

Duitsche Keizerrijk. — 1770 — 1780 — 1790 — 1800 — 1ste Keizerrijk. — 1810 — 1820 — 1830 — Duitsche bond. — 1840 — 1850 — 2de Keizerrijk. — 860 — 1870 — 1880 — Duitsche Keiserrijk — 1890 — 1900

I. — Duitschland

Tijdvak 1815 tot 1848.
- Pruisen uitgebreid : Rijnprovincie.
- De *Duitsche bond;* zetel te Frankfort.
- President : de keizer van Oostenrijk.
- Representatieve grondwet in verschillende Staten.

Duitsche Eenheid.
- Willelm I, koning van Pruisen; zijn leger; zijn doeleinden.
- 1° Oorlog tegen Denemarken 1864.
  - Bondgenooten : Pruisen en Oostenrijk.
  - Sleeswijk — Holstein — Lauenburg.
- 2° Oorlog van 1866.
  - Oorzaken.
    - Geschil tusschen Pruisen en Oostenrijk.
    - Heerschzucht van Pruisen.
  - Pruisen en Italië tegen Oostenrijk.
  - Custozza, Lissa, Sadowa.
  - Vrede van Praag.
- 3° Gevolgen.
  - Noordduitsche Bond.
  - President : de koning van Pruisen.
  - Pruisen uitgebreid : Hannover, Hessen.
  - Overwegend gezag van Pruisen en Duitschland.
- 4° Oorlog van 1870-1871.
  - Willelm, Bismarck, von Moltke.
  - Voorwendsel : troonsopvolging in Spanje.
  - Feiten (zie Frankrijk, blz. 66).
  - Het *Duitsche Keizerrijk :* Versailles, 1871.

Sedert 1871.
- Keizers : Willelm I, Frederik III, Willelm II.
- Bondsraad; Parlement of Rijksdag.
- 1882 : de Driebond.
- 1905, 1911 : Marokko-aangelegenheden; Agadir.
- 1914-1918 : wereldoorlog (zie blz. 75).
- 1918 : vlucht van Willelm II; Grondwet van Weimar, het *Rijk.*
- 1934 : Hitler, führer en kanselier.

II. — Italië

Van 1815 tot 1859.
- Na Napoleon, vele onafhankelijke Staten.
- Alleenheerschende vorsten; oproeren; tusschenkomsten van Oostenrijk.
- Omwentelingen van 1848; het Risorgimento.

Italiaansche Eenheid.
- Victor Emmanuel II : Sardische Staten : Piëmont en Sardinië.
- Zijne medewerkers : Cavour, Garibaldi.
- *a)* 1859.
  - Oorlog in Italië : Magenta, Solferino, Villafranca.
  - Lombardije bij Piëmont gevoegd.
- *b)* 1860 : Toscane, Parma, Modena.
- *c)* 1861.
  - Garibaldi in Sicilië, daarna te Napels.
  - Koninkrijk Italië : Florence hoofdstad.
- *d)* 1866 : Slagen bij Lissa en Custozza; inlijving van Venetië.
- *e)* 1870 : Rome hoofdstad van het koninkrijk Italië.

Sedert 1870.
- Humberto I; de Driebond; koloniseering in Afrika.
- Victor-Emmanuel II : Tripolitanië; de wereldoorlog (zie blz. 75).
- Mussolini.
- De Paus, onafhankelijk vorst, het Vatikaansche gebied.

De andere landen van Europa in de XIX^{de} en in de XX^{ste} eeuw

I. — Engeland

Zijn rol op het Weener Congres.
- Herstelling van het Fransche koningschap.
- Oprichting van het koninkrijk der Nederlanden.

Georges IV.
- Ontvoogding van de Roomsch-Katholieken.
- Navarino : onafhankelijkheid van Griekenland.

Willem : Onafhankelijkheid van België.

Victoria (1837-1902).
- Haar politiek; het Dominion of Canada.
- Oorlogen : Afghanistan, China, Krim, Zoeloeland, Boeren.
- Ierland; Gladstone.

Edward VII (1902-1910).
- Vrede van Pretoria.
- Verstandhouding met Frankrijk.

Georges V.
- De wereldoorlog (zie blz. 75).
- Parliament Bill.
- Iersche Vrijstaat.

II. — Griekenland.
- Opstand in 1822. Slag bij Navarino.
- Vrede van Adrianopel; onafhankelijkheid.
- Otto van Beieren. — Joris I (zie *de Oostersche kwestie,* blz. 74).
- Constantijn I; wereldoorlog. — Republiek; oorlog tegen Turkije.
- Terugkomst van Joris II.

III. — België.
- Omwenteling van 1830; onafhankelijkheid.
- Leopold I.
- Leopold II; Congo.
- Albert I; wereldoorlog; honderd jaren onafhankelijkheid.
- Leopold III.

IV. — Polen.
- Grondwet van 1815.
- Oproeren van 1830 en 1863.
- Wereldoorlog; onafhankelijkheid; republiek.

V. — Oostenrijk.
- Frans I; tusschenkomst in Italië.
- Ferdinand I; oproeren van 1848.
- Frans-Jozef (1849-1917).
  - Magenta; verlies van Lombardije, 1859.
  - Sadowa, verlies van Venetië.
  - Tweeledig rijk : moeilijkheden.
  - Bosnië en Herzegowina.
  - Rol op den Balkan.
  - Wereldoorlog (zie blz. 75).

VI. — Rusland.
- Zijn rol in de Oostersche kwestie (zie bl. 74).
- Alexander III.
- Nicolaas II.
  - Oorlog tegen Japan.
  - Rijksdoema.
  - Wereldoorlog (zie blz. 75).
- 1917 : Republiek; daarna U. S. S. R.

VII. — Turkije en Balkanlanden (zie *de Oostersche kwestie,* blz. 74).

OTTOMAANSCHE RIJK EN BALKANSCHIEREILAND

Ad. Wesmael-Charlier, uitgever, Namen

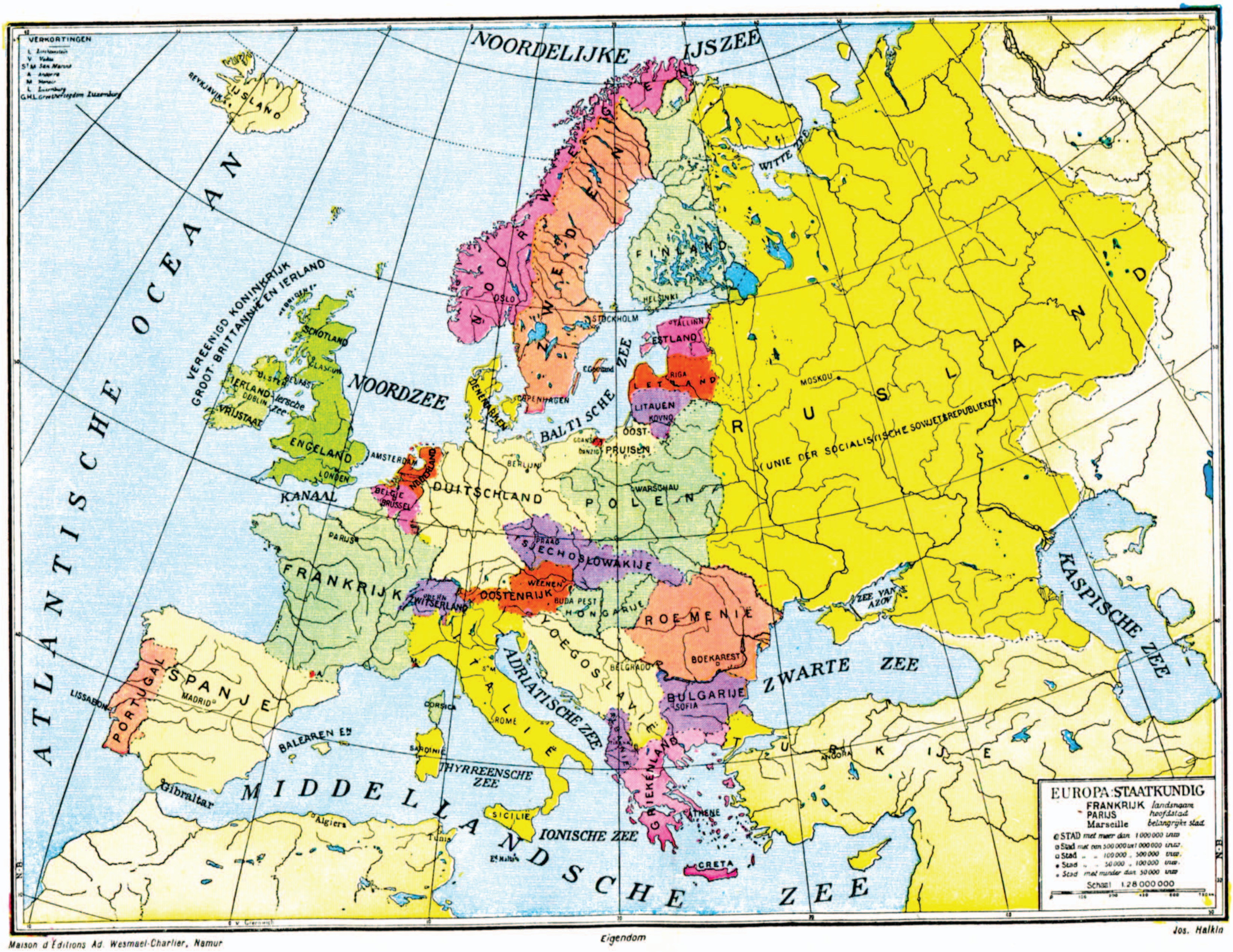
EUROPA: STAATKUNDIG
FRANKRIJK landsnaam
PARIJS hoofdstad
Marseille belangrijke stad
STAD met meer dan 1 000 000 inw
Stad met van 500 000 tot 1 000 000 inw.
Stad „ „ 100 000 „ 500 000 inw.
Stad „ „ 50 000 „ 100 000 inw.
Stad met minder dan 50 000 inw
Schaal 1.28 000 000
VERKORTINGEN
NOORDELIJKE IJSZEE
ATLANTISCHE OCEAAN
IJSLAND
REYKJAVIK
VEREENIGD KONINKRIJK GROOT-BRITTANNIE EN IERLAND
SCHOTLAND
GLASGOW
IERLAND
DUBLIN
Iersche Zee
VRIJSTAAT
ENGELAND
LONDEN
NOORDZEE
KANAAL
NOORWEGEN
OSLO
ZWEDEN
STOCKHOLM
FINLAND
HELSINKI
WITTE ZEE
DENEMARKEN
KOPENHAGEN
BALTISCHE ZEE
ESTLAND
TALLINN
LETLAND
RIGA
LITAUEN
KOVNO
OOST-PRUISEN
DANZIG
AMSTERDAM
NEDERLAND
BELGIE
BRUSSEL
DUITSCHLAND
BERLIJN
POLEN
WARSCHAU
TSJECHOSLOWAKIJE
PRAAG
OOSTENRIJK
WEENEN
HONGARIJE
BUDA PEST
ZWITSERLAND
BERN
FRANKRIJK
PARIJS
SPANJE
MADRID
PORTUGAL
LISSABON
BALEAREN Eⁿ
Gibraltar
Algiers
Tunis
ITALIE
ROME
CORSICA
SARDINIE
SICILIE
ADRIATISCHE ZEE
THYRREENSCHE ZEE
IONISCHE ZEE
MIDDELLANDSCHE ZEE
JOEGOSLAVIE
BELGRADO
ROEMENIE
BOEKAREST
BULGARIJE
SOFIA
GRIEKENLAND
ATHENE
CRETA
TURKIJE
ANGORA
ZWARTE ZEE
ZEE VAN AZOV
KASPISCHE ZEE
RUSLAND
(UNIE DER SOCIALISTISCHE SOWJETREPUBLIEKEN)
MOSKOU
Maison d'Editions Ad. Wesmael-Charlier, Namur
Eigendom
Jos. Halkin

De groote politieke gebeurtenissen buiten Europa

I. — Koloniale politiek

Kolonisatie; bepaling.

Tijdvakken uit de geschiedenis der kolonisatie.
- Oudheid : wingewesten; nieuwe Staten.
- Middeleeuwen : handwerkslieden, landbouwers.
- XVIde-XVIIIde eeuw.
  - Handelshuizen, factorijen.
  - Geen vrijheid; monopoliën.
  - Gedwongen arbeid; geoctrooiëerde compagnieën.
- Nieuwe tijd.
  - Afschaffing van slavernij en slavenhandel.
  - De koloniën bestuurd door het moederland.
  - De koloniën verwerven steeds ruimer zelfbestuur.
  - Medewerking van inboorlingen met het bestuur.

Koloniale politiek; bepaling.

II. — In Azië

Europeesche kolonisatie in Azië; handelswegen te land en te zee.

Het Verre Oosten.
- Opiumoorlog; Chineesche veldtocht.
- Moderniseering van Japan.
- Chineesch-Japansche oorlog : Russisch-Japansche oorlog.
- Boksersoorlog.
- Omwenteling : Chineesche republiek. Strijd met Japan, ter oorzake van Mantsjoerije.

III. — In Amerika

Latijnsch Amerika en Vereenigde Staten (zie blz. 65).
Canada, eerst Fransche, daarna Engelsche kolonie : Dominion.

IV. — In Afrika

Europeesche kolonisatie in Afrika.

Egypte.
- Mehemet-Ali; feitelijke onafhankelijkheid.
- Engelsch protectoraat.
- Onafhankelijkheid onder Foead I.

Zuid-Afrika.
- Boerenoorlog of oorlog in Transvaal; verdrag van Pretoria.
- Zuid-Afrikaansche Unie.

Congo.
- Leopold II. Internationaal Afrika-Verbond.
- Verdrag van Berlijn. Onafhankelijke Congostaat (1885-1908).
- Belgische kolonie.

Noord-Afrika.
- Algerië, Fransche kolonie.
- Tunisië, Fransch protectoraat.
- Marokko; Agadir; Algesiras; Fransch protectoraat.

V. — Oceanië

Europeesche kolonisatie in Oceanië.
Nederlandsch Indië.
Australië.

De Oostersche Kwestie

- 1790
- 1800
- 1810
- 1820
- 1830
- 1840
- 1850
- Krimoorlog.
- 1860
- 1870
- Russ.-Turk. oorlog.
- 1880
- 1890
- Grieksch-Turk-oorlog.
- 1900
- 1910
- Balkanoorlogen
- 1914
- 1918
- 1920
- 1922

Factoren.
- Constantinopel, oogmerk van Rusland.
- Naijver tusschen Rusland en Engeland.
- Ongelukkig lot van de christelijke Balkanvolkeren.
- Drang van Oostenrijk naar uitbreiding in de richting van de Aegeïsche Zee.
- Eerste oproeren : Servië, Griekenland, Egypte.
- Verdrag van Unkiar-Skelessi (1833). — *Verdrag der Zeeëngten* (1841).

Krimoorlog. (1854-55).
- Bondgenooten : Frankrijk, Engeland, Turkije.
- Feiten : Krim, Sebastopol. — *Verdrag van Parijs,* 1856.
- Gevolgen.
  - Zwarte Zee onzijdig verklaard (geen oorlogsschepen).
  - Schatplichtige vorstendommen : Servië, Moldavië, Walachije.

Russisch-Turksche Oorlog (1877-78).
- Aanleiding : Opstand in Bosnië en Herzegowina.
- Feiten.
  - Inneming van Kars; Plevna, Chipka.
  - *Verdrag van San Stefano en Berlijn,* 1878.
- Gevolgen.
  - Montenegro onafhankelijk.
  - Servië onafhankelijk. — 1882 : koninkrijk.
  - Roemenië onafhankelijk; Dobroedsja en Bessarabië.
  - Boelgarije nog afhankelijk. — 1908 : Onafhankelijk koninkrijk.
  - Bosnië en Herzegowina : bij Oostenrijk. — 1908 : inlijving.
  - Oost-Roemelië, zelfbestuur. — 1885 : bij Boelgarije.
  - Griekenland uitgebreid : Thessalië en de helft van Epirus.
  - Turkije verkleind; Cyprus. — 1909 : Omwenteling.

Grieksch-Turksche Oorlog (1897).
- Aanleiding : Opstand op Kreta.
- Feiten : Griekenland verslagen.
- Gevolgen : grenswijziging (Thessalië).

Balkanoorlogen (1912-13).
- Oorzaken.
  - Begeerte gebieden door landgenooten bewoond in te lijven.
  - Drang van Oostenrijk naar het bezit van een haven op de Aegeïsche Zee.
- Eerste Oorlog.
  - Bondgenooten : Montenegro, Servië, Griekenland, Boelgarije.
  - Koemanovo, Kirk-Kilisse, Lule-Boergas, enz.
  - *Conferentie van Londen.*
  - Turkije verminderd tot het gebied oostelijk van de linie Enos-Midia.
- Tweede Oorlog.
  - Tweedracht tusschen Serviërs en Boelgaren.
  - Bondgenooten : Roemenië, Montenegro, Griekenland, Servië.
  - *Verdragen van Boekarest en van Constantinopel.*
- Gevolgen.
  - Turkije verkleind. — Balkanstaten uitgebreid.
  - Nieuwe staat : Albanië.

Wereldoorlog, 1914-1918, zie bl. 75. — Gevolgen : Europeesch Turkije : Constantinopel.

Turksch-Grieksche Oorlog (1921-22).
- De Nationale vergadering te Angora; *het verdrag van Sèvres.*
- De Grieken te Smyrna; overwinning, daarna nederlaag en verdrijving.
- *Verdrag van Lausanne,* 1923; Turkije krijgt Thracië terug.
- De Turksche republiek.

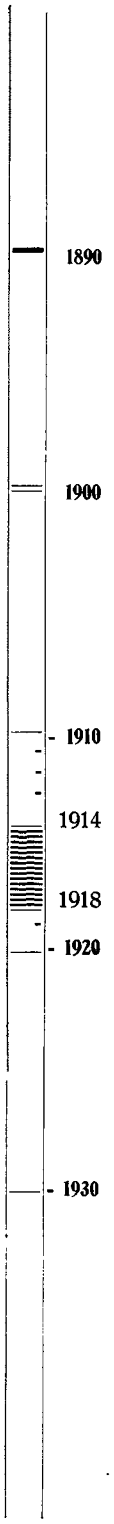

De Wereldoorlog en zijn gevolgen

Oorzaken.
- Economische en militaire ontwikkeling van Duitschland.
- Mislukking van de Duitsche politiek op den Balkan.

Aanleiding : Moord te Sarajewo, 28 Juni 1914.

Voornaamste Feiten.
- Oorlogverklaringen : van Oostenrijk aan Servië (28 Juli), van Duitschland aan Rusland (1 Augustus), aan Frankrijk (2 Augustus) en aan België (4 Augustus), van Engeland aan Duitschland (4 Augustus).
- Verdediging van Luik en Namen.
- Slagen bij Charleroi en in de Ardennen.
- Fransche overwinning bij de Marne (5-12 Sept. 1914).
- Talrijke veldslagen op alle fronten in 1914-5-6-7.
- Eenheid van het bevelhebberschap bij de Bondgenooten.
- Overwinning der Bondgenooten (1918).

Gevolgen.
- **Frankrijk.** Krijgt Elzas-Lotharingen.
- **Duitschland.**
  - Republiek.
  - Verdrag van Versailles, 28 Juni 1919.
  - Verlies van Elzas-Lotharingen, van grondgebied in het Oosten en van zijn koloniën.
- **Oostenrijk.**
  - Republiek.
  - Verdrag van Saint-Germain, 10 Sept. 1919.
  - Teruggebracht tot het oude hertogdom Oostenrijk.
- **Boelgarije.**
  - Verdrag van Neuilly, 27 Nov. 1919.
  - Verliest den toegang tot de Middellandsche zee.
- **Turkije.**
  - Verdrag van Sèvres; Verdrag van Lausanne, 23 Juli 1923.
  - Wordt een republiek met Angora als hoofdstad.
- **Polen.**
  - Republiek.
  - Samengesteld uit vroegere Pruisische, Russische en Oostenrijksche gebieden.
- **Rusland.**
  - Verdeeling; de U. S. S. R., met Moskou als hoofdstad.
  - De republieken : Finland, Estland, Lijfland en Litauwen.
- **Engeland.**
  - Uitbreiding van haar koloniaal rijk.
  - Zelfbestuur in Egypte.
  - Iersche Vrijstaat.
- **Hongarije.** Republiek.
- **Tsjecho-Slovakije.** Republiek.
- **Roemenië.** Krijgt Zevenbergen, Boekowina, Bessarabië en een gedeelte van Banat.
- **Joego-Slavië.** Krijgt een gedeelte van Banat, Slovenië, Dalmatië, Bosnië, Kroatië en Herzegowina.
- **Italië.** Krijgt Trentino, Istrië en Fiume.
- **België.** Krijgt Moresnet, Eupen en Malmedy.
- **Vrije stad.** Dantzig.
- De vroegere Duitsche koloniën.
- De Volkerenbond.

De beschaving in de XIX^de^ en in de XX^ste^ eeuw

1770	
1780	Stoomwerkt. v. Watt. Luchtballons.
1790	Luchttelegr.
1800	Metr. stelsel. Lichtgas. Stoomboot.
1810	
1820	Locomotief.
1830	
1840	Electr. telegr. Photogr. Electr. licht.
1850	
1860	Transatl. kabel.
1870	Suez. Cenis. Telefoon. Congo.
1880	St.-Gothard. Phonogr.
1890	
1900	

I. — Uitvindingen; ontdekkingen; vooruitgang

Oude beschaving.
- 1o Oudheid.
  - China, Indië, Babylonië, Phœnicië.
  - Egypte : de *Pharao's*, de *Ptolemaeërs*.
  - Griekenland : *eeuw van Perikles*.
  - Rome : *eeuw van Augustus*.
- 2o Middelleuwen. — Arabieren.
- 3o Nieuwe tijd.
  - Italië : *eeuw van Leo X*.
  - Frankrijk : *eeuw van Lodewijk XIV*.

Beschaving der XIXde eeuw.
- Kenmerk : algemeen, dus onvergankelijk.
- Oorzaken.
  - Vrijheden der volkeren.
  - Vooruitgang der wetenschappen.

Uitvindingen.
- 1o *Stoom*.
  - Stationaire en verplaatsbare stoomwerktuigen.
  - Locomotief : Stephenson.
  - Stoombooten : Fulton. — De schroef.
- 2o *Electriciteit*.
  - Telegraaf : Wheatstone, Morse. — Onderzeesche kabels.
  - Telefoon : Beel, 1876. — Phonograaf : Edison, 1877.
  - Galvanoplastie; electrisch licht; dynamo's, enz.
  - Draadlooze telegraaf : Branly en Marconi.
- 3o *Licht*.
  - Lichtgas : Murdoch, 1805.
  - Vuurtorens : draaiende en gekleurde vuren.
  - Photographie. — X-stralen.
- 4o *Verschillende uitvindingen* : Postzegels, naaimachine; wapens, vliegtuigen, enz.
- Gevolgen.
  - Voortbrengselen der nijverheid.
  - Vervoer : reizen; posterijen.
  - Het onderwijs; de drukpers.

Openbare werken.
- Kanalen : Suez, Panama, Korinthe.
- Spoorwegen : tunnels, bruggen.
- Gebouwen : Keulsche dom; paleizen; stations, enz.

Tentoonstellingen.
- Londen : 1862. — Parijs : 1855, 1867, 1878, 1889, 1900.
- Philadelphia : 1876. — Chicago : 1893, enz.

Aardrijkskundige ontdekkingen.
- Noordwestelijke doorvaart : Mac Clure, 1853.
- Noordoostelijke doorvaart : Nordenskjold, 1879.
- Nansen; de Gerlache; Shackleton; Amundsen; Peary.
- Centraal Afrika; Congo : Stanley.

II. — Groote mannen

***A.* — Letteren.**
- 1o *Frankrijk :* Chateaubriand, Lamartine, Hugo, Dumas, enz.
- 2o *Nederland en Vlaanderen :* Bilderdijk, Potgieter, Multatuli, Kloos, Conscience, Gezelle, Streuvels, enz.
- 3o *Duitschland :* Schiller, Gœthe, Mommsen, enz.
- 4o *Engeland :* Byron, Walter Scott, Dickens, Tennyson, enz.
- 5o *Italië :* Silvio Pellico, Manzoni, enz.
- 6o *Rusland :* Poesjkin, Toergenjew, Tolstoï, enz.

***B.* — Wetenschappen.**
- 1o *Aardkunde :* Cuvier, Lyell, Dumont, Dupont.
- 2o *Sterrenkunde :* Le Verrier. — 3o *Scheikunde :* Dumas, Stas.
- 4o *Natuurkunde :* Volta, Arago, Edison. — 5o *Dierkunde :* Van Beneden.
- 6o *Physiologie :* Darwin, Claude Bernard, Pasteur, Virchow.

***C.* — Kunsten.**
- 1o *Schilderkunst :* Millet, Meissonier, Navez, Wappers, Wiertz, Gallait, Leys.
- 2o *Beeldhouwkunst :* Canova, Thorwaldsen, Geefs, Meunier.
- 3o *Muziek :* Beethoven, Meyerbeer, Rossini, Gounod, Wagner, Franck, Benoît, de Bussy, Tinel.

ATLAS
voor de Belgische Geschiedenis
met Tabellen

Oud België

I. — VOORHISTORISCHE TIJDEN. — II. — BELGO-KELTISCH TIJDVAK

- 300 v. Chr.
- 50 v. Chr.
- Chr. : Jaar I.
- 500
- 1000
- 1500
- 1900

I. De voorhistorische tijden.

- **Het land.**
  - *De vlakte.*
    - Zee en Schelde : overstroomingen.
    - Vlaanderen : moerassen; Kempen : eenzaamheid.
  - *De hoogvlakten.*
    - Heuvelachtige streek.
    - Vruchtbare grond : Henegouwen, Brabant en Haspengouw.
  - *De Ardennen.*
    - Bergachtige streek : leilagen.
    - Rivieren met steile oevers.
- **De fauna.**
  - Veranderingen van het klimaat :
    - warm : nijlpaard, olifant.
    - koud en vochtig : beer, mammoeth, neushoorn.
    - koud en droog : rendier, antilope, gems.
- **De inwoners**
  - Steentijdperk
    - *palaeolithische.*
      - Behouwen steen.
      - Holen en grotten (Spy).
      - Jacht en vischvangst.
    - *neolithische.*
      - Gepolijste steen.
      - Hoogvlakten en dalen.
      - Megalithische gedenkteekenen (Weris).
  - *protohistorische :* metalen.

II. Belgo-Keltisch tijdvak.

- **Het land.**
  - *Grenzen :* Noordzee, Seine, Marne, Rijn.
  - 3 groote onderdeelen : de *vlakte;* — de *hoogvlakten;* — de *Ardennen.*
  - *Gematigd koud klimaat.*
- **De inwoners : De Belgen.**
  - *Oorsprong :* Germanië, IIIe eeuw vóór Chr.
  - *Woningen.*
    - Kegelvormige hutten : leem, ruwe steen.
    - Huisdieren : varkens, schapen, ganzen.
    - Veldvruchten, groenten, fruit.
  - *Nijverheid.*
    - Brood, gerstenbier, mede.
    - Wollen weefsels; verven : kleeren.
    - Steengroeven; zout, schepen, mergel.
    - Jacht en vischvangst.
  - *Godsdienst.*
    - Geloof.
      - Eeredienst van de natuurkrachten.
      - Druïdengodsdienst.
    - Priesters.
      - *barden :* de bardenzangen.
      - *druïden :* hun leering.
    - Plechtigheden : wouden, marentak.
  - *Bevolking :* 3 klassen.
  - *Stammen.*
    - *Nerviërs :* Henegouwen en Brabant.
    - *Menapiërs* en *Morinen :* Vlaanderen.
    - *Aduatieken :* Namen.
    - *Eburonen :* Luik en Limburg.
    - *Trevieren :* Luxemburg.

Oud-België

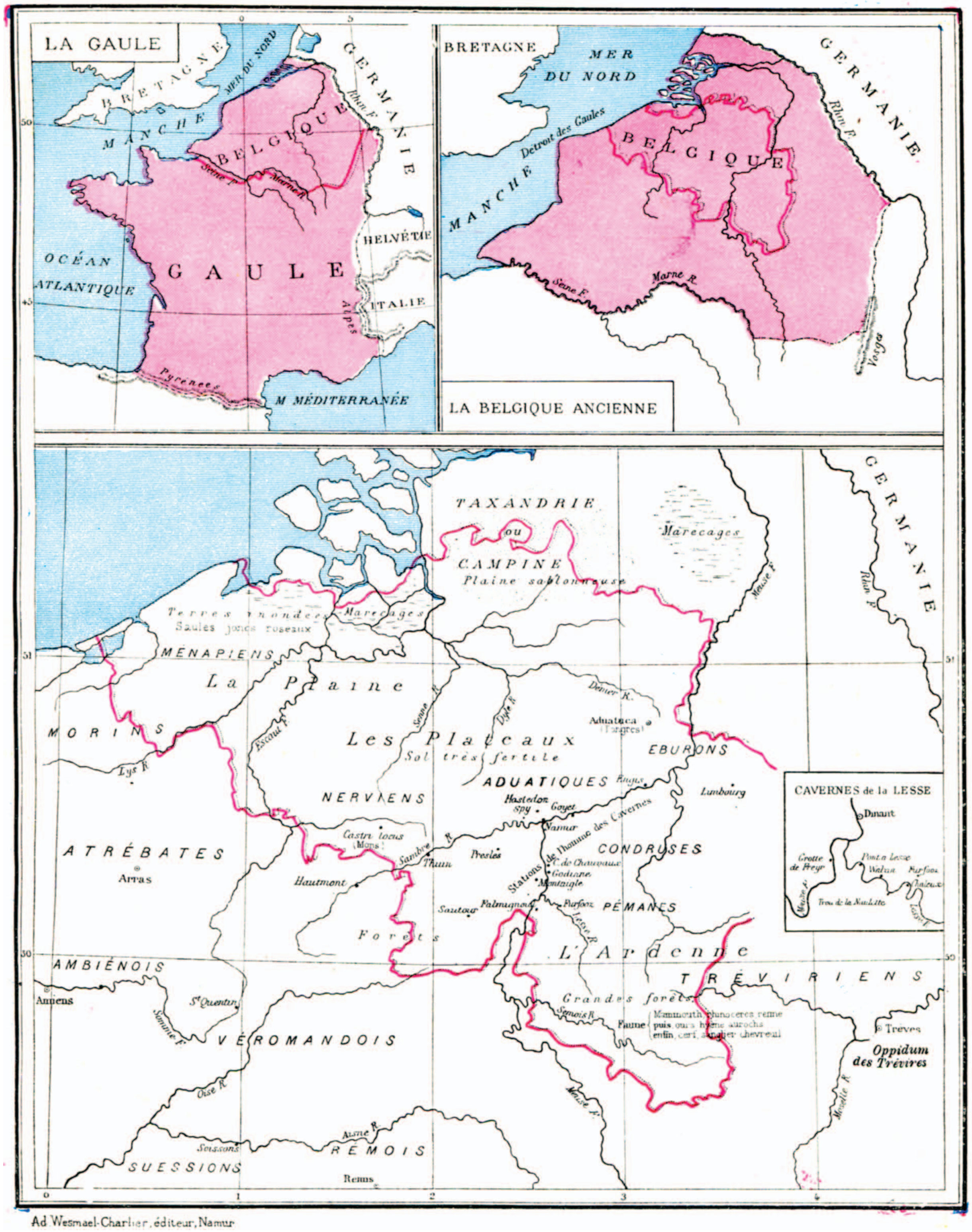

LA GAULE
BRETAGNE
MER DU NORD
MANCHE
BELGIQUE
GERMANIE
OCÉAN ATLANTIQUE
GAULE
HELVÉTIE
ITALIE
M MÉDITERRANÉE
LA BELGIQUE ANCIENNE
Detroit des Gaules
TAXANDRIE ou CAMPINE
Plaine sablonneuse
Marécages
Terres inondées
Saules joncs roseaux
MÉNAPIENS
La Plaine
MORINS
Les Plateaux
Sol très fertile
EBURONS
ADUATIQUES
NERVIENS
ATRÉBATES
Arras
CONDRUSES
PÉMANES
L'Ardenne
TRÉVIRIENS
AMBIÉNOIS
Amiens
VÉROMANDOIS
RÈMOIS
SUESSIONS
Reims
CAVERNES de la LESSE
Dinant
Trèves
Oppidum des Trévires
Ad Wesmael-Charlier, éditeur, Namur

België onder de Romeinen

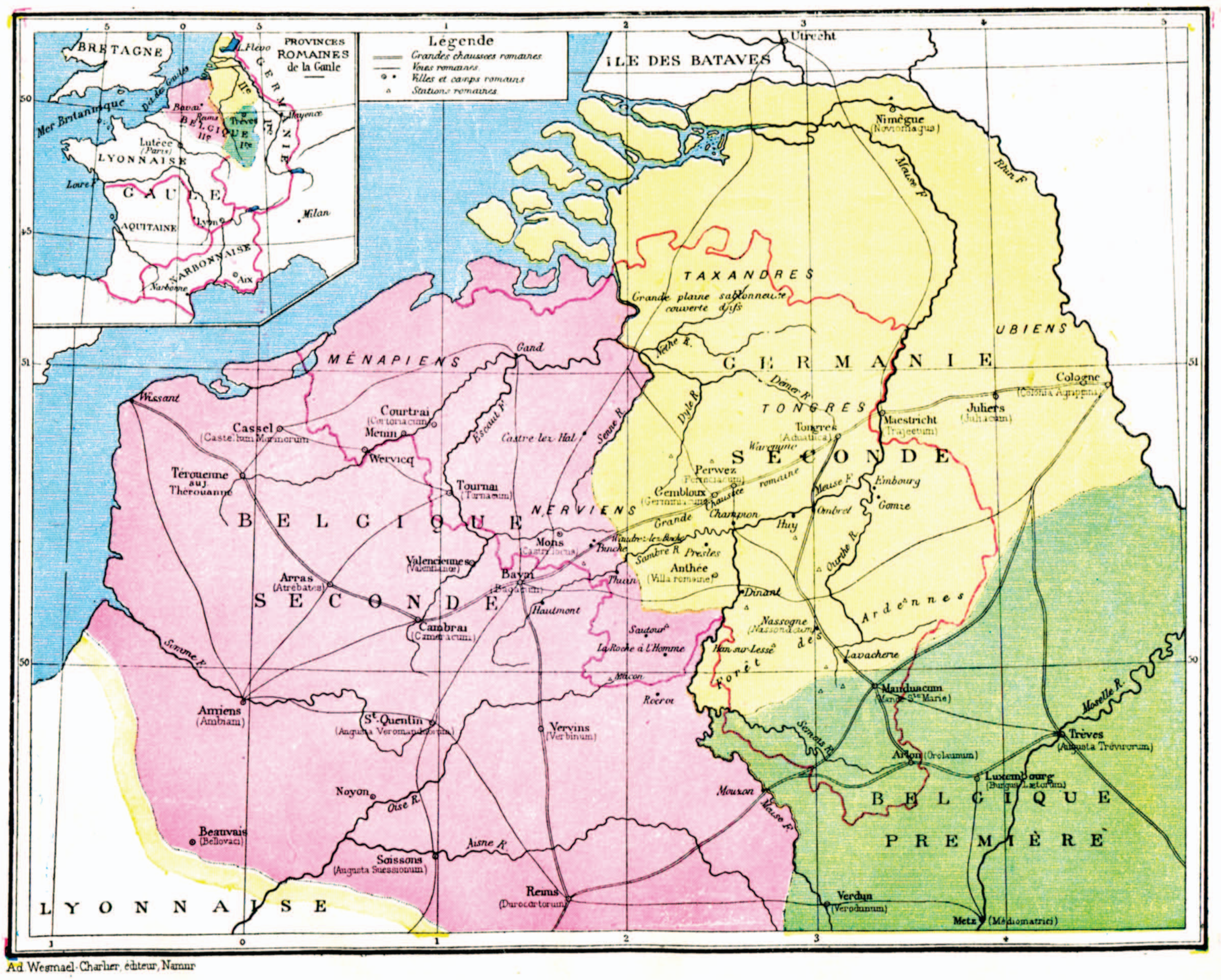

III. — BELGO-ROMEINSCH TIJDVAK

B — 50 v. Chr. — Chr. : Jaar I. — 406 — 500 — 1000 — 1500 — 1900

I. Verovering van België.

- **Het jaar 59.**
  - Romeinsche bezittingen in Gallië.
  - Aankomst van Caesar : afzonderlijke stammen.
- **1o De Nerviërs.**
  - Kamp bij de Samber.
  - *Boduognat :* hardnekkige strijd.
  - Nederlaag van de Nerviërs : 57 vóór Chr.
- **2o De Aduatieken.**
  - Opmarsch van de Aduatieken.
  - Terugtocht : vesting : Namen?
  - Beleg : nederlaag van de Aduatieken.
- **3o De Menapiërs.**
  - Moeilijke bodem : bosschen en moerassen.
  - Hinderlagen : struiken.
  - Wegen : opgehoopte boomen.
  - Boschbranden.
  - Regens : terugtocht van Caesar.
  - De Menapiërs *vrije bondgenooten van de Romeinen.*
- **4o De Trevieren.**
  - Romeinsch kamp bij de Maas.
  - *Indutiomar :* list : zijn dood.
  - Onderwerping van de Trevieren.
- **5o De Eburonen.**
  - Opstand in België.
  - *Ambiorix :* list; bergpas.
  - Romeinsch garnizoen in de pan gehakt.
  - Wraak van Caesar.
    - Oogst vernield.
    - Eburonen vermoord.
    - Ambiorix voortvluchtig : zijn dood.
- **Het jaar 50.**
  - Onderwerping van België.
  - Woorden van Caesar : hulde gebracht aan den moed van de Belgen.

II. België onder de Romeinen.

- **Nieuwe volksstammen.**
  - 1o De *Tongeren.*
    - Overblijfselen van de Eburonen.
    - De stad Tongeren.
  - 2o De *Taxandriërs :* Taxandrië of Kempen : *taxus.*
- **Bestuurlijke indeeling.**
  - De Belgica prima. — De civitas der Trevieren.
  - De Belgica secunda.
    - De civitas der Nerviërs.
    - De civitas der Menapiërs.
    - De civitas der Morinen.
  - De Germania secunda of Neder Germanië. — De civitas der Tongeren.
- **Romeinsche wegen en steden.**
  - Drie bundels van Romeinsche wegen :
  - *a*) van Reims naar Keulen ofwel over Bavai en Maastricht, ofwel over Aarlen en Trier met, van uit Bavai, verlenging naar Boulogne et naar Utrecht.
  - *b*) van Carignan naar Zulpich en van Aarlen naar Tongeren.
  - *c*) andere wegen.
  - De steden : Tongeren, Doornik, enz.
  - Villas te Anthée, enz.
- **Godsdienst.**
  - Opeenvolgende godsdiensten : druïdisme, Romeinsch heidendom, christendom.
  - Omstreeks 250 : eerste christelijke missionnarissen; 313 : edict van Milano.
- **Taal.**
  - Het Latijn, dat zich wijzigt.
  - Romaansch; Oudfransch (Waalsch).
- **De Barbaren.**
  - Oorsprong : Germanië.
  - Overtrekken van den Rijn.
  - Plundering van de steden en van de Romeinsche villas.
  - Ineenstorting van het Romeinsche keizerrijk.
  - Stichting van het Frankische koninkrijk.

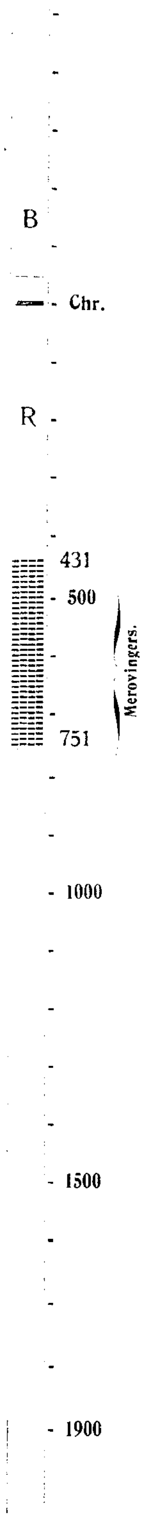

Belgo-Frankisch tijdvak

I. — BELGIË ONDER DE MEROVINGERS

I. De Merovingers.

- **De Franken.**
  - Oorsprong : boorden van den Rijn.
  - Franken : *Saliërs* en *Ripuariërs*.
  - Vorderingen : Saala; — Taxandrië; — Somme.
- **Clodio.**
  - Doornik, hoofdstad.
- **Meroveus.**
  - Slag der Catalaunische Velden, 451.
  - *Merovingisch* Vorstenhuis.
- **Clovis.**
  - Troonsbeklimming : 481.
  - Plan : Verovering van geheel Gallië.
  - Volkeren : Franken; — Romeinen; — Bourgondiërs; Westgoten.
  - Veroveringen.
    - 1° *Romeinen;* Syagrius; Soissons : 486.
    - 2° *Alemannen;* Tolbiac : 496.
    - Doopsel van Clovis : 496.
    - 3° *Bourgondiërs;* Dijon : 500.
    - 4° *Westgoten;* Alarik, Vouillé : 507.
    - *Frankische stammen.*
  - Frankisch koninkrijk : Parijs, hoofdstad.
  - Dood van Clovis : 511.

De opvolgers van Clovis. — Zie hieronder : *Politieke toestand.*

II. België onder de Merovingers.

- **1° Natuurlijke gewesten.**
  - *a)* Vlakte : Brugge, Gent, Antwerpen.
  - *b)* Hoog België : wouden, Luik, Namen.
  - *c)* Hoogvlakten : vruchtbare gronden, rijke eigendommen.
- **2° Sociale toestand.**
  - *a)* de overwinnaars : Frankische heeren.
  - *b)* de overwonnenen : vroegere inwoners.
- **3° Godsdienstige toestand.**
  - Bekeering van Clovis : vorderingen van het christendom.
  - Missionnarissen : in Vlaanderen; — in de Ardennen.
  - Kluizen : oorsprong der dorpen.
  - Kloosters : oorsprong der steden : Bergen, Andenne, enz.
  - Beschavende rol van de kloosters.
- **4° Politieke toestand.**
  - Verdeeling in pagi.
  - Verdeeling van het koninkrijk van Clovis.
  - Neustrië en Austrasië.
  - De *Schijnkoningen*.
  - De *hofmeiers*.

België onder de Merovingers

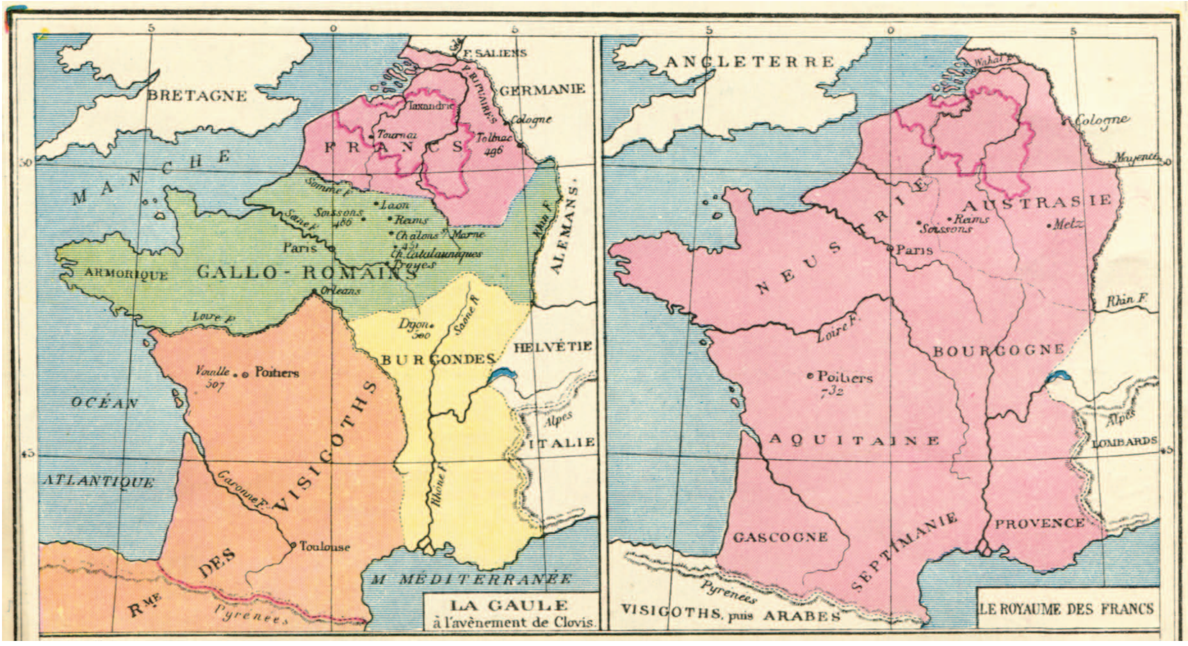

België onder de Karolingers

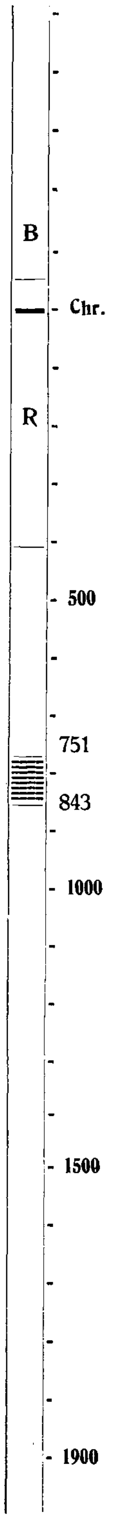

II. — BELGIË ONDER DE KAROLINGERS

I. De eerste Karolingers.

- **Pepijn van Landen.**
  - Overwinning op de Friezen.
  - Hofmeier : 622-640.
- **Pepijn van Herstal.**
  - Slag bij Tertry.
  - De H. Lambertus vermoord.
- **Karel Martel.**
  - Zijne eerste overwinningen.
  - De Arabieren : hun rijk.
  - Slag bij Poitiers : 732.
  - Macht van Karel Martel.
  - Zijn dood : 741; zijne zonen : Pepijn en Karloman.
- **Pepijn de Korte.**
  - Eenig hofmeier.
  - Pepijn tot koning uitgeroepen : 751.
  - Tocht naar Italië. — De Pauselijke Staten : 756.
  - Dood van Pepijn : 768.

II. Karel de Groote.

- Zijn geboorte : 742.
- Zijn troonsbeklimming : 768. — Eenig koning der Franken : 771.
- **Zijne veroveringen.**
  - 1° De *Saksers :* 33 jaren oorlog.
  - 2° De *Lombarden;* Didier; Milano.
  - 3° De *Arabieren :* Roncevaux.
  - 4° De *Beieren;* de *Avaren :* ring.
  - 5° De *Slaven* en *Denen.*
- Zijn keizerrijk : grenzen *(zie de kaart).*
- Zijne kroning : Rome, 800.
- **Zijne instellingen.**
  - De *Capitulariën :* de Meivelden.
  - De ambtenaren
    - plaatselijke: hertogen, graven, honderdmannen.
    - opzieners : *missi dominici.*
  - De scholen. Stichting en bezoek van scholen : Alcuinus.
- **Bevolking** : vrijen, lijfeigenen, geestelijkheid.
- Zijn dood : Alken, 814.

III. Lodewijk de Vrome.

- Zijn opstandige zonen.
- Zijn dood : Mainz, 840.

IV. Verdeeling van het Keizerrijk.

- Binnenlandsche oorlogen : 840-843.
- Verdrag van Verdun : 843.
- **Drie Koninkrijken.**
  - 1° *Frankrijk :* Karel de Kale; grenzen *(kaarten).*
  - 2° *Germanië :* Lodewijk de Duitscher.
  - 3° *Tusschenliggende Staat :* Lotharius.
- **In België.**
  - *Vlaanderen :* aan Frankrijk.
  - *Lotharingen :* Ligging en oppervlakte.
- **De Noormannen.**
  - Afkomst.
  - Zeden : plunderingen; lichte schepen.
  - In België : *Henegouwen, Vlaanderen, Brabant.*
  - In Frankrijk : *Normandië.*

Chr. — R — 500 — Fr — 843 — 1000 — 1200 — 1500 — 1900

België onder het Leenroerig tijdvak

I. — HET LEENSTELSEL

Algemeene kenmerken.
- Afhankelijkheid tusschen de personen.
- Afhankelijkheid tusschen de eigendommen.
- Staatkundige verbrokkeling in kleinere Staten.

Oorsprong.
- Verdeeling van het rijk van Karel den Groote.
- Verzet tegen de macht van den Staat.
- Politieke en sociale ontwrichting.
- Germaansche gebruiken.

Inrichting.
- Het leen; de leenheer; de leenman.
- De *leenovereenkomst :* wederzijdsche verbintenis van leenheer en leenman.
- De *hulde* van den leenman aan zijn leenheer.
- De *investituur* aan den leenman verleend.
- Rechten en plichten van ieder.
- De heerlijkheid, hoven, pleithoven, gebruiken.

Burchten.
- Ligging; versterking.
- Ophaalbrug; eereplein, ridderzaal; wachttoren.

De heeren.
- Hun leven in de burchten; hun bezigheden.
- Het *ridderwezen.*

De vrijen : Persoonlijke vrijheid.

De lijfeigenen : Eigendom van den heer.

Het platteland.
- Schrale akkers; wouden en heide.
- Weinig talrijke en slechte verbindingen.

De steden.
- Smalle, kronkelige en ongezonde straten.
- Muren en grachten.

Rampen : Bijzondere veeten, hongersnood, besmettelijke ziekten.

Vredespogingen.
- 1° *Godsvrede :* verordeningen.
- 2° Vredegerechtshof : Luik, 1082.
- 3° Vrede van den Graaf of Atrechtsche vrede.

Invloed van de christelijke denkbeelden.

II. — DE BELGISCHE LEENEN

LOTHARINGEN.

Koninkrijk.
- Uitgestrektheid, naam, oorsprong.
- Lotharius II, koning (835-869).
- Verdrag van Meersen (870); slag bij Andernach.
- Zwentibold, koning.
- De Noormannen.

Hertogdom.
- Reinier Langhals; zijn politiek.
- Gislebertus.
- De Heilige Bruno.
- Verdeeling van het hertogdom (959) : *Lothier* en *Lorreinen.*

LOTHIER.
- Karel van Frankrijk; verblijf te Brussel.
- Huis van Ardennen, namelijk Godfried van Bouillon.
- Hendrik van Limburg.
- Huis van Leuven : Godfried met den Baard en zijn opvolgers.
- Hertog van Lothier, eeretitel.

VLAANDEREN.
- Oorsprong : Leen van de Fransche kroon.
- **Boudewijn I** : Zijn huwelijk : Judith.
- **Boudewijn met den Baard.** — Koninklijk Vlaanderen.
- **Boudewijn van Rijsel.** — Keizerlijk Vlaanderen.
- **Boudewijn van Bergen.** — 1ste vereeniging van Vlaanderen en Henegouwen (1067-1070). Keure van Geeraardsbergen (1068).
- **Robrecht de Fries** : Scheiding van de twee graafschappen.
- **Robrecht II** : 1ste kruistocht.
- **Filips van den Elzas** : Wetgever. — 3e kruistocht.

ANDERE LEENEN.
- *Brabant :* Graafschap Leuven, daarna hertogdom Brabant.
- *Henegouwen.* — Boudewijn de Brouwer. Boudewijn III : vrede van Valenciennes.
- *Luik :* Sint Hubertus, Notger, eerste prins-bisschop.
- *Namen :* Hendrik de Blinde. — Wet van Brogne.
- *Luxemburg :* Het huis van Ardennen.
- *Limburg.*
- *Stavelot-Malmedy.*

België onder het Leenstelsel

België in het Tijdvak der Gemeenten

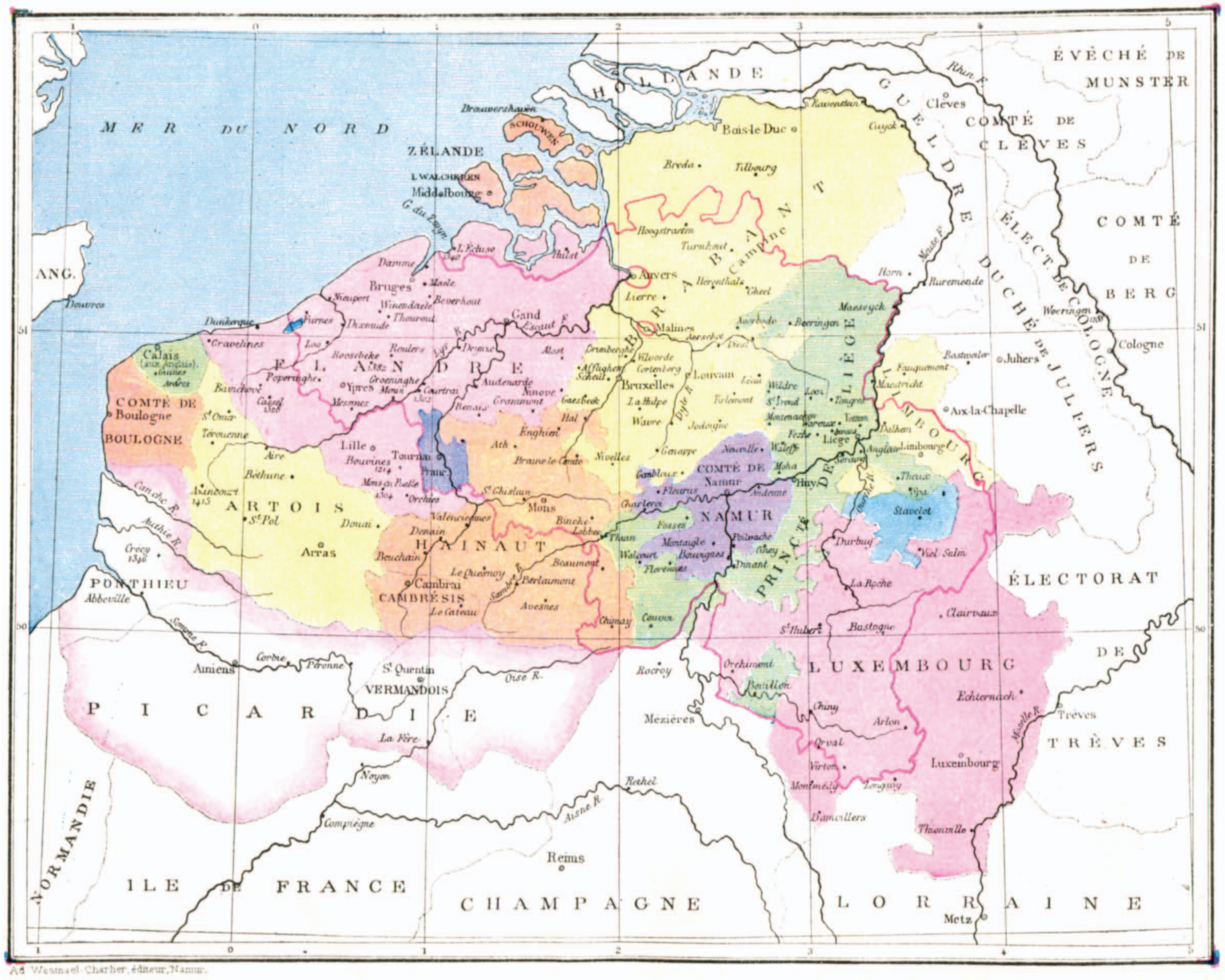

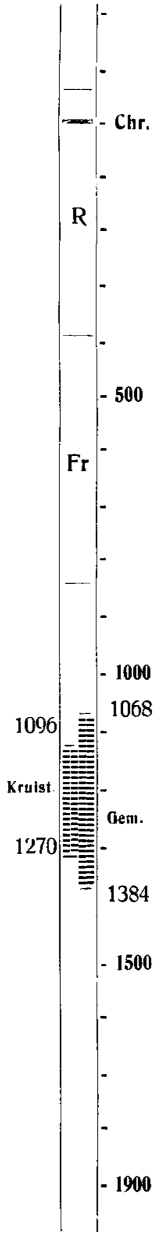

De Kruistochten

A. — Oorzaken.
- *a)* Godsdienstige : geest van geloof.
- *b)* Politieke: oprukken der Turken naar Europa.
- *c)* Sociale : zucht naar avonturen.
- Concilie te Clermont, 1095.
- Prediking van Pieter den Kluizenaar.

B. — 1e kruistocht.
- Godfried van Bouillon, hertog van Lothier.
- Veldtocht.
  - Twee wegen : Constantinopel.
  - Nicea; Dorylea, Antiochië.
  - Beleg en inneming van Jeruzalem, 1099.
- Koninkrijk Jeruzalem.
  - Godfried, koning van Jeruzalem.
  - Dood van Godfried : 1190.
  - Palestina aan de christenen ontrukt.
- Terugkeer. — *Vrouwkensavond.*

C. — 2e et 3e kruistochten.
- 2e : Diederik van den Elzas.
- 3e
  - De *Saladijnsche tiende.*
  - Vorsten: Frankrijk, Engeland, Duitschland.
  - Filips van den Elzas, graaf van Vlaanderen.
  - Beleg van Ptolemaïs.

D. — 4e kruistocht.
- Boudewijn van Constantinopel, graaf van Vlaanderen en Henegouwen.
- Veldtocht.
  - Venetië.
  - Inneming van Constantinopel : [1205.
  - Boudewijn, keizer.
  - Veldtocht naar Boelgarije.
  - Dood van Boudewijn : 1205.

E. — Gevolgen.
- Aandeel der Belgen aan de kruistochten.
- Voornaamste doel niet bereikt.
- Betrekkingen tusschen de christelijke volkeren.
- Handel : havens der Middellandsche Zee.
- Nijverheid.
  - Glas, spiegels, stoffen.
  - Windmolens, moerbezieboom.
- Familiewapens; geslachtsnamen.
- Vrijheid der lijfeigenen.
- Gevolgen.
  - Leenstelsel verzwakt.
  - *Oprichting der gemeenten.*

De Gemeenten

A. — Oorsprong.
- Vlekken waar handel en nijverheid bloeien.
- Aangroei van hun bevolking.
- Economische ontwikkeling.
- Invloed der kruistochten.

B. — Vorming.
- Dorpsgebruiken vervangen door het stadrecht.
- Vereenigingen van handwerkslieden.

C. — Vrijheden.
- Keuren.
- Voornaamste vrijheden van de burgers.

D. — Sociale toestand.
- De grooten. — De geringen.

E. — Politieke inrichting.
- Baljuw of schout, vertegenwoordiger van den heer.
- Schepenrechtbank.
- Gemeenteraad.

F. — Uiterlijke kenteekens.
- Zegel, kas, vaandel.
- Stadhuis, belfort, halle.

G. — Vereenigingen.
- Godsdienstige : broederschappen.
- Militaire : oefeningen, wapens, verdediging.
- Van arbeiders.
  - *Ambachten* of *gilden.*
  - Leerling, gezel, meester.
  - Waren : halle.

H. — Voorspoed van de gemeenten.
- Nijverheid.
  - Beter werk : redenen.
  - Vlaanderen : linnen en laken.
  - Maas.
    - Dinant : *koperwerk.*
    - Luik : wapens.
- Handel.
  - Jaarmarkten : Thourout.
  - Brugge : *Venetië van het Noorden.*
- Rijkdom : de Fransche koningin te Brugge.
- Gebouwen. — Kathedralen, stadhuizen, hallen, belforten.

I. — Ontwikkeling van hun macht.
- Zij vormden spoedig belangrijke politieke eenheden, *zie volgende blz.*

zie volgende blz.

B — Chr. — R — 500 — Fr — 1000 — 1068 — 1384 — 1500 — 1900

Ontwikkeling van de gemeenten

A. — Vlaanderen en Henegouwen

Boudewijn van Bergen : Keure van Geeraardsbergen : 1068.

Boudewijn Hapken : Vrede van den Graaf of Atrechtsche vrede.

Karel de Goede.
- Menschlievende en rechtvaardige prins.
- Zijn dood.

Diederik van den Elzas.
- Privileges toegestaan.
- Oorlog tegen den graaf van Henegouwen.

Filips van den Elzas.
- Privileges voor de Vlaamsche kooplieden.
- Vrijheden aan de steden verleend.
- *Wetgever van Vlaanderen.*
- Oorlog tegen Frankrijk.
- In het Oosten. 1ste reis : de *Leeuw van Vlaanderen.* 3e kruistocht, Ptolemaïs.
- Zijn dood : 1191.

Boudewijn van Constantinopel.
- 2e vereeniging van Vlaanderen en Henegouwen.
- Verdrag van Peronne.
- 4e kruistocht : Constantinopel.

Johanna van Constantinopel.
- Ferrand van Portugal.
- Slag bij Bouvines, 1214.
- Vrijheden en privileges toegestaan.

Margareta van Constantinopel.
- De *Avesnes* en de *Dampierre.*
- Haar dood : 1279. — Scheiding van de 2 graafschappen.

B. — Namen en Luxemburg

Hendrik de Blinde.
- Keur van Namen.
- Wet van Brogne, 1154.

Ermesinde : Wet van Beaumont, 1182.

C. — Brabant

Hendrik I.
- Lange oorlogen.
- Vrijheden toegestaan.

Hendrik II : Afschaffing van de *doode hand,* 1247.

Jan I.
- Zijn troonsbeklimming : 1268.
- Slag bij Worringen : 1288.
- *Vereeniging van Brabant en Limburg.*
- *Landkeuren.*
- Zijn dood te Bar : 1294.

Jan II.
- *Keur van Cortenberg,* 1312.
- Doel; samenstelling; bevoegdheid van de vergadering van Cortenberg.

Jan III.
- *Vlaamsche* keure en *Waalsche* keure.
- De *gouden Bul.*

Johanna en Wenceslas.
- De *Blijde Inkomst* : inrichting van Brabant, 1356.
- Oorlog met Vlaanderen : 't Serclaes.
- Oproer te Leuven : Coutereel.
- Verval van de stad.

D. — Prinsbisdom Luik

Albert van Cuyck.
- Keur van 1196.
- Voorspoed : vrijheid, arbeid, steenkolen.

Hendrik van Dinant.
- De *verkozene* Hendrik van Gelderland.
- Hendrik van Dinant, eerste burgemeester door het volk verkozen : 1253.
- Inrichting van de burgerlijke militie : de ***twintigtallen.***
- Strijd tegen de grooten.
- Hendrik van Dinant verbannen.

Zege van het volk.
- De *Ramp van Sint-Marten* : 1312.
- Vrede van Angleur : 1313.
- Vrede van Fexhe : grondwet van de Luikenaren 1316.
- Rechtbank der XXII : 1343.

Strijd der Vlaamsche Gemeenten tegen de Fransche Koningen

Chr. — R — 500 — Fr — 1000 — 1380 — 1382 — 1500 — 1900

I. — PERIODE VAN 1300 TOT 1340

Vlaanderen, zeer bloeiende streek.
Verlangen der Fransche koningen het in te lijven.
De *Leliaerts* en de *Klauwaerts*.
Gwijde van Dampierre te Parijs.
Verbeurdverklaring van Vlaanderen : 1300.
Filips de Schoone te Brugge.

Brugsche Metten.
- Jacob de Châtillon.
- De Coninck.
- Bloedbad : Mei 1302.

Slag der Gulden Sporen.
- Kortrijk, Groeninghe.
- Overwinning der Gemeenten : Juli 1302.
- 700 gulden sporen.

Slag bij Mons-en-Pévèle, 1304.
Vrede van Athis-sur-Orge.
Drukkende vrede voor Vlaanderen.

Robrecht van Béthune.
Vrede van Parijs : 1320. — Rijsel, Dowaai, Orchies.
Lodewijk van Nevers, graaf van Vlaanderen.
Zannekin; Slag bij Cassel, 1328.

Jacob van Artevelde : *zie tegenover.*

II. — JACOB VAN ARTEVELDE

Honderdjarige oorlog.

Frankrijk (Filips de Schoone) en Engeland (Edward III).

Neutraliteit van Vlaanderen.
- De Engelsche wol en de economische crisis in 1337.
- Van Artevelde *hoofdman.*
- Vlaanderen neutraal.
- Verdragen van 1339 : Vlaanderen, Brabant, daarna Henegouwen.
- Gevolg : voorspoed van het land.

Verbond met Engeland.
- Sympathie der Vlamingen voor de Engelschen.
- Belofte van Edward III : Rijsel, Dowaai, Orchies.
- Voordeelen voor den handel.
- Terechtstelling van Sohier van Kortrijk.
- De kerkelijke ban in Vlaanderen.

De feiten.
- Slag bij Sluis : 1340.
- Beleg van Doornik.
- Vrede : schuld van Vlaanderen.

Zijn beheer.
- De *3 Leden van Vlaanderen.*
- Lievevaart.
- Landbouw : veldvruchten.
- Wedijver van de steden; wedijver van de ambachten.

Dood van Jacob Van Artevelde, 1345.
Dood van Lodewijk van Nevers : te Crécy, 1346.

III. — LODEWIJK VAN MALE

Zijn eerste jaren.
- Oorlog tegen Wenceslas: Antwerpen en Mechelen.
- Teruggave van Rijsel, Dowaai en Orchies.
- Huwelijk van Margareta van Male; gevolgen.

Witte kaproenen.
- Beslastingen. — Kanaal van Deynze naar Brugge.
- Jan Yoens.

IV. — FILIPS VAN ARTEVELDE

De Gentenaren belegerd.
Slag bij Beverhout : Mei 1382.
Lodewijk van Male in Frankrijk.
Slag bij Roosebeke : November 1382.
Dood van Filips Van Artevelde : 1382.

V. — WEDIJVER TUSSCHEN DEN ADEL DER STEDEN EN DE AMBACHTEN IN DE XIVe EEUW.

Vrede van Fexhe; Blijde Inkomst (*zie vorige bladzijde*).

België onder het Bourgondische Huis

HENEGOUWEN	BOURGONDIË	VLAANDEREN
Albrecht van Beieren	Filips de Stoute huwt met	Margareta van Male.

Willem van Beieren h, met Marg. van Bourg. — Marg. van Beieren h. met Jan zonder Vrees. † 1419 — Marg. van Bourg. h. met Will. van Beieren. — Antoon van Bourgondië

Jacoba van Beieren † 1436 — Filips de Goede † 1467 — Jan IV † 1427 — Filips van St Pol † 1430

Karel de Stoute † 1477

Maria van Bourgondië † 1482

I. — Filips de Stoute.
- Zijn huwelijk.
- Vereeniging van Vlaanderen en Bourgondië 1384.

II. — Jan zonder Vrees.
- Slag bij Othée : 1408.
- Puinen en slachting te Luik.
- Zijn dood te Montereau : 1419.

III. — Filips de Goede.
- *A.* — **Buitenlandsche oorlogen.**
  - Verbond met de Engelschen.
  - Vrede van Atrecht : 1435.
  - Beleg van Kales.
- *B.* — **Vereeniging der Belgische Staten.**
  - 1° Vlaanderen, Artesië, Bourg., Franche-Comté : 1384; — 2° Namen : 1421-29; — 3° Brabant en Limburg : 1430; — 4° Henegouwen, Holland, Zeeland : 1433; — 5° Luxemburg : 1443.
- *C.* — **Strijd tegen de Gem.**
  - 1° Bruggelingen : 1437;
  - 2° Gentenaren : Gavere, 1453;
  - 3° Luikenaren : Montenaken, [1465;
  - 4° Dinanteezen : 1466.
- Zijn dood : 1467.

IV. — Karel de Stoute.
- Wedijver tusschen Karel den Stoute en Lodewijk XI.
- **Verdeeling.**
  - I. — Strijd tegen gemeenten.
  - II. — Plan van koninkrijk.
- I.
  - De Gentenaren.
  - Luikenaren.
    - Brusthem, 1467.
    - Verwoesting van Luik;
    - — De 600 Franchimonteezen, 1468.
  - Onderwerping der Gentenaren.
- II.
  - Plan van koninkrijk : voordeelen.
  - Gelderland; Elzas; Lotharingen.
  - Samenkomst te Trier.
  - Granson en Morat, 1476.
  - Nancy : dood van Karel, 1477.

V. — Maria van Bourgondië.
- Haar strijden.
  - *a)* Gemeenten.
    - Luik, Gent, Brussel.
    - Het *Groot Privilegie.*
  - *b)* Lodewijk XI.
    - Aanvallen der Franschen.
    - Hugonet en Humbercourt.
- Haar huwelijk : Maximiliaan, 1477.
- Enguinegate : 1479.
- Haar dood : Brugge, 1482.
- Twee kinderen.
  - Filips de Schoone.
  - Margareta van Oostenrijk.

België gaat over naar het Bourgondisch-Oostenrijksche Huis.

VI. — Politieke, intellectueele en sociale toestand.
- **Instellingen.**
  - Staten Generaal.
  - Rondreizende Groote Raad.
  - Rekenkamer.
- **Kunsten en letteren.**
  - Monumenten : Antwerpen, Brussel, enz.
  - *Bourgondische Bibliotheek.*
  - Letteren : F. de Comines.
  - Schilderkunst : Van Eyck.
  - Uitvindingen : kant, diamant, beiaarden, enz.
- **Sociale toestand.**
  - Het hof en de adel.
  - De burgerij.
  - Het volk.
- **Groote ontdekkingen.**
  - Boekdrukkunst.
    - Gutenberg.
    - Aalst, Antwerpen.
  - Buskruit.
  - Zeekompas.
  - Amerika.

B — Chr. — R — 500 — L — 1000 — F en G — 1384 — 1482 — 1500 — 1900

België onder het Huis van Bourgondië

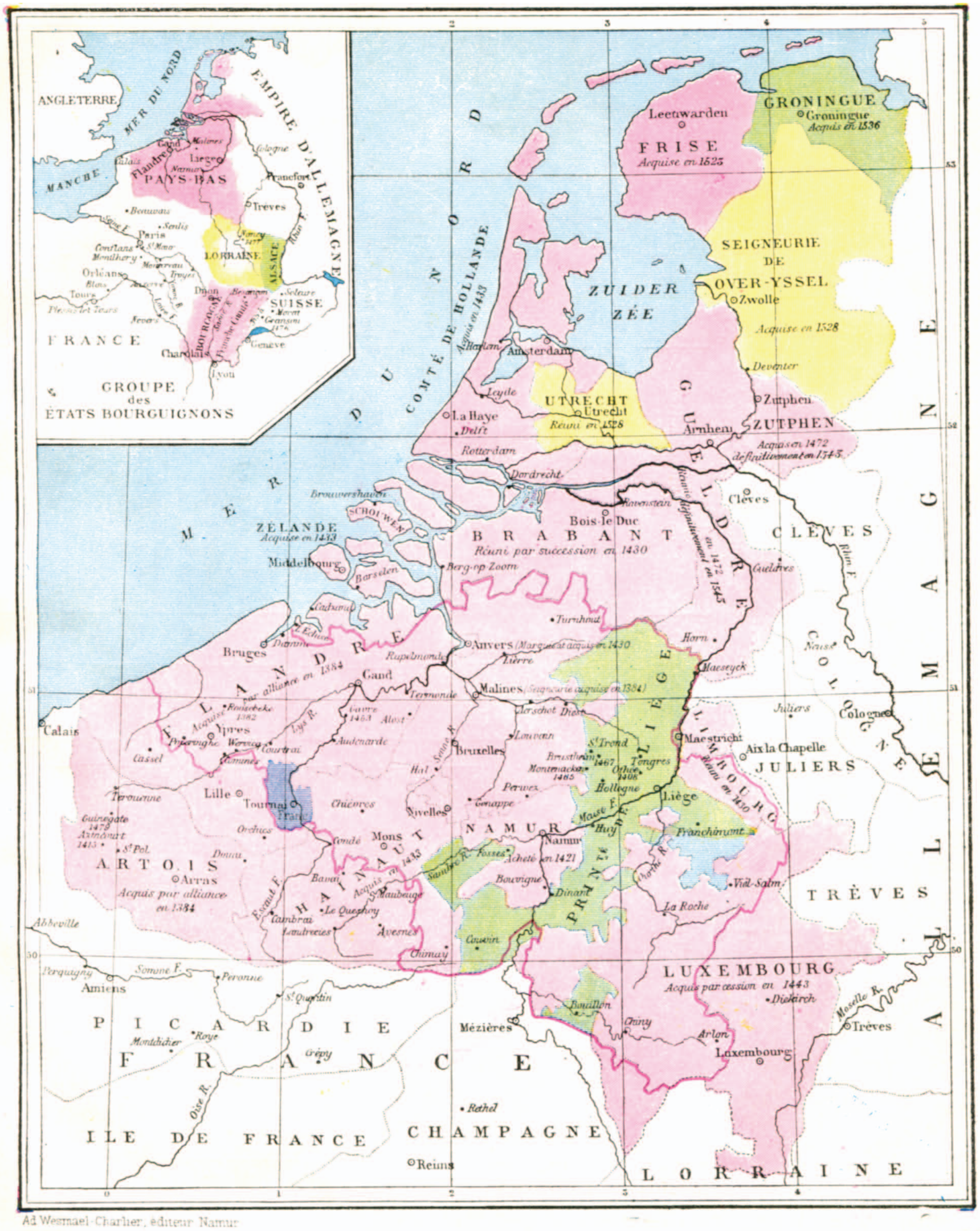

Overzicht van de Geschiedenis van België

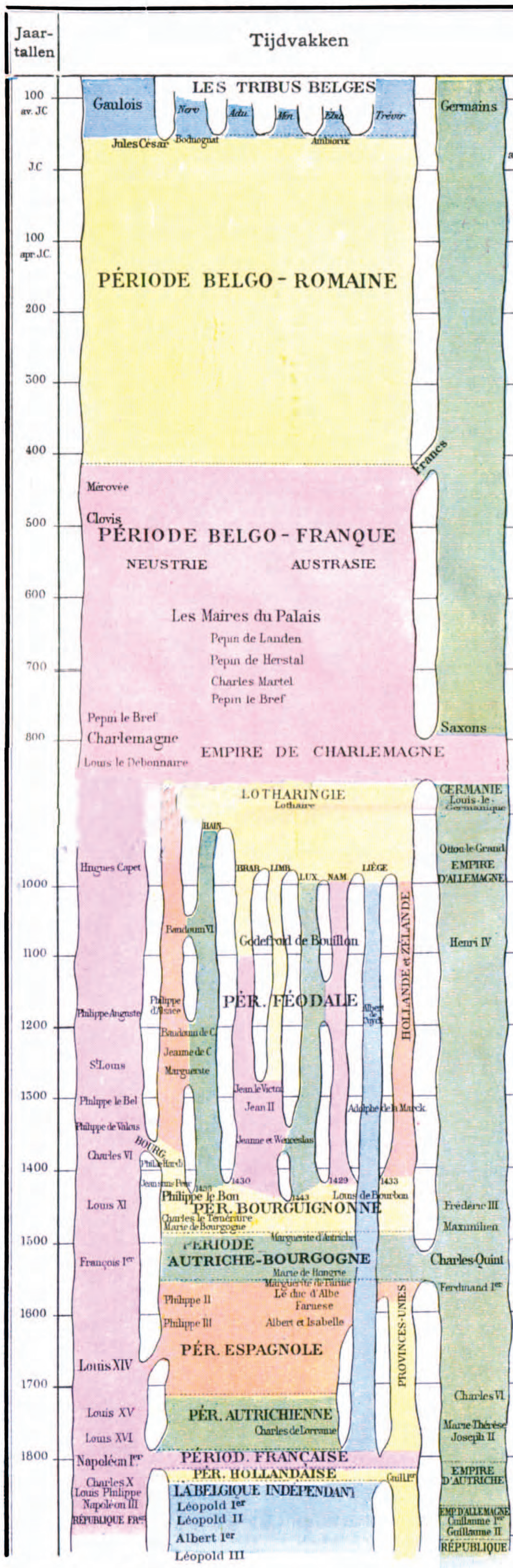

	Voornaamste feiten	Beschaving
Ier siècle avant J.C.	57 *Slag aan de Samber.*	**Het Druïdendom**
Ier s. ap. J.C.		
IIe s.		*Romeinsche* { *Heerbanen. Villas. Vlekken.*
IIIe		*Het Romeinsche heidendom.* *De Latijnsche taal.*
IVe	**Invallen der Barbaren**	
Ve	496 *S. bij Tolbiac*	
VIe		**Het Christendom**
VIIe		*De groote abdijen.*
VIIIe	732 *S. bij Poitiers.*	*De eerste klokken; de eerste orgels en de eerste uurwerken in België.*
IXe	843 *Verdrag van Verdun.* **De Noormannen**	*De Scholen; de Capitulariën.* *Oorsprong van het Waalsch.*
Xe		*De eerste jaarmarkten te Thorhout.* **Het Leenstelsel**
XIe	1068 *Keur van Gerardsbergen.*	*De Kasteelen.* *De Ridderschap en de steekspelen.*
XIIe	1099 *Inneming van Jeruzalem.* **De Kruistochten** 1204 *Inneming van Konstantinopel.*	*De Leeuw van Vlaanderen.* *Steenkool te Luik.* *Banieren; wapenschilden; familienamen.*
XIIIe	1288 *S. bij Woeringen.*	*Het glas en de windmolens.* **De Gemeenten**
XIVe	1302 *S. der Gulden Sporen.* 1316 *Vrede van Fexhe.* 1346 *S. bij Crécy.* 1382 *S. bij Rozebeke.*	*De ambachtsgilden; de broederschappen.* *Belforten; hoofdkerken.* *Stadhuizen; hallen.*
XVe	**Vereeniging der Belgische Provinciën** 1453 { *Inneming van Konstantinopel door de Turken.* *S. bij Gavere.*	*Koperwerk van Dinant; diamantslijpen.* *Kanten; beiaards.* *Hoogeschool van Leuven.* *De boekdrukkunst in België.* *Ontdekking van Amerika.*
XVIe	1525 *Slag bij Pavia.* 1555 *Afstand van Karel V.* **Omwenteling der XVIde eeuw** 1579 *Unie van Utrecht.*	**De Hervorming** *Bloei van Antwerpen.*
XVIIe	1648 *Vrede van Munster.*	*Vlaamsche school : Rubens, Van Dijk.* *Sluiting der Schelde : verval van Antwerpen.*
XVIIIe	1714 *V. van Rastadt.* 1745 *S. bij Fontinoy.* 1789 *Omwentelingen* { *Fransche. Brabantsche. Luiksche.*	*De aardappelen in België.* *Groote openbare werken te Brussel : het Park.* *De keizerlijke academie te Brussel.* *De Theresiaansche colleges.*
XIXe	1814 *Congres van Weenen.* 1815 *Slag bij Waterloo.* 1830 **Belgische omwenteling** 1848 *Omwenteling in Europa.* 1870 *Fransche-Duitsche oorlog.* 1880 *Vijftigste verjaardag.*	*Vrije vaart op de Schelde.* *Katoennijverheid te Gent.* *Fabriek Cokerill te Seraing.* *De Belgische grondwet.* *Spoorwegen; telegrafen.* *Beschaving van den Kongo.*
XXe	1914 *De groote oorlog.* 1930 *De honderdsteverjaardag.*	*Albertkanaal.*

België onder Karel V

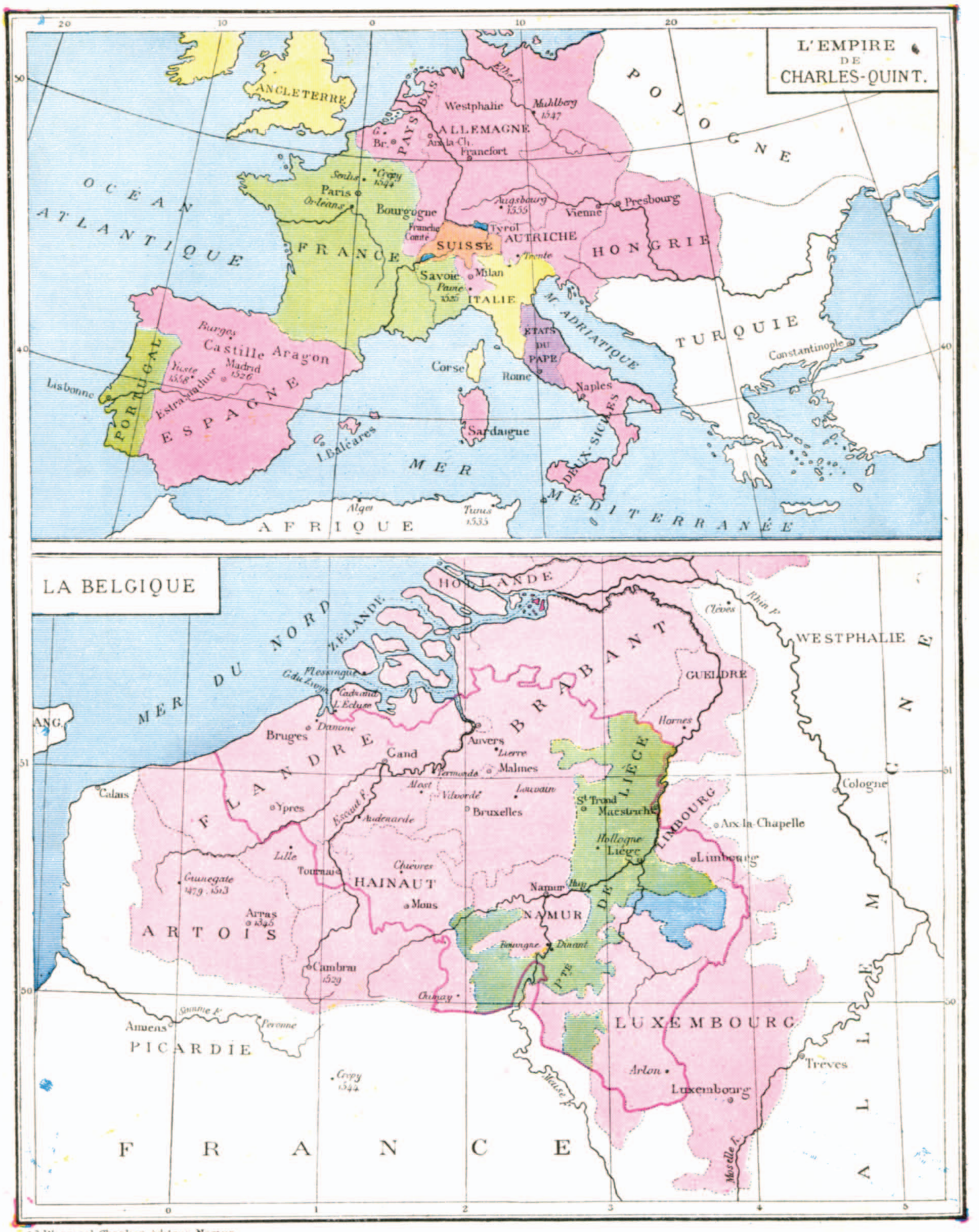

België onder het Bourgondisch-Oostenrijksche Huis

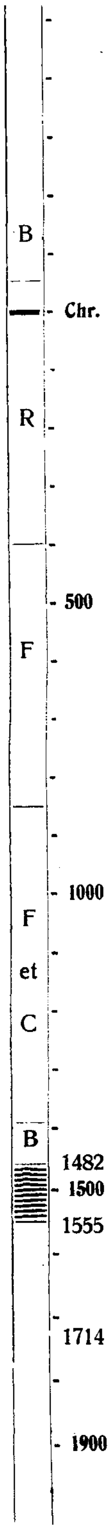

Maria van Bourgondië, huwt met Maximiliaan van Oostenrijk.

Filips de Schoone huwt met Johanna van Spanje. — Margareta van Oostenrijk huwt met don Juan.

Karel de Vijfde. — Ferdinand de Iste.

I. — Maximiliaan van Oostenrijk en Filips de Schoone

Maximiliaan van Oostenrijk.
- Voogdij verdeeld.
- Maximiliaan, keizer, 1493.

Filips de Schoone.
- Zijn goede eigenschappen.
- Dubbel huwelijk.
  - Filips huwt met Johanna van Spanje.
  - Don Juan huwt met Margareta van Oostenrijk.
- De *Groote Raad* van Mechelen.
- Dood van Don Juan : gevolg.
- Dood van Filips in Spanje : 1506.

II. — Karel de Vijfde (geboren te Gent in 1500, gestorven te Yuste in 1558)

Zijn jeugd.
- Zijn opvoeding.
  - letterkundig : Adriaan Boyens.
  - militair : Willem de Croy.
  - politiek : Margareta van Oostenrijk.
- Zijn Staten.
  - 1515 : Nederlanden.
  - 1516 : Spanje, Beide-Siciliën, Amerika.
  - 1519
    - Oostenrijk.
    - Duitschland : Karel V.

Zijn oorlogen.
- 1o Tegen Frans I.
  - Slag bij Pavia : 1525.
  - Vrede van Madrid : 1526.
  - Damesvrede 1529.
  - Vrede van Crépy : 1544.
- 2o Tegen de Turken.
  - In Hongarije : Soliman.
  - Te Tunis : 20.000 kristenen.
  - Te Algiers : storm.
- 3o Tegen de Protestanten.
  - Luther : zijn prediking.
  - Edicten van Karel den Vijfde.
  - Slag bij Mühlberg : 1547.
  - Vrede van Augsburg : 1555.

Zijn troonsafstand, 1555 : *België wordt een bezitting van Spanje.*

België onder Karel den Vijfde.
- 1o Marg. van Oostenrijk.
  - Haar goede eigenschappen.
  - Verlichte regeering : letteren en kunsten.
  - Haar hof te Mechelen : Molinet, Erasmus, enz.
  - Haar dood : 1530.
- 2o Maria van Hongarije.
  - Drukkende belastingen.
  - Onlusten te Gent : de *Creesers.*
  - Tuchtiging der Gentenaren.
  - De *Carolijnsche Concessie.*
- 3o Regeering.
  - Plan van een onafhankelijken Staat : de XVII provinciën der Nederlanden.
  - De vorst, de goeverneur.
  - 3 Raden : van State — particuliere — van financiën.
  - Provinciale en Generale Staten.
  - De Groote Raad van Mechelen.
- 4o Voorspoed.
  - Rijkdommen van de Antwerpsche haven.
  - Karel de Vijfde en Jan Daens.

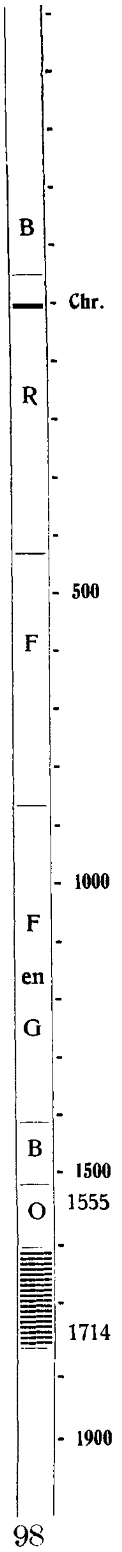

België gedurende het Spaansche tijdvak

I. Beroerten in de XVIe eeuw.

Oorzaken; algemeen karakter.

a) Margareta van Parma.
- Oorlog tegen Frankrijk : *Saint-Quentin, Grevelingen.*
- Vertrek van Filips II, 1559.
- Raad van State. — Verbond der Edelen : 1566. — De Geuzen.
- De Beeldstormers.

b) De hertog van Alva.
- De Raad van Beroerten.
- Terechtstelling der graven Egmond en Hoorn.
- Algemeen opstand.
- Overwinningen van Alva. — Zijn vertrek.

c) Requesens.
- Beleg van Leiden.
- Schouweneiland.
- Plundering van Antwerpen : *Spaansche furie.*
- Pacificatie van Gent : 1576.

d) Don Juan van Oostenrijk.
- Edict van Marche-en-Famenne : 1577.
- Slagen bij Gembloers en Rijmenam.
- Dood van don Juan : 1578.

e) Alexander Farnese.
- Algemeene anarchie.
- Unie van Utrecht : de *Vereenigde Provinciën :* 1579.
- Overwinningen van Farnese.
- Inneming van Antwerpen en einde van den opstand : 1584.
- Moord op den prins van Orange : 1584.

Gevolgen.
- voor Holland : onafhankelijkheid, rijkdom.
- voor België : vreemde overheersching en armoede.

II. Albrecht en Isabella.

Eerste jaren van Albrecht : Zijn hulpmiddelen; Kales.
Zijn huwelijk : Isabella. — De aartshertogen *vorsten* van het land; voorwaarden.
Slag bij Nieuwpoort : 1600. — Beleg van Oostende : 3 jaren.
Twaalfjarig Bestand (1609-1621).

Regeering.
- Openbare werken. — Landbouw : dijken.
- Kunsten en letteren.
  - Schilders : *Rubens, Van Dyck, Jordaens,* enz.
  - Componist : *Roland de Lassus.*
  - Schrijver : *Justus-Lipsius.*
  - Geleerde : *Simon Stevin.*

Dood — van Albrecht : 1621 ; — van Isabella : 1633.

België opnieuw *bezitting van Spanje.*

III. 1621-1715.

A. — Dertigjarige Oorlog.
- Slag bij Rocroy, 1643.
- Vrede van Munster, 1648.
  - *a)* Duitschland; 350 Staten.
  - *b)* Gewetensvrijheid.
  - *c)* Vereenigde Provinciën onafhankelijk.
  - *d)* Sluiting van de Schelde. — Gevolgen.

B. — Oorlogen van Lodewijk XIV.
- *a)* Verdrag der Pyreneeën : 1659.
- *b)* » van Aken : 1668.
- *c)* » van Nijmegen : 1678.
- *d)* » van Rijswijk : 1697.
- *e)* Verdragen
  - van Utrecht : 1713.
  - van Rastadt : 1714.
  - Barrière-Tractaat : 1715.

  België aan Oostenrijk geschonken.

C. — Prinsbisdom Luik.
- Ernst van Beieren : *hôpital de Bavière.*
- Ferdinand van Beieren : *Chiroux en Grignoux; La Ruelle.*
- Maximiliaan van Beieren : *Reglement van 1684.*

De Spaansche Nederlanden

Ad. Wesmael-Charlier, éditeur, Namur

De Oostenrijksche Nederlanden

België gedurende het Oostenrijksche tijdvak

I. Karel VI 1714-1740.

- Prins Eugeen, goeverneur.
- Vervangen door den markies de Prié.
- **Anneessens.**
  - Zijn karakter.
  - Aanhouding, proces en veroordeeling.
  - Zijn terechtstelling : 1719.
- **Indische Compagnie.**
  - Verval van de Antwerpsche haven.
  - Poging te Oostende : *Prins Eugeen.*
  - Gelukkig begin.
  - Afschaffing van de Compagnie. — Redenen.

II. Maria-Theresia 1740-1780.

- De *Pragmatieke Sanctie.*
- Troonsbeklimming : 1740.
- **Oostenrijksche successieoorlog.**
  - Keurvorst van Beieren : keizerlijke kroon.
  - Frederik II : Silezië.
  - De Hongaren.
  - Slag bij Fontenoy : 1745.
  - België door de Franschen leeggeplunderd.
  - Vrede van Aken : 1748.
- Karel van Lorreinen, goeverneur. — Zijn goed eigenschappen.
- **Vooruitgang**
  - materieele.
    - Wegen en vaarten.
    - Nijverheid en handel.
    - Brussel : Park en naburige straten.
  - intellectueele.
    - Theresiaansche colleges.
    - Grétry, Delvaux, Godecharles, enz.
    - Keizerlijke Academie (1772); later : Koninklijke Belgische Academie.
- **Dood van**
  - Maria-Theresia / Karel van Lorreinen : 1780.

III. Jozef II 1780-1790.

- **I. — Zijn regeering.**
  - Vestingen door de Hollanders ontruimd.
  - Schelde : plan, weldra opgegeven.
  - Karakter van Jozef II.
  - Zijn hervormingen.
    - Maatschappij vernieuwd.
    - Op het gebied van
      - Administratie.
      - Gerecht.
      - Zeden en gebruiken.
      - Godsdienst.
  - Ontevredenheid : oorzaken van de Brabantsche Revolutie.
- **II. — Brabantsche Revolutie.**
  - Belgen vereenigd te Breda : *Van der Mersch.*
  - Slag bij Turnhout : 1789.
  - Aftocht der Oostenrijkers.
  - De Vereenigde Belgische Staten.
  - 2 partijen.
    - *Vander Noot :* oud regiem.
    - *Vonck :* vrijheden.
- Zijn dood : 1790.

IV. — **Leopold II** : De Oostenrijkers keeren weer : *Bender.*

V. — **Frans II** : *België door de Franschen veroverd :* Jemappes, 1792.

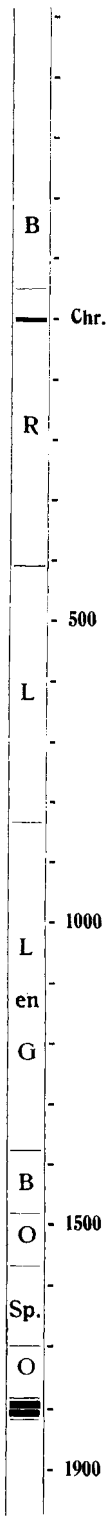

België onder het Fransche bewind

I.
Republiek
1792-1804.

- Fransche Revolutie : Parijs, 1789.
- Slag bij *Jemappes :* 1792.
- Het *Schrikbewind* in België.
  - Plundering.
  - Eeredienst verboden.
  - De *assignaten.*
- Slag bij *Neerwinden :* 1793. De Oostenrijkers keeren weer.
- Slag bij *Fleurus :* 1794. De Franschen keeren weer.
- Verdrag van Campo-Formio : 1797.
- België in departementen verdeeld : *zie de kaart.*
- Vrijheid van de Schelde : handel van Antwerpen.
- De *conscriptie* en de afschaffing van den Roomsch-Katholieken eeredienst.
- Boerenkrijg.
- Het Concordaat.

II.
Napoleon I
1804-1814.

- Zijn oorlogen : talrijke Belgische soldaten.
- Het burgerlijk wetboek.
- De Antwerpsche haven.
- De Gentsche katoennijverheid : Lieven Bauwens.
- Nederlaag van Napoleon : zijn verbanning op Elba.
- **Weener Congres, 1814-1815.**
  - België en Holland.
  - Koninkrijk der Nederlanden.
- Terugkeer van Napoleon : de Honderd Dagen.
- Slag bij Waterloo 1815.
- Napoleon op Sint-Helena.

België onder de Fransche Overheersching

Ad. Wesmael Charlier éditeur, Namur

Koninkrijk der Nederlanden

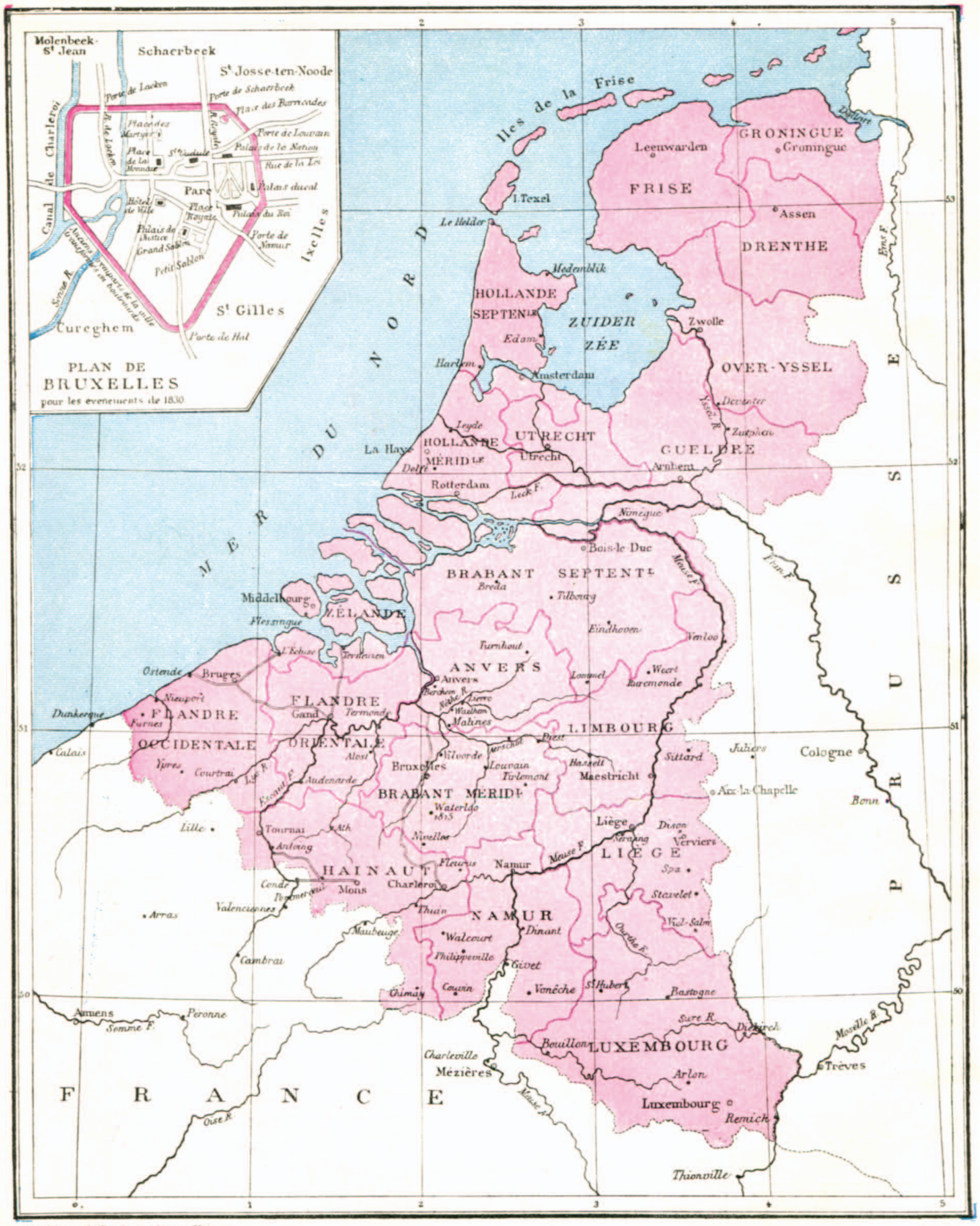

Ad. Wesmael-Charlier, éditeur Namur

België gedurende zijn vereeniging met Holland

B
Chr.
R
500
L
1000
L
en
G
B
1500
O
Sp.
O
F
1900

Het koninkrijk der Nederlanden

- **I. Vereenigd Koninkrijk.**
  - Minerale rijkdommen.
  - Vruchtbare gronden.
  - Havens; scheepvaart.
  - Rijke koloniën.
  - Werkzame en nijvere bevolking.
- **II. Vooruitgang.**
  - Stoffelijke.
    - De Schelde vrij.
    - Vaarten.
      - Gent-Terneuzen.
      - Pommerœul-Antoing.
      - Brussel-Charleroi.
    - Fabrieken.
      - katoen te Gent.
      - laken te Verviers.
    - De *Cockerill*-fabrieken te Seraing.
    - Hoogovens : Couvin; Luxemburg.
  - Intellectueele.
    - Universiteiten : Luik, Gent, Leuven.
    - Zeevaartscholen : Antwerpen, Oostende.
    - Landbouwscholen.
- **III. Onrechtvaardigheden.**
  - Aantal afgevaardigden.
  - Belastingen : recht op het gemaal en op het slachten.
  - Ambten en graden.
  - Taal.
  - Gezwoornen; vrijheid van de drukpers, enz.

Klachten der Belgen.
Hardnekkig weigeren van Willem I.
} Gevolg : *Belgische Omwenteling.*

Jaar	Tijdvak	Gebeurtenis
1770	Oostenrijksch tijdvak.	
1780		
1790		Met Stelsel.
1800	Fransch tijdv.	
1810		
1820	Holl. tijdv.	
1830		België onafhankelijk.
		1e spoorweg.
1840	Leopold I.	
		Electr tel
1850		25e verjaring.
		Octrooi afgesch.
1860		Schelde vrij.
1870	Leopold II.	Fr -D.oorlog.
		Congo.
		Zilv.bruiloft
1880		Vijftigjarige viering.
		Tentoonst. Bruss.
		Justitiepal.
		Tentoonst. Antw.
1890		He.z.Grondw
1900		1909
1916		

Onafhankelijk België

I. — VAN 1830 TOT 1909

I. — Belg. omwenteling.

Oorzaken : *zie vorige blz.*
Unie van 1828.
De Munt; de *Brabançonne.*
De prins van Oranje te Brussel.
De Septemberdagen.
Voorloopig bewind.

Nationaal Congres
- Onafhankelijkheid van België.
- *Grondwet :* 7 Februari 1831.
- Verkiezing van Leopold I.

Leopold I.

I.
- Geboorte; studies; jeugd.
- Eerste huwelijk : 1816.
- Kroon van Griekenland : 1830.

II.
- 1831
  - 4 Juni : verkiezing.
  - 21 Juli : inwijding.
  - Augustus : tiendaagsche veldtocht.
- 1832 : Huwelijk. Koninkl. familie.
- 1839 : Verdrag der 24 artikelen.
- 1848 : Omwentelingen in Europa.
- 1850 : Dood van de Koningin.
- 1856 : 25e verjaring.
- 1863 : Afkoop van het tolrecht op de Schelde.
- 1865 (10 Dec.) : Dood van den Koning.

III. — Leopold II.

I. — Regeering.
- 1835 : Zijn geboorte.
- 1853
  - Zijn meerderjarigheid : Senaat.
  - Zijn huwelijk : Kon. familie.
- 1854 : Reis naar het Oosten.
- 1865 (17 Dec.) : Inwijding.
- 1870-71 : Fransch-Duitsche oorlog.
- 1872 : Honderdjarig bestaan van de Academie.
- 1874 : Koninklijke prijs van 25000 frank.
- 1876 : De Congo onderneming.
- 1880
  - Vijftigjarig jubileum.
  - Nationale tentoonstelling.
  - Feest op 16 Augustus.
- 1885
  - Tentoonstelling te Antwerpen.
  - Leopold II, vorst van Congo.
- 1903 : Herziening van de Grondwet.
- 1908 : De Belgische Congo kolonie.
- 1909 (17 Dec.) : Dood van den Koning.

II. — Werken.
- De Gileppe.
- Antwerpsche haven.
- Spoorwegen en stations.
- Overwelving van de Senne : lanen.
- Monumenten : Beurs, Justitiepaleis, enz.
- Vaart van het Centrum : hijschinrichting.

DE BELGISCHE GRONDWET

I. — Vrijheden en rechten.

- Voornaamste
  - Vrijheid van eeredienst.
  - » van onderwijs.
  - » van de drukpers.
  - » van vereeniging.
- Gelijkheid voor de wet.
- Woning onschendbaar.
- Briefgeheim.
- Taalvrijheid, enz.

II. — Groote machten.

- *a)* Wetgevende macht.
  - De Koning.
  - Kamer van Volksvertegenwoordigers.
  - Senaat.
- *b)* Uitvoerende macht.
  - De Koning.
  - Zijn ministers.
- *c)* Rechterlijke macht.
  - Vredegerecht.
  - Rechtbanken van 1sten aanleg.
  - Hof van assisen.
  - Hooger beroepshof.
  - Hof van cassatie.
  - Bijzondere rechtbanken.
    - Handel.
    - Leger.

Het koninkrijk België

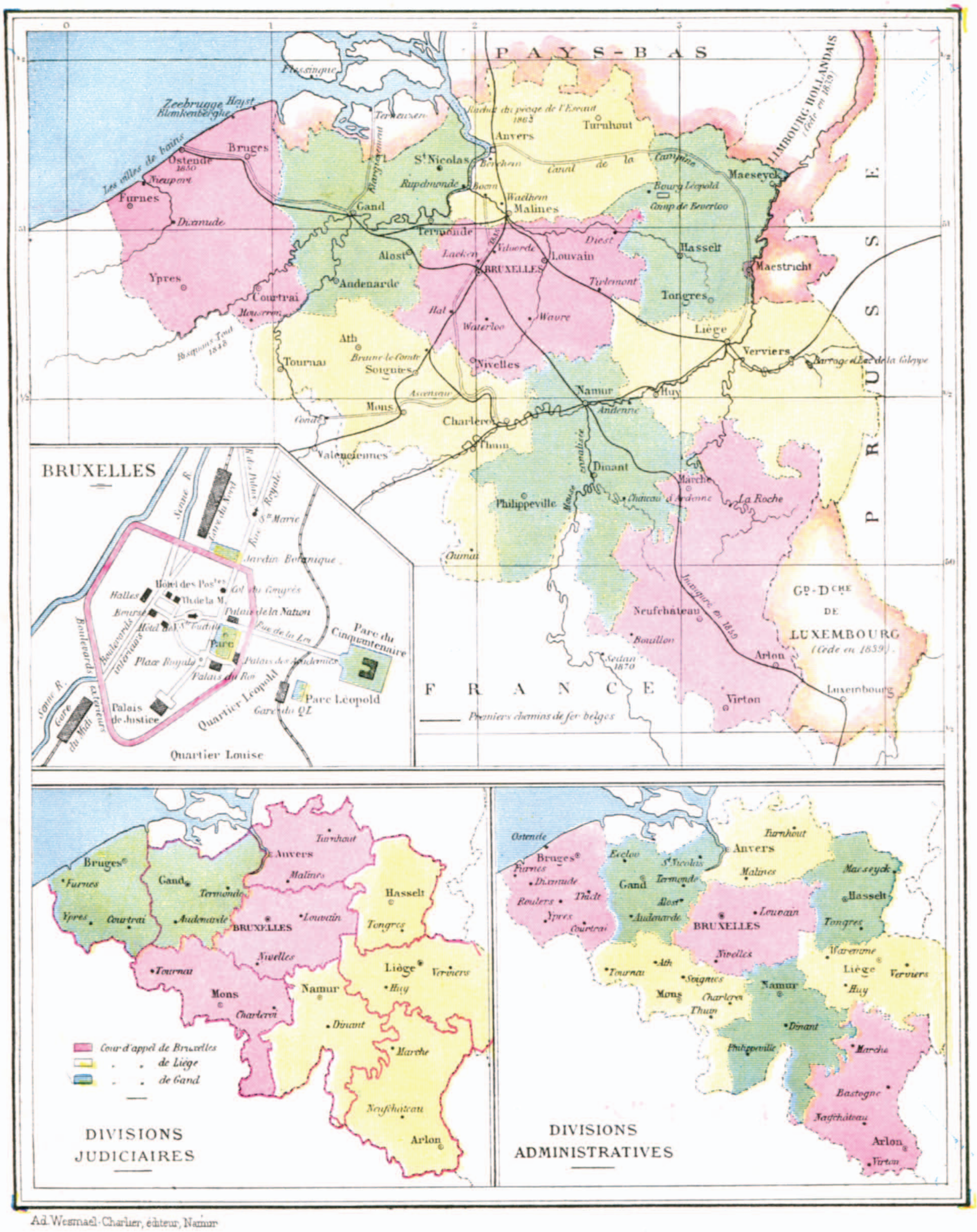

Ad. Wesmael-Charlier, éditeur, Namur

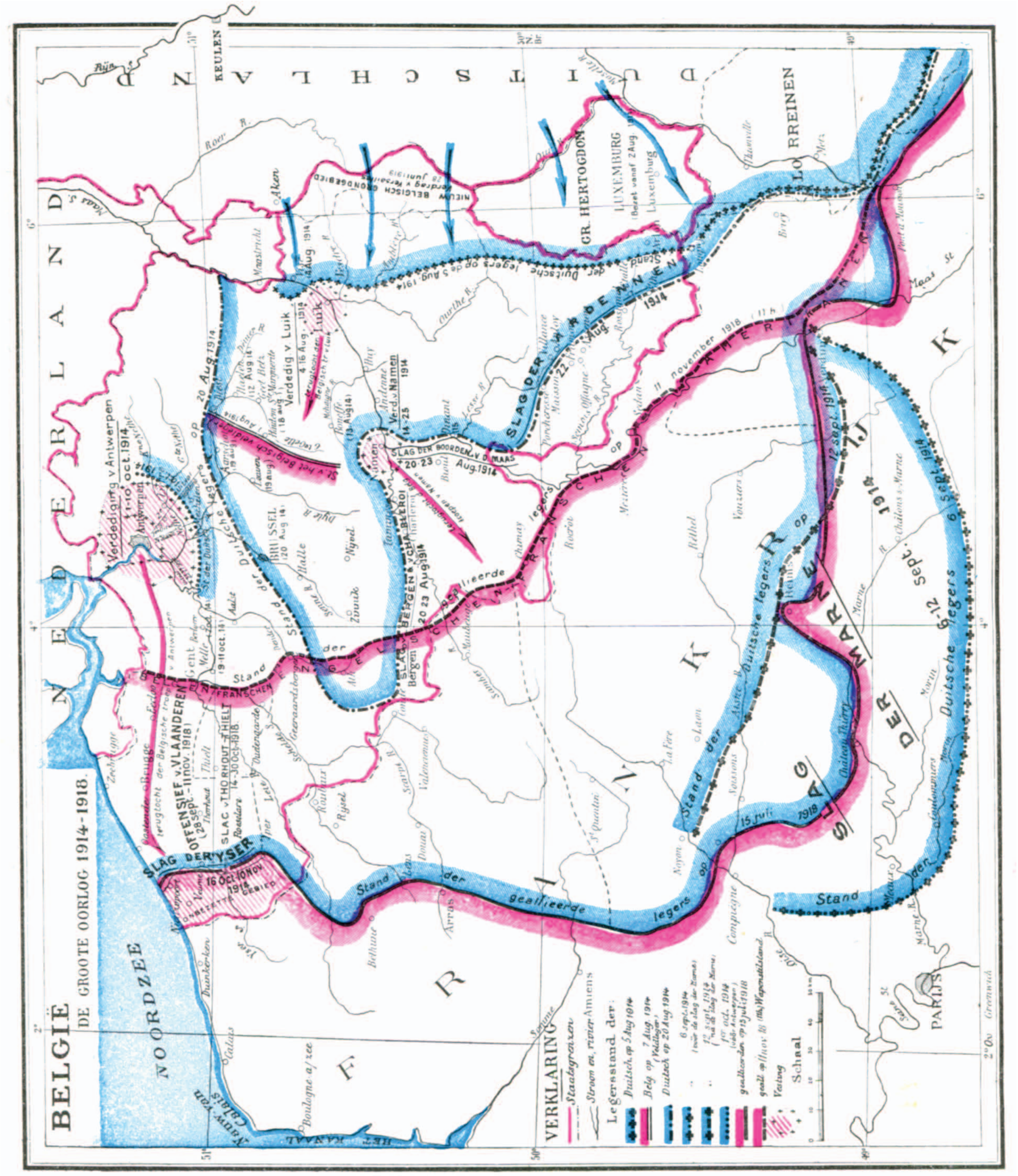
BELGIË
DE GROOTE OORLOG 1914-1918.
NOORDZEE
NEDERLAND
DUITSCHLAND
FRANKRIJK
KEULEN
GR. HERTOGDOM
LUXEMBURG
LOTHARINGEN
Verdediging v Antwerpen 1-10 oct. 1914
OFFENSIEF v. VLAANDEREN (28 sept. - 11 nov. 1918)
SLAG v THORHOUT-THIELT 14-30 oct. 1918
SLAG DER YSER 16 Oct. 10 Nov. 1914
Verdedig v Luik 4-16 Aug. 1914
Verd. v Namen 14-25 1914
SLAG BERGEN & v CHARLEROI 20-23 Aug. 1914
SLAG DER ARDENNEN 22 Aug. 1914
SLAG DER MARNE
Stand der Duitsche legers op 20 Aug. 1914
Stand der geallieerde legers op 11 november 1918
Stand der Duitsche legers op 6-12 Sept. 1914
BRUSSEL
PARIJS
VERKLARING
Staatsgrenzen
Stroom en rivier
Legersstand der:
Vesting
Schaal

II. — REGEERING VAN ALBRECHT I : 1909 TOT 1934

1900 - Leopold II.
1909
1910 -
I.
1914
Oorlog.
1918
1920 - Albrecht
1924
1930 -
Honderdjarige viering van de Belgische onafhankelijkheid.

I. Van 1909 tot 1914.

- Geboorte : 8 april 1875.
- Huwelijk met Elisabeth van Beieren : 1900.
- Inwijding : 23 December 1909.
- **Opleiding en reizen.**
  - Krijgsschool.
  - Sociale en economische vraagstukken.
  - Reis naar Congo.
- **Vooruitgang van België.**
  - Ontwikkeling van de nijverheid.
  - Ontwikkeling van den handel.
  - Voortdurende ontwikkeling van de steden.

II. De wereldoorlog 1914-18.

- **Oorzaken.**
  - Economische en militaire ontwikkeling van Duitschland.
  - Mislukking van de Duitsche politiek op den Balkan.
- **Aanleiding** : Moord te Sarajewo, 2 Augustus 1914.
- **Eerste feiten.**
  - Duitsch ultimatum, 2 Augustus 1914.
  - Fier antwoord van België, 3 Augustus.
- **Voornaamste feiten in België en in Congo.**
  - 1914.
    - Schending van het grondgebied.
    - Beleg van Luik, 4-16 Augustus.
    - Slagen
      - bij Bergen en Charleroi.
      - op de Maasoevers.
      - in de Ardennen.
    - Optreden van het Antwerpsche leger.
    - Inneming van Antwerpen, 10 October.
    - Terugtocht op den Yzer.
    - Yzerslag : October-November.
  - 1914-18.
    - Duitsche bezetting, behalve westelijk van den Yzer.
    - Duitsche knevelarijen.
    - Moed der Belgen
      - wacht aan den Yzer.
      - slagen.
      - weerstand.
  - 1918.
    - Offensief der Bondgenooten.
    - Wapenstilstand van 11 November.
    - Bevrijding van het Belgisch grongebied.
  - In Congo.
    - Verovering van Oost-Afrika.
    - Inneming van Tabora, 1916.

III. Van 1918 tot 1935.

- Terugkeer van den Koning en de regeering.
- Uitslagen van den oorlog, verdragen, vergoedingen, Eupen-Malmedy, enz.
- Herziening van de Grondwet, algemeen stemrecht.
- Economisch verbond met Luxemburg.
- Bezetting van het Roergebied.
- Honderdjarige viering van de Belgische onafhankelijkheid.
- Dood van Koning Albert.
- Troonsbeklimming van Leopold III.

BELGISCHE GESCHIEDENIS

KAARTEN

	Nrs
Oud-België	79
België onder Romeinsch bewind	80
België onder de Merovingers (Gallië, troonsbeklimming van Clovis; het Frankische koninkrijk)	83
België onder de Karolingers (Lotharingen en zijn onderdeelen)	84
België onder het Leenstelsel	87
België in het tijdvak der gemeenten	88
België onder het Bourgondische Huis (De Bourgondische staten)	93
Beknopte tabel van de Belgische geschiedenis	94-95
België onder Karel den Vijfde (De Staten van Karel V).	96
De Spaansche Nederlanden (Gebieden van de Nerderlanden afgescheiden)	99
De Oostenrijksche Nederlanden (Midden-Europa in de XVIIIde eeuw)	100
België onder het Fransch bewind (Europa in den tijd van Napoleon I)	103
Het Koninkrijk der Nederlanden	104
Onafhankelijk België	107
De wereldoorlog	108

TABELLEN

	Bladz.
Vóórhistorische tijden. — Belgo-Keltisch Tijdvak	78
Belgo-Romeinsch Tijdvak	81
Belgo-Frankisch Tijdvak	82-85
België onder het leenroerig tijdvak	86
De Kruistochten. — De Gemeenten	89
Ontwikkeling van de gemeenten	90
Strijd der Vlaamsche gemeenten tegen de Fransche koningen.	91
België onder het Bourgondische Huis	92
België onder het Bourgondisch-Oostenrijksche Huis	97
België gedurende het Spaansche tijdvak	98
België gedurende het Oostenrijksche tijdvak	101
België onder het Fransche bewind	102
België gedurende zijn vereeniging met Holland	105
Onafhankelijk België	106
Regeering van Albrecht I	109

N. B. — *De Nederlandsche bewerking van deze nieuwe uitgave werd herzien door Dr L. Grootaers, Docent aan de Universiteit te Leuven.*